د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او د
ښوونکو د روزنې معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

تفسیر شریف

یوولسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۶ هـ . ش

تفسیر شریف - یوولسم ټولګی

درسي کتابونه د پوهنې په وزارت پورې اړه لري، اخیستنه او خرڅونه یې په کلکه منع ده. له سر غړونکو سره قانوني چلن کیږي.

moe.curriculum@gmail.com

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی　　دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې　　هر بچی يې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی　　د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو　　د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي　　پاميريان، نورستانيان
براهوي دي، قزلباش دي　　هم ايماق، هم پشه يان
دا هيواد به تل ځليږي　　لکه لمر پر شنه آسمان
په سينه کې د آسيا به　　لکه زړه وي جاويدان
نوم د حق مو دی رهبر　　وايو الله اکبر وايو الله اکبر

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د پوهنې وزارت

د تعليمي نصاب د پراختيا او د
ښوونكو د روزنې معينيت
د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي
كتابونو د تاليف لوى رياست

تفسير شريف

يوولسم ټولګى

د چاپ كال: ١٣٩٦ هـ. ش.

لیکوال

– دکتور عنایت الله خلیل هدف

علمي او مسلکي ایډیټ

- دکتور فضل الهادی وزین

– فضل الله نیازی

د ژبې ایډیټ

– محمد قاسم هیله من

دیني، سیاسي او کلتوري کمیټه

- مولوی قیام الدین کشاف

- محمد آصف کوچی

د څارنې کمیټه

– دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا او د ښوونکو د روزنې معین

– دکتور شېر علي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې رئیس

– دکتور محمد یوسف نیازی د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست سرپرست

طرح او ډیزاین

عنایت الله غفاري

د چاپ چارې سمون: محمدکبیر حقمل د پوهنې وزارت د نشراتو او اطلاعاتو رئیس.

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پیغام

د لوی خدای ﷻ ډیر شکر دی چې انسان یې په احسن تقویم کې پیدا او هغه ته یې د خبرو کولو توان ورکړ او د علم او فکر پرګانه یې سمبال کړ. ډیر درود دې وي د اسلام پرګران پیغمبر حضرت محمد مصطفی ﷺ چې د انسانیت ستر ښوونکی دی او د رحمت، لارښوونې او روښنایي پیغام راوړونکی.

ښوونه او روزنه په هره ټولنه کې د بدلون او پراختیا بنسټ دی. د ښوونې او روزنې اصلي موخه د انسان د بالقوه ځواکونو فعالول او د هغه د پټو استعدادونو غوړول دي.

درسي کتاب د ښوونې او روزنې په بهیر کې یو مهم رکن بلل کیږي چې له نوو علمي بدلونونو او پرمختګونو سره اوږه په اوږه د ټولنې له اړتیاوو سره سم تالیف کیږي. درسي کتابونه باید د منځپانګې له مخې خورا بډای وي چې وکړای شي د علومو له نوو لاسته راوړنو سره مل دیني او اخلاقي زده کړې د نوو میتودونو له لارې زده کوونکو ته ولیږدوي.

دغه کتاب چې اوس ستاسو په واک کې دی، د همدغو پورته ځانګړنو پر بنسټ چمتو او تالیف شوی دی. د پوهنې وزارت تل زیار باسي چې په هیواد کې تعلیمي نصاب او درسي کتابونه د اسلامي ښوونې او روزنې او د ملي هویت د ساتلو پر بنسټ جوړ او له علمي معیارونو، نوو روزنیزو میتودونو او د نړۍ له علمي پرمختګونو سره سم چمتو کړي.

د زده کوونکو استعدادونه په ټولو اخلاقي او علمي خواوو کې وغوړیږي او په هغوی کې د تفکر او نوښت توان او د پلټنې حس پیاوړی کړي. د خبرو اترو او پیرزوینې د فرهنګ دودول، د هیواد پالنې او د مینې او محبت د حس پیاوړی کول، ښېنه او پیوستون د پوهنې د وزارت نورې غوښتنې دي چې ښایي د لوست په کتابونو کې ورته پام وشي.

درسي کتابونه د ښه او مسلکي ښوونکي له درلودو پرته نشي کولای ټاکل شوې موخې ترلاسه کړي. ښوونکی د ښوونې او روزنې یو مهم جزء او د ښوونې او روزنې د پروګرامونو پلي کوونکی دی. د هیواد له ژمنو او زړه سواندو ښوونکو څخه، چې د تورتم او ناپوهۍ په وړاندې یې جګړه خپله دنده ګرځولې، دوستانه هیله لرم د تعلیمي نصاب په دقیق او مخلصانه تطبیق کې د هیواد ماشومان، نجونې او تنکي ځوانان د پوهې، اخلاقو او معنویت لوړو څوکو ته ورسوي.

د هیواد د زده کړې د نظام برې د خلکو له جدي مرستو پرته امکان نه لري. له دې امله له ټولو قشرونو او د ملت له شریفو خلکو، په تیره بیا له کورنیو او د زده کوونکو له درنو اولیاوو څخه هیله لرم چې د معارف د موخو د لاسته راوړو په برخه کې له هیڅ ډول مرستې څخه ډډه ونه کړي. دغه راز له ټولو لیکوالو، پوهانو، د ښوونې او روزنې له ماهرینو او د زده کوونکو له محترمو اولیاوو څخه هیله کیږي چې په خپلو رغنده نظرونو، وړاندیزونو او نیوکو د درسي کتابونو په لاښه والي کې د پوهنې له وزارت سره مرسته وکړي.

لازمه بولم له ټولو ښاغلو مؤلفانو، د پوهنې وزارت له اداري او فني کارکوونکو او له ملي او نړیوالو بنسټونو څخه، چې د دغه کتاب په چمتو کولو، چاپولو او ویش کې یې زیار ایستلی او مرسته یې کړې، مننه وکړم.

په پای کې له لوی خدای ﷻ څخه غواړم چې په خپله بې پایه مهربانۍ له موږ سره د پوهنې د سپیڅلو ارمانونو په لاسته راوړلو کې مرسته وکړي. انه سمیع قریب مجیب.

د پوهنې وزیر

دوکتور اسدالله حنیف بلخي

سرليکونه

لومړی لوست: په کايناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانيت دلايل(۱)...........................۱
دويم لوست: په کايناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانيت دلايل (۲)..........................۵
دريم لوست: په قرآن کريم کې د انسان د پيدايښت پړاوونه..۱۰
څلورم لوست: د بني آدم وقار او درنښت...۱۶
پنځم لوست: آيةالکرسي د قرآن لوړه څوکه..۲۱
شپږم لوست: ځمکه د انسان د ګټې لپاره...۲۶
اووم لوست: الله تعالی سره مينه د پيغمبر ﷺ په پيروی کې ده....................................۳۰
اتم لوست: اسلام بشپړ او هراړخيز دين دی...۳۵
نهم لوست: لمونځ تل پاتې اونه شلېدونکې فريضه ده...۴۰
لسم لوست: د ظلم د مخنيوي لپاره د جهاد اجازه...۴۵
يوولسم لوست: روژه او ګټې يې...۴۹
دولسم لوست: حج د مؤمنانو د نړېوال يووالي څرګندوی..۵۷
ديارلسم لوست: له خلکو سره نېکي او ښېګڼه..۶۲
څوارلسم لوست: حلاله روزي خوړل او له حرامو ډډه کول..۶۵
پنځلسم لوست: د الله ﷻ په لار کې انفاق (مال لګول)..۶۸
شپاړسم لوست: په قرآن کريم کې انساني مساوات..۷۳
اوولسم لوست: د الله ﷻ د خاصو بندګانو صفتونه...۷۷
اتلسم لوست: د ټولنې په تهذيب کې د مؤمنانو رول..۸۲
نولسم لوست: په اسلام کې د معيوبو اوفقيرو مؤمنانو مرتبه.....................................۸۷
شلم لوست: د مؤمنانو يووالی...۹۲

لومړی لوست

په کايناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانيت دلايل

قال الله تعالى: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ [البقرة: ١٦٤]

د ځينو کلمو معناوې

خَلق: پرته له مخکينۍ نمونې نه د يو شي پيدا کول.

السَّمَاوَات: د سماء جمع ده، اسمانونه اوهرهغه څه چې له ځمکې نه لوړ وي.

اللَّيْلِ: شپه، هغه تياره چې وروسته له روښنايۍ منځته راځي.

النَّهَار: ورځ، خوره روښنايي.

الْفُلْك: کښتۍ، لويې کښتۍ.

وَبَثَّ: او خواره يې کړل.

دَابَّةٍ: دځمکې پرمخ هر خوځېدونکی شی.

تَصْرِيفِ الرِّيَاحِ: د باد لګېدنه مختلفو اړخونوته.

السَّحَابِ: وريځ، په فضا کې حرکت کوونکې وريځ.

الْمُسَخَّرِ: په خدمت کې لګېدلی، تابع شوی.

ژباړه

بيشکه د اسمانونو او ځمکې په پيداښت کې، د شپې او ورځې په تګ راتګ کې، په هغې کښتۍ کې چې د خلکو د ګټې لپاره په دريابونو کې ګرځي او په اوبو (باران) کې چې الله ﷻ له اسمانه را نازلې کړې دي او بيا يې ځمکه وروسته دهغې له مرګ نه په اوبو راژوندۍ (خړوبه) کړه او په هغې (ځمکه) کې يې هرډول ژوندي خوځېدونکي خواره کړل او (هر لوري ته) د بادونو په چلېدو کې او په وريځو کې چې د ځمکې او اسمان ترمنځ ابل کړای شوي دي، يقيناً په دې(ټولو) کې د عاقلانو لپاره(دالله تعالى پر وجود او وحدانيت) څرګند دلايل شته.

تفسير

پورتني مبارك آيت په کايناتو او د ځمکې په موجوداتو کې اته څرګند او روښانه دلايل بيان کړي دي، چې د الله ﷻ په وجود او يووالي دلالت کوي:

۱. د اسمانونو پيدايښت

دغه مبارك آيت د اسمانونو پيدايښت د الله ﷻ د قدرت له نښو نښانو څخه ګڼي، چې هوښياران او د عقل خاوندان ددې نښو په ليدو بايد د الله ﷻ په وجود او يووالي ايمان راوړي.

په آيت کې د (السماوات) لفظ جمع ذکرشوی دی، ځکه اسمانونه ګڼې او بېلابېلې طبقې لري، لکه څرنګه چې الله تعالی په بل ځای کې داسې مهرباني کوي﴿الله الذي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ﴾ [الطلاق:۱۲] **ژباړه**: الله ﷻ هغه ذات دی چې اووه اسمانونه يې پيدا کړي دي.

دا چې د اسمانونو پيدايښت د الله ﷻ په وجود، يو والي او قدرت دلالت کوي يوه نښه يې دا ده چې الله ﷻ اسمانونه سره له دومره پراخۍ او لويې پرته له ستنو درولي دي او هغه يې په ستورو، لمر او سپوږمۍ روښانه کړي، ترڅو له يوې خوا اسمان ته ښايست و ښښي او له بلې خوا د شيطانانو ويشتونکي وي، چې دا ټول ښايست او ټينګښت د واحد او قادر الله په برلاسۍ او لويۍ څرګند ګواه دي.

۲. د ځمکې پيدايښت

د الله ﷻ د قدرت يوه بله روښانه نښه دا ده، چې ځمکه يې پيدا کړې او هغه يې هواره کړې ده، ترڅو انسان پرې آرام او هوسا ژوند وکړي، هرلور ته يې تګ راتګ او حرکت وکړي، په هغې کې له پرتو زېرمو او پانګو څخه ګټه واخلي اود ځمکې پر مخ آبادي او پرمختګ وکړي.

ځمکه او اسمان د انسان لپاره د الله تعالی له لويو نعمتونو څخه ګڼل کيږي. لکه چې الله تعالی دا لوی نعمت په انسانانو پيرزو کړی او دوی ته امرکوي: ﴿يَاأَيُّهَا الناس اعبدوا رَبَّكُمُ الذي خَلَقَكُمْ وَالَّذِيْنَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ۝ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الأرض فِرَاشاً والسماء بِنَآءً وَأَنزَلَ مِنَ السمآء مَآءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثمرات رِزْقاً لَّكُمْ... ﴾ [البقرة: ۲۱-۲۲]

ژباړه: ای خلکو د خپل رب بندګي غوره کړئ، چې ستاسو او له تاسو نه د مخکې تېرو شوو خلکو پيداکوونکی دی؛ ښايي چې تاسې پرهيزګاران شئ او له عذابه ځانونه وژغورئ.

الله ﷻ هغه ذات دی چې ستاسې لپاره يې ځمکه هواره کړه، اسمان يې چت جوړ کړ او له آسمانه يې اوبه را واورولې او په هغو سره يې ستاسې د روزۍ لپاره هر ډول حاصلات را وايستل.

فعاليت

زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه د انسان لپاره دځمکې او اسمان د ګټو په هکله خپل نظرونه څرګند کړي.

۳. د شپې او ورځې بدلون

په مبارك آيت کې د الله ﷻ د قدرت دريم دليل د شپې او ورځې منظم حرکت دی، چې پر له پسې ګرځي او يو د بل ځای نيسي. د شپې او ورځې حرکت، د اوږدوالي او لنډوالي، توروالي اوسپينوالي، تيارې او رڼا د اختلاف سره، سره د انسان لپاره ډېرې ګټې رامنځته کوي. الله تعالی شپه د انسان د سکون او راحت لپاره، او ورځ يې د کسب اوکار او روزۍ حاصلولو لپاره پيداکړې ده. که چيرې شپه نه وای ، نو ډېرمخلوقات به له خوب او راحت څخه بې برخې وو، همدارنګه شپه د ستر او پردې لپاره يو ښه او مناسب وخت دی چې انسان ورڅخه په مختلفو حالاتوکې ګټه اخلي. لکه څرنګه چې انسان له ورځې او د هغې له رڼا څخه د ډېرو کارونو په تر سره کولو کې ګټه اخلي، همدارنګه د شپې او ورځې د بدلون او توپير په نتيجه کې وختونه، ورځې، مياشتې اوفصلونو ټاکل کيږي چې دا ټول د انسان لپاره د الله ﷻ له لويونعمتونو اود قدرت له نښانو څخه دي.

٤. په سمندر کې رواني کښتی

په مبارك آيت کې د الله ﷻ د قدرت څلورمه نښه د لويو کښتيو حرکت دی، چې له سوونو او زرونو ټنو وزن سره د سمندرونو د څپو په سر حرکت کوي او انسانان ور څخه ګټې اخلي. ځينو مفسرينو دا ويلي دي چې: په دې مبارك آيت کې الله ﷻ په سمندرونو کې د کښتيو د حرکت يادونه د شپې او ورځې له توپير نه وروسته کړې ده چې دا په يوې ځانګړې باريکۍ دلالت کوي اوهغه دا چې مسافرپه دريابونو او سمندرونو کې د شپې او ورځې څارنې ته ډېر اړ وي، ترڅو وختونه وپيژني اوخپل لوري وټاکي. له همدې کبله کښتی چلوونکي د نجوم علم او د شپې او ورځې پيژندلو ته ډېره اړتيالري.

همدغې موضوع ته په اشارې سره الله تعالی په بل آيت کې فرمايي: ﴿وَهُوَ الذي جَعَلَ لَكُمُ النجوم لِتَهْتَدُواْ بِهَا فِي ظُلُمَاتِ البَرِّ وَالْبَحْرِ﴾ [الأنعام: ٩٧] **ژباړه:** او الله هغه ذات دی چې ستاسې لپاره يې ستوري د وچې او سمندر په تيارو کې د لارې پيژندلو وسيله وګرځوله.

ددې آيتونو د نازلېدو په وخت کې ډېرلږ خلك د انسانانو په ژوند کې د کښتۍ په ارزښت او رول خبر وو، خو د وخت په تېرېدو سره انسانان د بشريت په ژوند کې د کښتۍ په ارزښت وپوهېدل چې دا کار د قرآن‌کريم يو اعجاز او د الله تعالی په قدرت او وحدانيت ښکاره اوځرگند دليل دی.

د لوست گټې اولارښوونې

د دې مبارك آيت ځينې گټې په لاندې ډول دي:

❖ په کايناتو کې د هستۍ نښې نښانې د الله تعالی د وحدانيت او وجود د اثبات لپاره روښانه دلايل دي.

❖ الله تعالی د نورې مخلوقات د انسان د خدمت او گټې لپاره پيداکړي دي.

❖ د الله تعالی په مخلوقاتو کې د هغه د قدرت په نښو نښانو تفکر او تدبر، د ايمان د بشپړتيا اوقوت لامل گرځي.

❖ د شپې او ورځې پرله پسې تلل راتلل د الله تعالی په قدرت او وحدانيت دلالت کوي.

❖ د شپې او ورځې بدلون انسان ته لارښوونه کوي چې خپل وختونه منظم کړي او له هغو څخه د خپل پالونکي په اطاعت او پيروۍ کې مناسبه گټه ترلاسه کړي.

پوښتنې

١. ذکرشوی مبارك آيت په لوړ آواز تلاوت کړئ.
٢. په دې مبارك آيت کې د الله تعالی پر قدرت او وحدانيت څو دليلونه ذکرشوي دي؟ بيان يې کړئ.
٣. په دې مبارك آيت کې د (السماوات) لفظ په څه دلالت کوي؟ د خپلې وينا د اثبات لپاره په قرآني آيت استدلال وکړئ.
٤. د انسان لپاره د ځمکې څلور گټې بيان کړئ.
٥. د شپې او ورځې له گرځېدنې څخه د وختونو په ټاکنه کې څرنگه استفاده کوو؟
٦. د شپې او ورځې څلور فايدې بيان کړئ.
٧. په سمندرونوکې د کښتيو گرځېدنه انسانانو ته څه گټه رسولی شي؟

دویم لوست

په کایناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانیت دلایل (۲)

قال الله تعالى: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ [البقرة: ١٦٤]

۵. له آسمانه د باران اوریدل

د الله ﷻ د قدرت له نښو نښانو څخه بل دلیل له اسمانه د باران د اوبو وریدل دي، چې د هغو په واسطه وچې او مړې ځمکې راژوندۍ کوي او د ځمکې په مخ بوټي، واښه او ژوي راپیداکوي اوپه خوځښت یې راولي. په دې ذکرشوي مبارک آیت کې له اسمان څخه مراد هغه لوړ لوری دی چې د ځمکې د پاسه دی. په باوري توګه د باران وریدل له وریځو څخه د الله ﷻ د قدرت له نښو او د هغه د وحدانیت دلیل دی، ځکه یوازې الله ﷻ دی چې دا اوبه له وریځو څخه را وروي.

٦. د ځمکې ژوندي کول

د ځمکې له ژوندي کیدو څخه مراد دا دی چې الله تعالی د باران د اوبو په را ورولو سره د ځمکې د ودې او رشد طاقتونه- چې د وچوالي او مرګ په حالت کې وي- په خوځښت اوحرکت راولي چې له امله یې په ځمکه کې پټ شیان ښکاره کېږي او بیا ورڅخه بوټي، ګلونه، میوې اوداسې نور راشنه کیږي اوسمسوریږي.

د ځمکې ژوندي کېدل او د ځمکی پر مخ د ډول، ډول نباتاتو اوحیواناتو خوریدنه د الله تعالی د قدرت له لویو نښانو څخه دي.

لکه څرنګه چې قرآن کریم په بل ځای کې دا موضوع په ځانګړي ښایست سره داسې انځور کړې ده:

قال الله تعالی:﴿وَتَرَى الأرض هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآء اهتزت وَرَبَتْ وَأَنبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ﴾ [الحج: ۵] **ژباړه:** اوته وچه مړه ځمکه وینې، کله چې موږ پرهغې باران ووراوه په ناڅاپي ډول وخوځیده، ډېره شوه اوهرراز ښایسته ښیرازه نباتات يې راوټوکول.

۷. د بادونو لګيدل

د الله تعالی د قدرت او وحدانیت بل دلیل دا دی چې هغه په خپل لوړ قدرت سره بادونه او هوا پیداکړې ده، په خپلې ارادې سره يې په حرکت راولي او په خپل حکمت سره يې له یوه لوري نه بل لوري ته اړوي.

د بادونو لګیدنه مختلف ډولونه اوشکلونه لري چې قرآن کریم هریو په جلا، جلا نومونو یاد کړی دی. بادونه کله له ختیځ نه لوېدیځ لور ته، کله له لوېدیځ نه ختیځ لور ته، کله له شمال نه سویل ته اوکله هم له سویل څخه شمال لور ته حرکت کوي. همدارنګه بادونه ځانته ډول، ډول حالتونه غوره کوي: طوفاني یا ملایم، ګرم یا یخ او تند یا نرم حالت چې په دې توګه بادونه یا دالله ﷻ د رحمت نښې او یا د هغه د عذاب بیلګې وي.

د بادونوقوت او چټکتیا په داسې اندازه سخته اوځواکمنه وي چې کله نا کله په ډېرو هیوادونو کې د هیبتنا کې ورانی او تباهی لامل ګرځي.

ځینومفسرینو فرمایلي دي: د دې جملې یادونه ﴿وَتَصْرِيفِ الرياح والسحاب المسخر بَيْنَ السمآء والأرض﴾ د باران د اوبو په واسطه د ځمکې د را ژوندي کیدو او د ځمکې پرمخ د ساکښانو له خوځښت نه وروسته، په دې دلالت کوي چې د بادونو او هوا په وسیله د ځمکې پر مخ نباتاتو، حیواناتو اوټولو خوځیدونکو ته ژوند حاصلیږي، که چیرې الله تعالی بادونه له لګیدو څخه منع کړي ، نو په ډېره لږه موده کې به هیڅ ژوی د ځمکې پر مخ پاتې نشي.

۸. په فضا کې ځوړندې وریځې

د الله ﷻ د قدرت له روښانو دلایلو څخه د اسمان پرمخ ځوړندې او ولاړې وریځې دي چې د الله ﷻ د خوښې اوارادې تابع او امر منونکې دي. ظاهرا که چیرې دغه وریځې سپکې وي، نو باید فضا ته پورته شي او ورکې شي او که درنې وي، نو باید ځمکې ته راکوزې شي، خو الله تعالی په خپل قدرت اوارادې سره دغه وریځې په فضا کې خورې کړې او ساتنه يې کوي، ترڅو د باران اوبه ورڅخه راواوروي.

د﴿السَّحَابِ﴾ د کلمې راوړل د﴿الرِّيَاحِ﴾ څخه وروسته د دې لپاره دي چې بادونه وريځې په حرکت راولي او له يوه ځايه يې بل ځاى ته ليږدوي. د بادونو دا حرکت سره له دې چې د ليدو وړ نه دى، خو په خپل ذات کې داسې قوت او ځواک لري چې ونې له ريښو سره راباسي اوآبادۍ نړوي. وريځې هم ډېرې درنې اوبه له ځان سره پورته کوي. کله چې د باران په بڼه ځمکې ته راتوييږي له هغو څخه د ځمکې پر مخ ويروونکي سيلاوونه را منځته کيږي چې درې او ناوونه ډکوي او لوى لوى دريابونه جوړوي.

يوازې دعقل او پوهې څښتنان پوهيږي

په دې مبارک آيت کې چې کومې لويې نښې اونښانې ذکرشوې دي، پردې دلالت کوي چې نړى اوکاينات سره له ټولې پراخۍ او لويۍ يوحکيم پيداکوونکى او تدبيروونکى لري چې هغه د ټولومخلوقاتو معبود اوپالونکى دى. دا ستر دلايل اوڅرګندې نښې يوازې دعقل او پوهې څښتنان درک کولى شي څوک چې د الله تعالى د ځواک اوعظمت په وړاندې د تسليمۍ سرټيټوي.

امام فخرالدين رازي (رح) د الله ﷻ نعمتونه په دوه ډولو – دنيوي او اخروي – باندې تقسيم کړي دي او وايي: هغه اته شيان چې الله تعالى په دې آيت کې بيان کړيدي، ظاهرا دنيوي نعمتونه دي اوکله چې د عقل خاوندان په هغو کې فکر وکړي ، نو د دې نعمتونو د پيداکوونکي پيژندنې ته لارمومي او په اخروي نعمتونو بدليږي، خو له دغونعمتونو څخه د دنيوي نعمتونو په توګه ګټه اخيستل يوازې د سليم عقل اومعنوي بصيرت د څښتنانو لپاره حاصليداى شي. له دې کبله الله تعالى د آيت په پاى کې فرمايي، په دې ټولو شيانو کې ښکاره دلايل دي چې د عقل او پوهې خاوندان پرې ښه پوهيږي[1]، نوځکه دعلماوو او پوهانو دنده او مسؤوليت دى چې د الله ﷻ په کايناتو اومخلوقاتو کې فکر وکړي.

امام آلوسي د دې آيت په تفسير کې ليکي: ابن ابى الدنيا او ابن مردويه له ام المؤمنين حضرت عايشې (رضى الله عنها) څخه روايت کړى دى چې دالله ﷻ پيغمبرﷺ دا آيت ولوست او ويې فرمايل: ﴿ويل لمن قرأها ولم يتفكر فيها﴾ يعنې هلاکت او عذاب دې وي د هغه چا لپاره چې دا آيت ولولي او په هغه کې فکر ونه کړي.

په طبيعت او کايناتو کې فکر کول د ايمان لور ته لاره پرانيزي

۱-تفسير کبيرج۴/ص۲۲۵ دارالفکر ۱۹۸۱م

په پورتني آيت کې الله تعالی په کايناتو کې ځينومهمو او ارزښتناکو حقايقو ته اشاره کړې ده چې هرانسان يې ليدلی او درک کولی شي. په دغو حقايقو کې فکر کول د دې لامل ګرځي، ترڅو عاقل او هوښيار انسان له خپلو سترګو نه د غفلت پټې لرې کړي، د کايناتو د خلقت په اسرارو کې ځير شي او په پايله کې دکايناتو پرخالق ايمان راوړي او د زړه له کومې د هغه عبادت او بندګي وکړي.

سره له دې چې انسان پدغه آيت کې ياد شوي حقايق هره ورځ او هر مهال په خپلوسترګو ګوري، خو بيا، بيا ليدل، نسيان او هيرول د دې لامل ګرځي چې انسان په دغو حقايقوکې له تدبر او تفکر نه غفلت وکړي. له همدې امله لايزال خالق هوښيار او عاقل انسان د کايناتو د خلقت په بېلګو کې فکر کولو ته رابولي او همدا سبب دی چې د قرآن کريم ډېري آياتونه په ﴿لعلکم تعقلون، لعلکم تتفکرون، أفلا تعقلون﴾ او داسې نورو جملو سره پای ته رسيږي.

د دغو حقايقو له جملې څخه ترټولو ستر او لومړی حقيقت دا دی چې د آسمانونو او ځمکې وجود ازلي نه دی او نه هم هغه په خپله پيدا شوي دي، بلکې د قادر او حکيم ذات له مخلوقاتو څخه دي.

دويم حقيقت چې په دې آيت کې يې بيان راغلی دی هغه د ځمکې او آسمانونو د خلقت په نتيجه کې د شپې او ورځې رامنځته کېدل او بدلون دی چې د شمسي منظومې او افلاکو په پرله پسې او دايمي حرکت، پراخ، منظم او خلل نه منوونکي دقيق نظام او قانون دلالت کوي. دغه منظم او هر اړخيزه دقيق نظام د عليم، خبير او قدير ذات پر وحدانيت او يو والي شاهد دی چې په خپل مطلق او بې ساري علم او قدرت سره يې ځمکې، آسمانونه شپه او ورځ پيداکړي دي.

همدارنګه په دغه آيت کې ډېر نور حقايق هم ذکر شوي دي، لکه: د سمندر د اوبو د څپو پر سر دکښتيو حرکت کول، د باران وريدل، د وريځو رامنځته کېدل او حرکت کول، د باد لګيدل، له ځمکې نه د وښو او نباتاتو ټوکېدل، رنګ په رنګ حاصلات او ميوې، د ژويو او ساکښانوپيداکېدل او داسې نور، چې دا ټول له الهي سننو او دقيقو قوانينو سره سم په هستۍ او کايناتو کې رامنځته کيږي او په کايناتو کې د تفکر لپاره ښه زمينه برابروي او انسان ته پر خپل خالق او پالونکې د ايمان او د هغه د عبادت او بندګۍ لارښوونه کوي.

د دنیا په موجوداتوکې تفکر او تدبر د علم او ساینس په حقایقو کـې څیړنـه او پلټنـه او د علمي اکتشافاتو په اسرارو پوهېدل دا ټول د الله تعالی د معرفت او پر هغه بانـدې د ایمـان راوړلو او د هغه علیم او قدیر ذات د عبادت کولو تر ټولو لنډه او آسانه لاره ده.

پوښتنې

١.له اسمانه د باران د اوبو اورېدل د الله تعالی د یووالي او قدرت دلیل دی. په دې هکلـه څرنګه استدلال کولای شئ؟

٢.د باران د اوبو په وسیله د ځمکې له ژوندي کېدو څخه مطلب څه دی؟

٣.د بادونو لګېدنه د وریځو په جوړېښت، د بـاران پـه وریـدو او د نباتـاتو او حیوانـاتو پـر ژوندانه څه اغېزه لري؟

٤.وریځې د الله تعالی د قدرت له نښو نښانو څخه بیان شوي دي. په دې هکله توضیحات ورکړئ.

٥.د مبارک آیت وروستنی برخې څوک د کایناتو په هکله په فکر کولـو مکلـف کـړي دي؟ په دې هکله د آیت وروستنی برخه شرحه کړئ.

٦.د مبارک آیت په باره کې هغه نبـوي حـدیث بیـان او شـرحه کـړئ چـې د الله ﷻ پـه کایناتو او مخلوقاتو کې په فکر کولو ټینګارکوي.

کورنۍ دنده

ګرانو زده کوونکو!

په ژوندانه کې د اوبو د ارزښت په هکله یوه پنځلس کرښیزه مقاله ولیکئ.

دریم لوست

په قرآن کریم کې د انسان د پیدایښت پړاوونه

قال الله تعالى: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ۞ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ۞ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾ [المؤمنون: ١٢-١٤]

د ځینو کلمو معناوې

سُلَالَةٍ:	خلاصه، نتیجه، سوچه او ثمره.
نُطْفَةً:	لږې او حقیرې اوبه (مني).
قَرَارٍ مَكِينٍ:	خوندي ځای (د مور رحم).
عَلَقَةً:	تړلې او جامده وینه، د مور د رحم په دیوال نښتې وینه.
مُضْغَةً:	د ژوول شوې مړی په اندازه د غوښې یوه وړه ټوټه.
خَلْقًا آخَرَ:	بل مخلوق، د روح له پوکیدو وروسته کامل انسان.

ژباړه

موږ انسان له سوچه خټې څخه جوړ کړ. بیا موهغه په محفوظ ځای کې د اوبو یو څاڅکی وګرځاوه. بیا مو هغه څاڅکي ته د وینې د یوې ټوټې بڼه ورکړه. بیا مو د وینې ټوټه بوټۍ غوښه وګرځوله. بیا مو بوټۍ غوښه هډوکی جوړ کړ. بیا مو هډوکو ته غوښه ور واغوستله. بیا مو هغه یوبل مخلوق جوړ کړ، الله د ډېر لوړ شان څښتن دی او له ټولوپیداکوونکو نه ښه پیدا کوونکی دی.

تفسیر

الله تعالی په دې مبارکو آیتونو کې خپل د قدرت او عظمت دلایل د انسان په خلقت، د هغه د جوړښت د پړاوونو ، د هغه د ژوند او مرګ او دویم ځلې راژوندي کیدو په ترڅ کې بیان کړي دي، په داسې توګه چې د انسان د پیدایښت مرحله له خاورو څخه پیلیږي او د انسان په بشپړ بدن پای ته رسیږي.

قرآن کریم په دې مبارك آیت او نورو آیتونو کې فرمایلي دي چې انسان لومړی له خاورې څخه پیدا شوی دی. د انسان پیدایښت له خاورې څخه پیلیږي او د پړاوونو له تېرولو وروسته د بنې بڼې

او ښایسته صورت لرونکی انسان ورڅخه جوړیږي. له خاوري څخه د انسان د پیدایښت مراد دا دی چې الله تعالی د لومړي ځل لپاره آدم﷤ له خاورې څخه پیدا کړ، بیایې بې بي حوا له آدم﷤ څخه پیدا کړه، او بیا د انسانانو خلقت او پیدایښت له حضرت آدم او بي بي حوا څخه د نکاح او تناسل په ډول پیل شو. د انسانانو اصل له خاورې څخه دی، لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایي: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ﴾.

د انسان د پیدایښت دویمه مرحله له نطفې څخه ده، الله تعالی فرمایي:﴿ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ﴾ دلته له نطفې نه مراد د نر او ښځې یوځای شوې اوبه (مني) دي.

د انسان د پیدایښت دریمه مرحله علقه ده، لکه چې الله تعالی فرمایي: ﴿ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً﴾ علقه یوه ټوټه وینه ده چې له نطفې څخه یې بدلون موندلی دی. د جنین پیژندنې طبي پوهان وایي: د جنین حجم د علقې په مرحله کې د یوه غنم میږي په اندازه وي چې د ۱۲- ۱۴ ملی مترو ترمنځ اوږدوالی لري او د رحم په دیوال پورې نښتی وي. د وینې دا ترلې وړه ټوټه وده کوي او په یوې ژوول شوې ټوټې غوښې بدلیږي چې قرآن ورته د مضغې نوم ورکړی دی. جنین د مضغې په مرحله کې د دریو سانتي مترو په کچه اوږدوالی لري چې د مخ او پزې نښې په هغه کې د ډیرو نریو خطونو په بڼه جوړیږي.

دا ټوټه غوښه (مضغه) د الله ﷻ په قدرت اومشیت خپل پرمختګ اوبدلون ته دوام ورکوي، ترڅو د هډوکو د هیکل مرحلې ته رسیږي ، په دې هکله قرآن کریم فرمایي:﴿ فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا﴾ اوبیا دا د هډوکو هیکل په غوښو یاعضلي جهاز پوښل کیږي، لکه چې مبارک آیت یې بیانوي: ﴿فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا﴾ یعني بیامو هغه هډوکي په غوښه ویوښل.

دلته قرآني آیت هغه حقیقت ته اشاره کوي چې د ۲۱ پیړۍ انسان حیرانوي او هغه دا چې هډوکي او د هډوکوهیکل په جنین کې له عضلي جهاز څخه مخکې منځ ته راځي. کوم حقیقت چې د جنین پیژندنې علم په وروستیو کې کشف کړی هغه دا دی چې په بنسټیزه توګه د هډوکو سلولونه له عضلي سلولونو څخه توپیرلري او د هډوکو سلولونه له عضلي سلولونو څخه مخکې رامنځته کیږي. اوهیڅ عضلي سلول نه دی لیدل شوی چې د هډوکو د سلولونو له بشپړیدو مخکې جوړشوی وي. دا حقیقت قرآني نص ۱۴۰۰ کاله دمخه ثابت اوتایید کړی دی. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایي ﴿فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا﴾ اوبیا مو د غوښې ټوټه په هډوکو بدله کړه او هډوکي موپه غوښه ویوښل.

وروسته بیا په جنین کې روح پوکول کیږي او د هغه غړي وده او پرمختګ کوي او په بشپړ او کامل انسان بدلیږي چې قرآني نص ورته داسې اشاره کړې ده:

﴿ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾. وروسته له هغه مو د هغه يو بل پيدايښت وکړ (چې هماغه کامل انسان دی)، نو پاك او مبارك دی هغه ذات چې تر ټولو غوره پيداکوونکی دی.

په دې آيتونوکې د قرآن کريم علمي (ساينسي) اعجاز

پورتني متبرکه آيتونه د قرآن عظيم الشأن د علمي اعجاز له روښانو دلايلو څخه ګڼل کيږي، ځکه چې د قرآن عظيم الشأن وېناوې په دې آيتونو او نورو آياتو کې د انسان د خلقت او د هغه د مختلفو مرحلو په اړه داسې دقيقې او حيرانوونکې دي چې د الله تعالی له خوا له وحې پرته بل کوم مصدر او منبع نشي لرلی. هغه څه چې د طب علم او جنين پېژندنې په شلمې او يوويشتمې پېړۍ کې له ډېرو څېړنو او د پرمختللو وسايلو له کارولو نه وروسته کشف کړل، قرآن عظيم الشأن پنځلس پېړۍ دمخه په ډېر دقت او څرګند ډول دا موضوع بيان کړې ده.

پورتنيو آياتونو د انسان د خلقت اوو مرحلو ته اشاره کړېده. دغه پړاوونه په اوسني عصر کې د طب د علم له مهمو څېړنيزو موضوعاتو څخه شميرل کيږي.

نوې علمي څېړنې، سره له دې چې د انسان دخلقت د مرحلو په هکله د قرآن عظيم الشأن د وېناو چې پنځلس سوه کاله پخوا يې کړيدي، پخلی کوي. د قرآن عظيم الشأن له خوا په ډېر دقت سره د هرې مرحلې نومول او د جنين د رشد، ودې او د هرې مرحلې لپاره د نويو او حيرانوونکو کلماتو کارول او هغه په داسې اوصافو يادول، لکه: **نطفه، قرارمکين، علقة، مضغة،** د هډوکو د هيکل جوړيدل، په غوښو او عضلو د هډوکو پوښيدل او د داسې نورو چارو تاييد کوي.[1]

د طب د علم د معاصرو پوهانو له ډلې څخه يوعالم داسې وايي: (د قرآن عظيم الشأن د آيتونو له مجموعې څخه چې د انسان د خلقت په هکله دي لاندينې مراحل څرګنديږي:

(د نطفې مرحله – د علقې مرحله – د مخلقه او غير مخلقه مضغې مرحله - د هډوکو مرحله - په غوښو د هډوکو د پوښيدلو مرحله - د شکل او صورت د بشپړيدلو مرحله (د کامل انسان مرحله) - د روح د پوکولو مرحله).

د نطفې اطلاق پر درې شيانو کيږي: د سړي نطفه يعنې منوي حيوانات، د ښځې نطفه يعنې بويضه يا هګۍ، مختلطه يا يوځای شوې نطفه چې د نارينه او ښځينه نطفو د يوځای کيدونه توليديږي او په قرآن عظيم الشأن کې ورته د امشاج نطفه ويل شوې ده. ﴿إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ﴾ [الإنسان: ٢] يعنې بيشکه موږ انسان له ګډې شوې نطفې څخه پيداکړی.

دا پړاو په خپلو دقيقو بدلونونو سره يوه اوونۍ نيسي او وروسته له هغه بيا دويمه مرحله يعنې د علقې مرحله پيل کيږي.

١- مباحث في اعجازالقرآن للدکتورمصطفی مسلم،ص ٢٣٢ دارالمسلم – رياض ١٩٩٦م

د علقې مرحله دوه اوونۍ دوام کوي اوجنين په دغه پړاوو کې ځان ته د تړلې وينې بڼه غوره کوي او حجم يې يو ملي ميتر وي. د رحم په ديوا ل پورې نښتى وي او قرآن عظيم الشأن ورته په ډېردقت سره دعلقې نوم ورکړى دى.

له دې وروسته د مضغې مرحله ده . په دې پړاو کې جنين ديوې بدني کتلې په بڼه څرګندېږي. د جنين شکل په دې پړاو کې د يوې ټوټې ژوول شوې غوښې په څېروي، چې له خولې نه بهر اچول شوې وي، د مضغې کلمه هم همدا معنا ورکوي او قرآن‌کريم ورته مناسب او دقيق نوم ورکړى دى.

څلورمه مرحله د هډوکو او غوښو د تکوين او جوړښت مرحله ده چې د جنين د عمر په پنځمه،شپږمه او اوومه اوونۍ کې بشپړيږي او په ترڅ کې يې د وجود لاندينۍ او پاسنۍ غضروفي هيکل جوړيږي. د جنين په اندامونو د عضلاتو لومړنۍ نښې د جنين دعمر په اوومه اوونۍ کې څرګنديږي چې دا پرعضلاتو د هډوکود جوړښت پرتقدم اومخکې والي دلالت کوي... وروسته بيا هډوکي په عضلاتو پوښول کيږي، لکه څرنګه چې قرآن عظيم الشأن يې په هکله فرمايي: ﴿فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا﴾.

وروستى پړاو د جنين د صورت د بشپړيدو او د روح د پوکولو پړاو ده چې په آيت کې ورته د ﴿خلقا آخر﴾ يا بل مخلوق نوم ورکړ شوى دى. الله تعالى د قرآن عظيم الشأن په بل آيت کې د دې پړاو په هکله داسې فرمايي: ﴿هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ﴾ [آل عمران: ۶] يعني الله هغه ذات دى چې د ميندو په رحمونو کې تاسې ته د خپلې خوښې صورتونه درکوي.

﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ۞ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ۞ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ﴾ [الإنفطار: ۶-۸] يعني اى انسانه! ته څه شي په خپل مهربان او عزتمن رب تېر ايستلې، هغه رب چې ته يې پيدا کړې، نوسم يې کړې ته او ستا هرڅه يې برابر کړل اوپه کومه څېره چې د هغه خوښه وه ته يې ونښلولې.

په دې مرحله کې د جنين د غړو د جوړښت عمليه دوام لري اوهره ورځ او هرساعت په هغه کې بدلون راځي او په دقيقه اومنظمه توګه وده کوي.(۱)

څرنګه چې د پيغمبرﷺ احاديث د قرآن عظيم الشأن دآيتونو تفسير کوي ، نو په ځينو احاديثو کې د انسان د خلقت مراحل داسې شرحه شويدي.

۱- په اختصار سره له – خلق الانسان بين الطب والقرآن – ص–۳۶۵- ۳۷۹

په هغه حدیث کې چې امام مسلم (رحمه الله) روایت کړی دی په هغه کې رسول اللهﷺ داسې فرمايي «إِذَا مَرَّ بِالنُّطْفَةِ ثِنْتَانِ وَأَرْبَعُونَ لَيْلَة بَعَثَ اللَّه إِلَيْهَا مَلَكًا فَصَوَّرَهَا , وَخَلَقَ سَمْعهَا وَبَصَرهَا وَجِلْدهَا وَلَحْمهَا وَعِظَامهَا , ثُمَّ قَالَ: يَا رَبّ , أَذَكَر أَمْ أُنْثَى ؟ فَيَقْضِي رَبّك مَا شَاءَ وَيَكْتُب الْمَلَك»[1] **ژباړه:** کله چې د نطفې له عمرڅخه ۴۲ شپې تېرې شي، الله تعالی ورته پرښته ورلیږي، ترڅو د هغه صورت بشپړ کړي او د هغه غوږونه، سترګې، پوستکی، غوښه او هډوکي جوړ کړي. وروسته بیا پرښته له اللهﷻ څخه پوښتنه کوي: دا جنین هلک دی که جلۍ؟ نو اللهﷻ هغه پرېکړه کوي چې څه یې غوښتي وي او پرښته يې لیکي.

د قرآن عظيم الشأن د آيتونو له مجموعې او د نبوي احاديثو نه دا څرګندېږي چې د جنين د اعضاوو جوړښت او د جنس تعيين يې د تناسلي غدويه تشخيص سره په څلوېښتو ورځو کې ترسره کيږي.

په دي ترتيب موږ ګورو چې د جنين د ويش مراحل چې د علمي څېړنو او اکتشافاتو پر بنسټ حاصل شوي. يوازې دا نه چې له قرآن سره مطابقت لري، بلکې په دې لړ کې د قرآن عظيم الشأن تعبيرات او اصطلاحات له ډېر دقت نه برخمن دي.

هغه څه چې مو د قرآن عظيم الشأن په آيتونو کې د انسان د خلقت د مراحلو په هکله ولوستل که له يوې خوا د الله تعالی په وجود او وحدانيت شاهدي ورکوي له بلې خوا د ټول بشريت لپاره د الله تعالی له لوري د آخري پيغمبر په توګه د حضرت محمدﷺ د رسالت او نبوت په ريښتينولی او د الله تعالی له لوري د بشريت د هدايت او لارښوونې لپاره د هغه د ريښتيني کتاب قرآن مجيد په حقانيت دلالت کوي.

له نن څخه پنځلس سوه کاله پخوا په ډېر دقت او تفصيل سره د انسان د خلقت د مراحلو په اړه داسې نوې او حيرانوونکې خبرې يوازې او يوازې د الهي وحې له لارې ممکنې وې. هغه مهال نه په مکه، نه په مدينه او نه هم د هغه وخت په پرمختلفو ښارونوکې د انسان د خلقت د اسرارو په اړه د طبي زده کړو او څېړنو کوم مرکز شتون درلود. نه داسې وسايل وو چې د هغو په کارولو سره د جنين د ودې، رشد او خلقت پټ اسرار کشف کړای شي، نه هم هغه څوک چې قرآن کريم پرې نازل شوی و، يعنې حضرت محمدﷺ د طب او جنين پيژندنې کوم سبق ويلی و. الله تعالی په دې اړه څه ښه او رښتيا فرمايلي دي: ﴿ إن في ذلك لآيات لقوم يتفكرون﴾ [الرعد:۳]
ژباړه: بيشکه په دې ټولو کې د هغو خلکو لپاره پوره دلايل دي چې له غور او فکرنه کار اخلي.

۱- رواه مسلم – کتاب القدر،ج۸/ص۴۵

د لوست ګټې اولارښوونې

له ذکرشویو آیتونو څخه ځینې لارښوونې دا دي:

❖ په دې مبارکو آیتونو کې د الله ﷻ د قدرت، علم او حکمت دلیلونه او نښانې بیان شوې دي.

❖ قرآن کریم د انسان د پیدایښت مراحل بیان کړي دي.

❖ د انسان پیدایښت تصادفي او بې فایدې نه دی. له لومړي جوړښت نه وروسته د پیدایښت تر پایله د الله تعالی تر بشپړ رعایت او توجه لاندې دی.

❖ قرآن کریم د انسان خلقت او جوړښت په دقیقه توګه بیان کړی. په داسې حال کې چې د طب علم په خپلو پرمخ تللو وسایلو سره په دې وروستیو وختونو کې دې حقیقتونو ته لار موندلې ده.

❖ قرآن کریم جنین د پیدایښت په مختلفو مراحلو کې په داسې نومونو ستایلی چې د جنین له واقعي حالت سره کامل او بشپړ سمون لري. حال دا چې طبي څېړنو د قرآن کریم له نازلېدو څخه په پیړیو وروسته دا حقایق کشف کړي او یوازې د هغه مرحلې یې ذکر کړي دي.

❖ په یادو شویو اوصافو باندې د انسان د جوړښت او خلقت پړاوونه د قرآن عظیم الشأن په اعجاز او د الله ﷻ په قدرت او وحدانیت دلالت کوي.

پوښتنې

۱. د جنین د جوړښت د مرحلو نومونه په هغه ترتیب واخلئ چې په ذکر شویو آیتونو کې راغلي دي.

۲. د جنین د جوړښت د هغو مرحلو معنا چې قرآن کریم بیان کړې ده څرګنده کړئ.

۳. د قرآن کریم علمي اعجاز په ﴿فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا﴾ آیت کې د طبي علومو د اکتشافاتو او د نوي عصر د جنین پېژندنې په اړوند تشریح کړئ.

٤. قرآن کریم په ذکر شویو مبارکو آیتونو کې د انسان خلقت او جوړښت په څو مرحلو کې بیان کړی؟ څرګند یې کړئ.

۵. د جنین د جوړښت، ودې او بشپړتیا په اړه مو چې د بیالوژۍ په مضمون کې څه لوستلي دي، د قرآن عظیم الشأن د هغو آیتونوپه رڼا کې سره مقایسه کړئ چې د انسان د خلقت او پیدایښت په هکله دي.

کورنۍ دنده

د قرآن عظیم الشأن د آیتونو په رڼا کې او د تازه علمي اکتشافاتو نه په استفادې سره د انسان د خلقت په اړه یوه مقاله ولیکئ چې له شلوکرښو نه کمه نه وي.

د بني آدم وقار او درنښت

قال الله تعالى: ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾ [الإسراء: ۷۰]

ژباړه

او بيشکه موږ بني آدم ته عزت ورکړ اوهغوته موږه وچه او لمده کې سپرلی ورکړې او هغو ته موله پاکو شيانو څخه روزي ور په برخه کړه او پر خپلو زياترو مخلوقاتو مو ښکاره لوړتيا ورروبښله.

تفسير

الله تعالى په ذکر شوي مبارک آيت کې پر ټولو مخلوقاتو باندې د بني آدم فضيلت او غوره والی بيان کړی دی او د خپلو ځينو نعمتونو چې پر انسان يې پيرزو کړي دي يادونه کوي.

الله تعالى انسان ته په نطق، بيان، عقل، علم، توازن او د بدن او صورت په ښکلا د ځمکې د سرپر نورو مخلوقاتو لکه، پيريان او حيواناتو برتري او غوره والی ورکړی دی.[(۱)] ځيني مفسرين د انسانانو د هدايت او لارښوونې لپاره د پيغمبرانو راليږل د انسان د عزت او تکريم مثال او نمونه بولي.[(۲)] په ځينو تفاسيرو کې د انسان د ليک او لوست قوت د انسانانو د تکريم او عزت نښه ګڼل شوې ده.[(۳)] هغه څه چې مفسرينو د انسانانو د فضيلت او غوره والي په هکله ياد کړي دي يوازې د مثال او نمونې په ډول دي، ځکه د انسان د عزت او تکريم انواع او بېلګې دومره زياتې دي چې له شميره وتلي دي.[(٤)]

بايد وپوهيږو چې د الله ﷻ لوري د انسان تکريم اوعزت د انسانانو بني نوعې ته شامليږي،[(۵)] او يوازې يوې ډلې او يا خلکو ته ځانګړې نه دي، ځکه په دې آيت کې د (بنی آدم) لفظ مطلق ذکر شوی دی او د ټولو انسانانو (نارينه او ښځينه) جنس ته شامليږي.

په دې مبارک آيت او د قرآن عظيم الشأن او نبوي سننو په نورو نصوصو کې د انسان او انساني حقوقو په اړه ليدل کيږي چې د اسلام دين د الهي اخري، دايمي او شامل دين او قانون په حيث، په يو مناسب وخت او زمان کې د انسان د تکريم او عزت اعلان وکړ او د هغه حقوق

---

۱ - ايسر التفاسير – د ابوبکر الجزايري تاليف، ص۳۵۷

۲- التفسير الميسر- ص۶۴

۳ - تفسير البحر المحيط- ج۶- ص۸۵

٤ -- تفسير البحر المحيط- ج۶- ص۸۵

۵- تفسير ابن عجيبه- ص۳۴۹

يې هغه وخت له تېري او تعرض څخه وژغورل او خوندي يې كړل. كله چې بيوزلی انسان د ظلمونو، تېريو اوبندګۍ ښكار و او دېرځله له هغه سره د ځارويو په څېر او يا تر هغې هم بده او ناوړه معامله ترسره كېدله، په داسې حال كې چې د بشر د حقوقو او د هغې د نړيوالې اعلاميې كومه پته نه وه، او نه هم د بشر د حقوقو د ساتنې لپاره كوم قانون او يا ادارې شتون درلود.

د انسان د عزت او كرامت ځينې نمونې په لاندينيو مثالونو كې په تفصيل سره بيان شوې دي.

۱. توازن او د شكل او صورت ښكلا

الله تعالی انسان ته د عزت، كرامت او فضيلت په نعمت سره په خپلو نورو مخلوقاتو لوړتيا او غوره والی وربښلی دی.

د انسان د عزتمندۍ او غوره والي نمونې د نورو مخلوقاتو او ځارويو په پرتله زياتې دي چې ځينو ته يې اشاره كوو. د انسان عزتمندي په دې معنا چې هغه يې په ښايسته او مناسب شكل او ښه پيدا كړی دی. لكه څرنګه چې الله تعالی فرمايلي دي: ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الإنسان فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ [التين: ٤] يعني موږ انسان په ډېره ښه بڼه پيدا كړ.

پرته له شكه توازن او د شكل او صورت ښكلا د الله ﷻ له لوري د انسان د تكريم اوعزت څرګنده نښه ده.

د انسان په پيدايښت كې د عزت او غوره والي بله نښه دا ده چې نور حيوانات پاكي او نظافت نه پېژني، د ځان په پټولو نه پوهيږي، د خوب، استراحت او د خوراك اوڅښاك كړنلاره نه پيژني، ګټې نشي لاس ته راوړلی او د ضرر او تاوان مخنيوی نشي كولای، ټول حيوانات له عقلي او فكري ځانګړتياوو، پوهې، پرمختګ او تمدن څخه محروم دي. يوازې انسان دی چې له ټولو امتيازاتو څخه برخمن دی. عبدالله ابن عباس(رضي الله عنهما) د انسان د عزتمندۍ او غوره والی ډېر ښايسته تمثيل كړی دی او داسې فرمايي: د حيواناتو پر خلاف انسان خپله خوله د ډوډۍ خوړلو لپاره ځمكې ته نه ښكته كوي، بلكې په خپلو ګوتو خوراك پورته كوي. همدارنګه د څښلو لپاره خپله خوله اوبو ته نه ښكته كوي، بلكې د ګيلاس يا لوښي په واسطه اوبه را اخلي او څښي يې.[۱]

۲. د وچې تسخيرول

د انسان دعزت او لوړتيا له نښو څخه بله نښه دا ده چې الله تعالی د طبيعت قوتونه او هغه څه چې په ځمكه كې دي د انسان تابع ګرځولي دي. همدارنګه په ستورو او افلاكو كې يې د هستۍ قوتونه د انسان د خدمت او هوساينې لپاره پيداكړي دي. په دې آيت كې الله تعالی پر انسان احسان او پيرزوينه كړې ده او دی يې په وچه كې پر مختلفو حيواناتو برلاسه كړی دی.

۱-تفسيرالتحرير والتنوير- لابن عاشور- ج،۸- ص ۳۴۹

ده ته يې ټول تابع کړي دي، چې له هغوڅخه د خپلې ګټې اوښيګڼې لپاره کار واخلي.
همدارنګه انسان ته يې قدرت وربښلی چې د تګ راتګ اوانتقال له وسايلو څخه په فضا، وچه او سمندر کې لکه، څاروي، موټر، اورګاډي، کښتۍ او الوتکو څخه د خپلې ګټې او هوساينې لپاره کار واخلي. الله تعالی فرمايي: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ ۞ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۞ وَآتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ﴾ [الإبراهيم: ٣٢-٣٤]

ژباړه: الله هغه ذات دی چې آسمانونه او ځمکه يې پيدا کړل او له اسمان څخه يې اوبه راواورولې، بيايې د هغو په وسيله تاسې ته د روزۍ لپاره ډول ډول ميوې پيدا کړې، او بېړۍ يې ستاسو لپاره تابع او ايل کړې چې په سمندر کې د الله په حکم روانې شي او سيندونه يې ستاسې لپاره جاري کړل او ګټور يې وګرځاوه ستاسې لپاره لمر او سپوږمۍ چې د دنيا تر پايه په نه ستړي کيدونکي توګه چليږي او شپه او ورځ يې ستاسې لپاره په کار اچولې ده.
هغه څه چې تاسو غوښتل هغه يې درکړل، که تاسې وغواړئ چې د الله ﷻ نعمتونه وشميرئ، نوشميرلی يې نشئ. حقيقت دا دی چې انسان ډېر بې انصافه او ناشکره دی.

٣. له سمندرونو څخه ګټه اخيستل

د الله ﷻ له لوري انسان ته د عزت ورکولو بله نښه دا ده چې په سمندرونو باندې يې ورته د تسخير قدرت ورکړی دی. الله تعالی انسان ته د بېړۍ جوړولو وس اوتوان ورکړی چې د هغې په واسطه خپلې اړتياوې پوره کړي او ډول ډول ګټې ورڅخه واخلي، سمندر د انسان لپاره يوه بله نړۍ ده چې د وخت په تېريدو سره په هغه کې نوي رازونه برسيره کيږي، له سمندر څخه اوس مهال په ډول ډول طريقو ګټه اخيستل کيږي چې په پخوا زمانو کې د انسان علم له هغونه عاجز وه.

فعاليت
زده کوونکي دې له سمندرونو څخه د ګټې اخستلو صورتونه تر بحث او څېړنې لاندې ونيسي او بيا دې څو تنه په دې هکله د ټولګيوالو په وړاندې خبرې وکړي.

٤. پاکه او حلاله روزي

انسان ته د الله تعالی د عزت ورکولو بله نښه دا ده چې ده ته يې الهام کړی ، له هغو حلالو شيانو څخه چې يې غوښتې وي خپل خوراک لاس ته راوړي. انسان د الهي نعمتونو سره د عادت له امله کله، کله دغه نعمتونه هيروي اوهغه وخت يې په ارزښت پوه شي، چې ورڅخه محروم شي. کله چې انسان په غړيدلو سترګو او ويښ زړه وګوري ، نو د الله ﷻ نعمتونه په ټولو ځايونو او په ټولو شيانو کې کتلی شي. لمر، هوا، اوبه، روغتيا، د ګرځېدو وړتيا، حواس،

عقل، او د خوړلو او څښلو ډېر شيان، دا ټول الهي نعمتونه دي چې انسان تـه يـې ور پـه برخـه کړي دي. الله تعالی انسان ته د خوړلو او څښلو بې شميره ډول، ډول نعمتونه ورکړي دي. کوم شيان چې انسان ورڅخه د خوړلو او څښلو لپاره ګټه اخلي هغه په څو، څو برابره له هغه څه نـه چې نور حيوانـات ورڅخـه ګټـه ترلاسـه کـوي ، ډېـردي. لـه همـدې کبلـه الله تعـالی د پـاکې اوحلالې روزۍ احسان پر انسان باندې کړی دی اوفرمايي:﴿ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطيبات﴾. کوم پـاک او مزه دار خواړه چې الله تعالی پر انسانانو پيرزو کړي دي. هغه ډېر زيات دي چې هيڅکله يې شميرلای نشو او هر ډول ګټه اخيستلوته شامليدلی شي. الله تعالی دغه نعمتونه په ځـانګړې ډول خپلو مخلصو او مؤمنو بندګانو لپاره خاص کړي دي، خـو دا يـې پـرې لازم کـړي دي چـې د دغو نعمتونو په وړانـدې د الله ﷻ شـکر ادا کـړي او لـه اسـراف او د الله تعـالی پـه وړانـدې لـه سرغړونې څخه ځان وژغوري.

۵. پر نورو مخلوقاتو دانسان فضيلت او غوره والی

انسان ته د الله ﷻ د عزت ورکولو بله بيلګه دا ده چې هغه ته يې د عقل، فکر او پوهې له امله پر نورو مخلوقاتو فضيلت او لوړتيا ورکړې ده. د انسان تر ټولو لـوی فـضليت او غـوره والـی د ځمکې پر مخ د هغه خليفه ګرځول دي چې هغه يې په وړتياوو او ځانګړتياوو سمبال کـړی او پر نورو مخلوقاتو يې غوره ګرځولی دی. ټول مسلمان علماء او پوهان پـه دې آنـد او نظر دي چې بنی آدم په مطلقه توګه له پيريانو او نورو مخلوقاتو څخه لوړ او ډېـر غـوره دی. ځـانګړي بني آدمان له پرښتو څخه غوره دي، خو په عامه توګه پرښتې له عامو انسانانو څخه غوره ګڼـل کيږي.

امام رازی(رح) د تکريم او تفضيل ترمنځ د توپير پـه هکلـه چـې پـه تکـريم سـره دا مبـارک آيت شروع شوی او په تفضيل پای ته رسيدلی داسې وايي: انسان تـه پـر نـورو حيوانـاتو غـوره والی اوعزت د طبيعي او ذاتي امورو لکه عقل، نطق، ښه او ښه قد او قامت له مخې ببنل شـوی دی، خو د ښتينو عقايدو او غوره اخلاقو حاصلول انسان ته فضيلت وربښي.(۱)

د لوست ګټې اولارښوونې

❖پرټولو ځمکنيو مخلوقاتو باندې د انسان د کرامت اوغوره والي اعلان.

❖الله تعالی پر انسان احسان کړی، پر هغه يې د خپلو نعمتونو پيرزوينه کړې ده او هغـه يـې د عزت او تکريم په لوړو مرتبو نازولی دی.

---

(۱) تفسير مفاتيح الغيب – لفخرالدين الرازی ج ۲۱/ ص۱۷.

❖الله تعالی انسان په وچه او سمندرکې د طبیعت پر ځواکونو مسلط ګرځولی، ترڅو له هغو نه ګټه ترلاسه کړي.
❖الله تعالی د طبیعت قوتونه په کایناتو کې د انسان د خدمت او ګټې لپاره تابع کړي دي.
❖الله تعالی د انسان لپاره تر ټولو غوره او سپیڅلي خواړه برابر کړي دي او د ده خوراک او څښاک تر ټولو حیواناتو، مرغانو او خزندګانو غوره دی.
❖ څرنګه چې انسان د الله تعالی معزز او مکرم مخلوق دی ، نوپرهغه لازمه ده، ترڅو خپل دغه عزت او منزلت ته متوجه وي او داسې عمل ونه کړي چې د هغه د انساني کرامت او عزت خلاف وي.
❖ د الله تعالی له اوامرو نه سرغړونه، لکه: کفر اختیارول، له الله ﷻ سره شریک نیول او ګناه کول د انسان له مقام سره چې د ځمکې پرمخ د الله تعالی غوره مخلوق دی، مناسب کار نه دی.
❖ د انسان کرامت او د هغه شرعي اوبشري حقوق له تېري نه محفوظ دي او هیڅوك دا حق نه لري چې د هغه پر ځان، مال، وقار او عزت تېری وکړي.
❖ د انسان د حقوقو رعایت او د هغو ساتنه د هر مسلمان وجیبه او شرعي مسؤلیت دی. په اسلامي ټولنه کې وګړي، کورنی، ټولنه او دولت د بشر د حقوقو د ساتنې او مراعاتولو دیني مکلفیت لري.

پوښتنې

۱. په تېر شوي مبارك آیت کې د انسان لپاره د پنځو عزتونو او فضیلتونو یادونه شوې ده، هغه بیان کړئ.
۲. د انسان لپاره په وچه کې د الهي نعمتونو نمونې په لنډه توګه څرګندې کړئ.
۳. د انسان او نورو ژویو او ساکښو د رزق او روزۍ ترمنځ توپیر څه دی؟
٤. انسان د دې ټولو عزتونو او نعمتونو په وړاندې، چې الله ﷻ ور په برخه کړي دي، څه مکلفیت لري؟
٥. (د بنی آدم له ځانګړتیاوو دا دي چې حتی له ملایکو څخه هم غوره والی لري) دا مطلب شرحه کړئ.
٦. د انسان د تکریم او فضیلت ترمنځ توپیر څه دی؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د قرآني آیتونو او نبوي احادیثو نه په استفادې سره د انساني کرامت او د بشر د حقوقو د ساتنې او پر هغې د تېري نه کولو په اړه یوه مقاله ولیکي چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

آیةالکرسي د قرآن لوړه څوکه

قال الله تعالی: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ [البقرة: ۲۵۵]

د کلمو معناوې

الْحَيُّ: تل ژوندی.

الْقَيُّومُ: په خپل ذات ولاړ، د نورو ساتونکی او سمبالوونکی.

سِنَةٌ: پرکالي، پریشاني.

وَلَا يَئُودُهُ: هغه نه ستړی کوي، پرهغه دروندوالی نه راولي.

ژباړه

الله ﷻ یو ذات دی، له هغه ژوندي ابدي ذات نه پرته چې ټول کاینات یې سمبال کړي دي، بل هیڅ اله (معبود) نشته؛ هغه نه ویده کیږي اونه پرکالي پرې راځي. په اسمانونو او ځمکه کې چې هر څه دي، د هغه دي. څوک دی چې د هغه په وړاندې د هغه له اجازې پرته سپارښت و کړای شي؟ څه چې د بندګانو په وړاندې دي پر هغو هم خبر دی او څه چې له هغوی نه پټ او د هغوی ترشا دي پر هغو هم خبردی او د الله ﷻ له معلوماتو څخه هیڅ شی د هغوی (بندګانو) په ادراک کې نشي ایساریدای مګر دا چې د کوم شي علم ورکول هغه په خپله وغواړي. د هغه د کرسۍ پراختیا له اسمانونو او ځمکې نه لویه ده او د هغو (اسمانونو او ځمکې) ساتنه د هغه لپاره کوم ستومانوونکی کارنه دی. یوازې هماغه، یو، لوی او لوړ ذات دی.

تفسیر

د قرآن لوړه څوکه

آیة الکرسي په لسو مستقلو او خپلواکو جملو مشتمله ده چې هره جمله یې د الله ﷻ له یووالي او ښایسته او جلیله صفتونو څخه بحث کوي.[۱] په دې آیت کې اتلس ځله د الله ﷻ نومونه د

---

۱ - دابن کثیر دتفسیر مختصر ج۱/ص۲۳۰

ظاهر اسم او یا د ضمیر په بڼه ذکر شوي دي. د غه مبارك آيت د قرآن کريم لـه ډېرو لويـو آیتونو څخه دی چې‌د فضیلت په هکله یې ډېر احادیث نقل شوي دي. پـه يـو صـحيح حـديث کې د الله ﷻ له پیغمبرﷺ څخه نقل شوي چې فرمایي: آية الكرسى د قرآن له لویو آیتونو څخه ګڼل کیږي[۱]. په بل حدیث کې راغلي دي: د الله تعالی اسم اعظم په همدې آيـت کـې دی[۲]. په یو بل حدیث کې راغلي دي: د هر شي لپاره لوړه څوکه وي او د قرآن لوړه څوکه د بقرې سورت دی. په هغه کې یو داسې آیت دی چې د قرآن امام او لارښود دی او هغه آية الكرسي ده.

آية الكرسي د الله ﷻ د وحدانیت په صفت سره پیل شوې ده:﴿ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾، نو الله ﷻ هغه یـوازینی ذات دی چې د عبـادت او لمـانځنې وړدی او د الله ﷻ دا صـفت د ديـن بنسټ دی. انسان یوازې د الله ﷻ بنده دی او له هغه پرته د بل چا عبادت نه کوي اونه هـم پرتـه لـه الله ﷻ څخه بل چاته مخ اړوي او نه هم له چا نه مرسته غواړي.

بل صفت چې په آية الكرسي کې ذکر شـوی هغـه د الله ﷻ د **حيات** او **قيوميت** صـفت دی: ﴿الحي القيوم﴾. د حیات(ژوند) صفت چې الله ﷻ ته ثابت شوی، تل او همیشنی ذاتي ژونـد دی چې فنا او زوال نه لري دا حیات د هغه ژوند په څېر نه دی چې بشر یې پيژني.

د الله ﷻ د قيوميـت صـفت: الله تعالی هغـه ذات دی چـې د ټولـو کـارونو د تـل لپـاره تـدبير کوونکی او اداره کوونکی دی. الله ﷻ په خپل ذات قایم دی خو د الله ﷻ نه پرته هر څـه چـې دي د الله ﷻ په ارادې قایم دي.

په **آية الكرسي** کې د الله تعالی لپاره بل ذکر شوی صـفت دا دی چـې پـه الله تعـالی خـوب او پریشاني نه راځي او له هر ډول خوب څخه بې پروا او بې حاجتـه دی:﴿ لاَ تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلاَ نَوْمٌ﴾، او الله ﷻ له دې ټولو اړتیاوو څخه پاك او سپيڅلی دی.

الله تعالی د آسمانونو او ځمکې یوازینی مالك او متصرف دی او هر څـه چـې پـه اسـمانونو او ځمکه کې دي ټول د الله ﷻ په واك او اختيار کې دي. هر چاته يې چې وغواړي وربښي يـې او چاته يې چې ونه غواړي له هغه نه يې منع کوي.﴿ لَهُ مَا فِي السماوات وَمَـا فِـي الأرض﴾. دا مبارك آيت مطلق ملكيـت د الله ﷻ لپـاره ثـابتوي. او د الله ﷻ ريـښتيني بنـدګان پـردې ټينـګ ايمان لري چې ټول شيان د الله ﷻ په واك کې دي او د الله ﷻپه اراده منځ ته راځي د همـدې ايمان له مخې د رضايت احساس کوي او خپل ژوند په قناعت سره تېروي.

۱-المعجم الكبيرللطبراني – ۸۵۳۵ حدیث .
۲-د امام احمد بن حنبل مسند۶/۴۶۱

د الله تعالی بل صفت په مبارک آیت کې د الوهیت او معبودیت د مقام تثبیت او توضیح ده په دې ډول چې الله تعالی یوازینی برحق معبود او ټول مخلوقات د هغه بندګان دي چې د ده لـه عبودیت څخه نشي وتلی.﴿ مَن ذَا الذي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلاَّ بِإِذْنِهِ﴾. یعنـې هیڅوک د الله لـه اجازې پرته شفاعت نشي کولای. په دې مبارک آیت کې له بتانو او نـورو نـاحقو معبودانـو څخـه هـر ډول مرسته او شفاعت، چې مشرکان او کفار د هغو دعوی لري، رد شوی دی. د﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ﴾ مبارک آیت د الله تعالی د علم صفت او بشپړ حاکمیت تثبیتوي. د الله تعالی علم مطلق دی چې تېرې، موجودې او راتلونکې زمانې ته شاملیږي، همدارنګه هغه پـه ظاهر، باطن، پټ، ښکاره او د دنیا او آخرت په ټولو چارو خبر دی.

انسان په خپل لږ علم او پوهې سره په لږو شیانو پوهېدلی شي ﴿وَلاَ يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلاَّ بِمَا شَآءَ﴾. الله تعالی د خپل علم یوه ډېره لږه برخه خپلو بنـدګانو تـه ظـاهروي چې د هغه پـه واسطه څه شیان پېژندلی او کشفولی شي. په دې مبارکه جمله کې د الله بشپړ علم او د مخلوق د علم او پوهې نیمګړتیا او کمی ثابتیږي. الله تعالی انسان تـه د لـږ علـم پـه ورکولـو څـه شـیان ښکاره کوي: ﴿سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الآفَاقِ وَفِي أَنفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾[فصلت: ٥٣].

ژباړه: ډېر ژر به موږ دوی ته خپلې نښانې په آفاقو (کایناتو) کې او هم د دوی په نفسونو کـې وښیو، تردې پورې چې دوی ته دا خبره څرګنده شي چې دغه قـرآن پـه رښـتیا سـره پـه حقـه دی، آیا دا خبره کافي نه ده چې ستا رب پرهر څه شاهد دی.

خو انسان پر خپل لږعلم مغروریږي او د حقیقـي علـم څـښتن هیـروي. بیا مبـارک آیـت د الله تعالی عظمت او د ملک پراخي بیانوي او فرمـایي: ﴿وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾. د کرسـی په تفسیرکې د علمـاو او مفسرینودوه مـشهور قولونـه دي: یـو د سـلف او د امـت د متقـدمینو علماوو نظر، چې هغوی د دې مبارک آیت د ظاهر نص پر بنا الله تعالی ته د کرسی پـه وجـود معترف دي، خو وایي چې موږ د هغې په حقیقت نه پوهیږو، ځکه په هغـې پوهېدنـه او د هغـې درک زموږ د توان او قدرت څخه بهر دی، خو په دې بشپړ ایمان لرو چې د الله تعالی کرسـی پر اسمانونو او ځمکې احاطه لري. دمفسرینو دویم نظر د امت د متاخرو علماؤ نظـر دی چـې هغوی کرسی په علم، قدرت او د الله تعالی په سلطې او غلبې سره تفسیر کـړې ده او هغـه پـر کایناتو د الله تعالی د بې ساري علم او حاکمیت نه کنایه ده. ځینې مفسرین له عبدالله بن عباس رضي الله عنهما څخه روایت کوي، فرمایي: (د الله ﷻ د کرسی نه مطلب د هغه علم دی) چې په ټولو شیانو احاطه لري. [1]

(١) تفسیر الوسیط للسید طنطاوی، ج١، ص ٤٧١

کله چې قرآن‌کریم ویلي دي چې د الله ﷻ کرسۍ اسمانونه او ځمکه راګیروي، معنا يې دا ده چې د الله ﷻ کرسۍ د اسمانونو او ځمکې په پرتله لویه ده. لکه له ابوذر غفاری رضي الله عنه څخه روایت شوی چې فرمایلي يې دي. له نبی کریم ﷺ څخه مې د کرسۍ په هکله پوښتنه وکړه. ویې فرمایل: ای ابوذره! اووه اسمانونه او اووه طبقې ځمکه د کرسۍ په پرتله، په بیدیا کې د یوې لویدلې حلقې څخه زیات نه دي، بیا د الله ﷻ د عرش حیثیت د کرسۍ په مقایسه داسې دی، لکه په بیدیا کې د هغې حلقې وړوکوالی د بیدیا په پرتله [(٢)].

اوس بشریت سره له ټولو علمي پرمختګونو یوازې سپوږمۍ ته چې د ځمکې له اقمارو څخه ده او یوازې څو نوري ثانیې له ځمکې څخه فاصله لري، رسیدلی دی. همدارنګه لمر له ځمکې څخه په **٩٣** ملیونه میله فاصلې او واټن سره یوازې اته(٨) نُوري دقیقې او څو ثانیې وخت نیسي. په داسې حال کې چې ستوري، افلاک او کهکشان چې د الهی کایناتو په منځ کې ځای لري په سلګونه نوري کلونه واټن لري. دا چې نور په یوه ثانیه کې درې سوه زره کیلومتره فاصله وهي. دا ټول کشفیات یوازې د دنیا په اسمان کې رامنځته شوي. د الله ﷻ د نورو اسمانونو او ملکوتو په هکله به څه وویلی شو؟!

بل صفت چې مبارک آیت د قادر الله ﷻ لپاره ذکر کړی، دا دی چې دا ټول اسمانونه او ځمکه او اسماني ملکوت د الله ﷻ تر ارادې، تدبیر او ادارې لاندې دي چې ساتنه يې د الله ﷻ لپاره هیڅ ډول درووند والی، ستړیا او ستونزه نه رامنځته کوي او یوازې الله تعالی دی چې دا ټول کاینات او نړۍ يې په خپل مشیت او قیومیت سره ساتلې ده.

دغه مبارک آیت په﴿وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ سره پای مومي چې د لویې او عظمت صفتونه یوازې د الله ﷻ لپاره ثابتوي او دا یو منطقي اوښایسته پای دی، ځکه کوم صفتونه چې د الله تعالی لپاره په **آیة الکرسي** کې بیان شوي او اسمانونه او ځمکه سره له دې پراخۍ او لوی والي، پر دې روښانه او څرګند دلیل دی چې پیداکوونکی، تدبیروونکی او ساتونکی يې باید هغه ذات وي چې ټول د عظمت او لویې صفتونه د هغه ځانګړتیا وي. که څوک د داسې لویې دعوه وکړي الله تعالی يې هلاکوي، لکه څرنګه چې فرعون يې هلاک او تباه کړ.

فعالیت

زده کوونکي دې په خپلو کې په دې اړه خبرې اوخیړنه وکړي چې انسانانو سره له علمي پرمختګونو او اکتشفاتو بیا هم د الله تعالی ډېرلږمخلوقات پیژندلي دي.

---

(٢) صحیح ابن حبان، ج٢، ص٧٦

د لوست ګټې او لارښوونې

له دې لوست څخه لاندینۍ ګټې تر لاسه کولای شو:

❖ آیت الکرسي د الهي کتاب تر ټولو عظیم آیت دی چې د الله تعالی په اتلسو نومونو مشتمل دی. ټولې کلمې یې پنځوس او په لسو جملو کې خلاصه شوی دی.

❖ آیت الکرسي ټوله بندګي او عبودیت الله تعالی لره ځانګړی کوي او حاکمیت یوازې د الله ﷻ له شان سره مناسب ګڼي.

❖ د کایناتو او مخلوقاتو د چارو تدبیر او اداره د الله تعالی په لاس کې ده او د هغه علم په ټوله هستۍ او موجوداتو احاطه کوي. پرانسان لازمه ده، ترڅو الله تعالی په ټولو وختونو او کارونو کې خپل څارونکی وګڼي.

❖ عظمت او لويي د الله تعالی ځانګړتیا ده. په هره اندازه چې انسان په ځمکه کې لويي وکړي، ستنیدنه یې الله تعالی ته ده، هغه به یې ذلیل کړي او سزا به ورکړي.

❖ د آیة الکرسي لوستل وروسته له فرضي لمونځونو او د ویده کیدو پرمهال ډېر زیات اجر او ثواب لري او په کورونو کې یې لوستل، له کورونو څخه د شیطانانو د شرلو او رټلو لامل ګرځي.

پوښتنې

۱. د لاندېنیو کلماتو معنا واضحه کړئ:

﴿الحي، القیوم، سنة، ولا یئوده﴾

۲. د﴿الحي القیوم﴾ جملې مفهوم واضح کړئ؟

۳. د الله تعالی په دې وینا کې ﴿لَهُ مَا فِي السماوات وَمَا فِي الأرض﴾ د جار او مجرور تقدیم په څه دلالت کوي؟

٤. د دې الهي وینا ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ﴾ مقصد څه دی؟

٥. له کرسۍ څخه په دې الهي وینا کې ﴿وسّع کرسیّه السموات والأرض﴾ څه مراد دی؟

کورنۍ دنده

د آیة الکرسي د فضیلت او مرتبې په هکله لس کرښې مقاله ولیکئ او په نبوي حدیث استدلال وکړئ.

ځمکه د انسان د ګټې لپاره

قال الله تعـالى: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ۞ أَأَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ۞ أَمْ أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ﴾ [الملک: ۱۵-۱۷]

د ځينو کلمو معناوې

ذَلُولاً: تابع شوی، آسان شوی، ايل شوی.

مَنَاكِبِهَا: مناکب د منکب جمع ده چې د اوږو په معنا ده، خو دلته ترې د ځمکې اړخونه مراد دي.

الخسف: ښخيدل، پرمخې کېدل، ظاهر په باطن کې او باطن په ظاهر کې ننوتل.

تَمُورُ: په لړزه راځي.

حَاصِبًا: شديد باد چې شګې او چتوي.

ژباړه

الله هغه ذات دی چې ستاسو لپاره يې ځمکه ايل(تابع) کړې ده، نو وګرځئ د هغې په اړخونو کې او د الله له روزۍ وخورئ اوبيرته مو د هغه حضورته ورتګ دی. ايا تاسې له دې نه ډاډه يئ چې هغه ذات چې په اسمان کې دی تاسې په ځمکه کې ننباسي او دغه ځمکه په ناڅاپي ډول ولړزيږي.

ايا تاسې له دې څخه بې غمه يئ، هغه ذات چې په اسمان کې دی، پر تاسې تيږې اورونکی طوفان والوزوي، بيا به تاسې ته څرګنده شي چې زما ډارول څرنګه وي؟

تفسير

د الله ﷻ د فضل او انعام يوه نمونه پر خپلو بندګانو دا ده چې ځمکه يې هغوی ته غوړولې او نرمه کړې ده، ترڅو د ځمکې دپاسه حرکت وکړي او د ګرځېدنې او حرکت له لارې، د آباديو او ودانيو او يا د کښت او زراعت له لارې ورڅخه ګټه واخلي او د ځمکې له حاصلاتو او زېرمو څخه روزي ترلاسه کړي. له همدې کبله الله تعالى په دغه مبارك آيت کې مسلمانانو ته امرکوي چې په آرامه مه کينئ د ځمکې په شا او خوا کې وګرځئ او د ځمکې له خزانو څخه د ژوندانه په چارو کې، لکه د خوراك، پوښاك او نورو اړتياوو پوره کولو په شمول استفاده وکړئ، ترڅو نورو ته اړ ونه اوسئ. په هره اندازه چې مسلمان له الهی نعمتونو

څخه د ګټې اخستلو او له ځمکې څخه د پیداوارو او حاصلاتو په لاس ته راوړلو کې سستي او ناراستي وکړي، په همغه کچه به نورو ته اړ او محتاج وي چې دا کار د ذکر شوي آیت نه په څرګند مخالفت دلالت کوي.

د مبارك آیت ځیني علمي دلالتونه

علماوو او مسلمانو لیکوالانو د دې آیت ﴿هُوَ الذي جَعَلَ لَکُمُ الأرض ذَلُولاً...﴾ په هکله مفصلې خبرې کړي دي، چې د قرآن علمي اعجاز ثابتوي. موږ دلته د دې نظریاتو لنډیز د ګرانو زده کوونکو د لازیاتې ګټې لپاره بیانوو:

قرآن کریم په ښایسته تعبیر د انسان ذهن د الله تعالی قدرت او د هغه زیاتو نعمتونو ته متوجه کوي.

په مبارك آیت کې د﴿ذلولاً﴾ صفت یعني رام او تابع شوی د ځمکې لپاره ذکر شوی، حال دا چې اصلاً دا کلمه د سرکش حیوان لپاره استعمالیږي چې انسان هغه رام کوي، ترڅو د خپلو ګټو په لاس ته راوړلو کې له هغه څخه کار واخلي. علماوو ویلي چې دلته د دې لفظ اطلاق د ځمکې لپاره مقصود دی؛ ځکه همدا ځمکه چې موږ غوړیدلې او آرامه وینو په حقیقت کې د یوه داسې سرکش حیوان په څیر ده چې په ډول، ډول هیبتناکو او حیرانوونکو حرکاتو سره په حرکت کې ده. علمي نظریات او فضایي اکتشافات وایي د ځمکې کُره چې موږ په هغې کې په آرامی اوهوساینې سره ژوند کوو او د هغې له پریمانه نعمتونو څخه ګټه اخلو، په خپل وضعي حرکت سره خپل محور کې د یو ساعت په ترڅ کې د ۱۶۶کیلومتر په تیزوالي څرخیږي. همدارنګه په خپل انتقالي حرکت سره په یوه دقیقه کې تقریباً د ۱۸۰۰ کیلو مترو په تیزۍ د لمر په محور څرخیږي. خو سره له دې ټولو حرکتونو او هیبتناکو خوزښتونو او لړزېدو، انسان په هغې کې پرته له دې چې د نا کرارۍ او پریشانی احساس وکړي خپل کارونه سرته رسوي.

د ځمکې د حرکتونو ګټې او رازونه

البته دا ډول، ډول حرکتونه د انسان او د ځمکې په مخ د ژوند کولو لپاره ډېر حکمتونه او ګټې لري. چې په ځینو یې پوهیږو او د ځینو نورو له درك او فهم څخه عاجز یو. موږ پوهیږو چې د ځمکې د خپل محور په شاو خوا له حرکت څخه شپه او ورځ پیدا کیږي. د لمر په شاو خوا د ځمکې له حرکت څخه د کال څلور فصلونه منځ ته راځي چې دا ټول د انسان لپاره د الله تعالی د قدرتونو او نعمتونو نښې دي، ځکه که دنیا د تل لپاره شپه وای نوټول شیان به د یخنۍ له امله کنګل کېدل او که دنیا د همیش لپاره ورځ وای بیا به ټول شیان د سختې ګرمۍ له امله سوځېدل.

په همدې ترتیب که چیرې د لمر په شاو خوا کې د ځمکې انتقالي حرکت نه وای او کال یوازې یو فصل درلودلی، نو د ځمکې پر مخ به ژوند په اوسنی بڼه ناممکن و. خو د ځمکې د دریم حرکت او د لمر او لمریز نظام د حکمت په هکله لا تر اوسه علم او علمي اکتشافات په څه نه پوهیږي.

د ځمکې په نسبت د ذلول د کلمې ځینې دلالتونه

د ځمکې په کُرې د (ذلول) د کلمې اطلاق ډېر دلالتونه لري چې الله تعالی هغه د انسان لپاره تابع او نرمه گرځولې ده. د انسان لپاره د ځمکې رام کېدل او د هغې گټې مختلف اړخونه لري چې دا لوست یې د تفصیل جوگه نه دی، مثلاً د انسان لپاره د ځمکې مناسبوالی او د ځمکې د جاذبې قوې له حیثه د هغې پرمخ ژوند تیرول... او د خاورینې کرې هوارې سطحې د جوړښت او ترکیب له حیثه... او د جوي (فضایي) پوښ، د هوا د کثافت، پر ځمکه د ژوند لپاره د محیطې هوا د دقیق ترکیب (۲۱٪ اکسیجن، ۷۸٪ نایتروجن، ۱٪ نور عنصرونو) له حیثه... د ځمکې د حجم او له لمر او سپوږمۍ نه د هغې د واټن له حیثه... ځمکې ته د لمر د تودوخې درجې د رسیدو له حیثه... د ځمکې په ترکیب کې د اوبو او وچې د نسبت له حیثه... او ځمکې ته د سپوږمۍ د فاصلې او د سمندرونو د مد اوجذر د توازن له حیثه... او په سلگونو نور داسې توافقات چې دا کره یې د انسان د ژوند لپاره چمتو کړې ده، ترڅو انسان پرې ژوند وکړي او د هغې د مختلفو ظاهري او باطني زیرمو او پانگو څخه گټه ترلاسه کړي. خو دا هوسایې او له ډول، ډول نعمتونو څخه استفاده به د تل لپاره نه وي، بلکې دا به د یوې ټاکلې او معینې مودې لپاره وي چې د دې مودې له تېرېدو وروسته انسان ارومرو د خپل خالق او منعم په لوري راگرځي، (و الیه النشور) نو پر انسان لازمه ده چې د دې لویو نعمتونو په وړاندې د الله ﷻ شکر ادا کړي. انسان لره دا نه ښایي چې د خپل منعم پالونکي په لور له ستنېدو او د هغه له محاسبې څخه غافل او بې پروا واوسي.

د تابع شوې ځمکې سرکشي او اضطراب

بیا الله تعالی انسان ته خبر ورکوي، دغه ځمکه چې تاسې ورباندې په آرامۍ او ډاډینې ژوند تېروئ، آیا نه پوهیږئ کله چې دا د الله تعالی په مشیت ولړزیږي او تاسې په خپله خېټه کې دننه کړي، نو هغه وخت به وپوهیږئ چې زما ویرول څرنگه وي!

بشر چې د دې اېل شوې خاورینې کُرې پرمخ ژوند تېروي او د هغې له زیرمو او خزانو څخه گټه اخلي، ښه پوهیږي چې کله د زلزلو، اورغورځیدنې، طوفانونو او نورو طبیعي پیښو په اثر ځمکه یوازې د یوې ثانیې اویا د محدودو دقیقو لپاره په خوزیدو او اضطراب شي او سرکشي غوره کړي، نو ټول شیان ړنگوي او هغه څه چې انسانانو پرې جوړ کړي له خاورو سره یوشان کوي او انسان سره له ټول کبر، غرور، ځواک او ټکنالوژۍ بې وسه او ناتوانه او حیران پاتې کیږي. همدا وجه ده چې قرآن کریم هغه انسان ته، چې د ځمکې پرمخ ژوند تېروي او د هغې

د نعمتونو په وړاندې غفلت او بې پروايي کوي، اخطار ورکوي چې د دې لويو نعمتونو په وړاندې په خپل خالق او پالونکي ايمان راوړي او د دې ټولو نعمتونو په وړاندې شکر ادا کړي، ترڅو د عذاب وړ ونه ګرځي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د ذکر شويو آيتونو څخه لاندې ګټې لاس ته راځي.

۱- الله تعالی ځمکه او څه چې په ځمکه کې دي د انسانانو د ګټې لپاره پيداکړي دي.

۲- که چيرې انسانان د الهی نعمتونو شکرانه پرځای نه کړي، دوی به په دردناک عذاب اخته شي.

۳- انسانانو ته جواز لري چې خپل عقل او فکر د ځمکې د هغو پټو او څرګندو نعمتونو په برسيره کولو کې وکاروي، چې د ځمکې په تل کې دي او خپل ژوند پرې نيکمرغه او سوکاله کړي.

پوښتنې

۱. لاندې کلمې معنا کړئ:

﴿ذَلُولاً، مَنَاكِبِهَا، الخسف، تَمُورُ﴾

۲. د«ذلول» کلمه اصلا د څه شي لپاره استعماليږي او په مبارک آيت کې د ځمکې لپاره يې استعمال څه مناسبت لري؟ توضيح يې کړئ.

۳. د ځمکې درې ګونې حرکات د هريوه د تيزوالي سره په لنډه توګه شرحه کړئ؟

٤. د انسان د ژوندانه او هوساينې لپاره د ځمکې د کُرې د مناسبوالي پنځه صفتونه د«ذلول» د مبارکې قرآنی کلمې په رڼا کې شرحه کړئ.

۵. د دې الهي وينا ﴿فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ﴾ په وړاندې مسلمانان څه مکلفيت لري؟ په لنډه توګه يې واضح کړئ.

٦. په دې مبارک آيت کې د ځمکې کُره د اضطراب او خوځښت په حالت کې د«ذلول» (رام- ابل شوي) د وصف پرعکس څرنګه ستايل شوې ده؟ د«ذلول» مقابله کلمه واضحه کړئ.

کورنۍ دنده

د مبارکو آيتونو تفسير په رڼا کې او د جغرافيې او بيالوژۍ د علم نه په استفادې سره د ځمکې د حرکتونو او د هغې د ګټو په اړه يوه مقاله وليکئ چې له شلو کرښو نه کمه نه وي.

اووم لوست

الله تعالی سره مینه د پېغمبر ﷺ په پیروۍ کې ده

قال الله تعالی: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۞ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴾ [آل عمران: ۳۱-۳۲]

ژباړه

(ای پېغمبره): خلکوته ووایه: که چیرې تاسې په رښتیا له الله سره مینه لرئ، نو زما د پیروۍ لاره غوره کړئ، الله به له تاسې سره مینه وکړي او ستاسې ګناهونه به تاسو ته وبښي، هغه ډېر بښونکی او مهربان دی.

ای پېغمبره! هغو ته ووایه چې د الله اود هغه د رسول اطاعت وکړئ، بیا که هغوی ستا بلنه ونه منله، نو بیشکه الله له کافرانو سره (چې د هغه او د هغه د رسول له پیروۍ څخه انکار کوي) مینه نه کوي.

د نازلېدلو سبب

ابن المنذر له حسن بصری رحمه الله څخه روایت کړی، فرمایي: د پېغمبرﷺ په زمانه کې داسې خلك وو، چې ویل به یې: ای محمده ! په الله ﷻ سوګند دی چې موږ خپل پروردګار سره مینه لرو، نو دا الهي وینا نازله شوه: ﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ الله فَاتَّبِعُونِي ﴾. همدارنګه محمد بن اسحاق له محمد بن جعفر بن الزبیر څخه روایت کړی چې د نجران د نصاراوو استازیو وویل: موږ د الله ﷻ د دوستۍ په خاطر د عیسی بن مریم او د هغه د مورعلیهما السلام تعظیم او عبادت کوو، نو الله ﷻ د دې آیتونو په نزول سره خپل آخري پېغمبرﷺ ته وویل، چې دوی ته ووایه: که چیرې تاسې له الله ﷻ سره مینه لرئ او غواړئ چې الله ﷻ له تاسو سره مینه وکړي، نو زما پیروي وکړئ او د الله ﷻ سره شریك مه نیسئ. په دې ترتیب یې د دوی دعوه چې د حضرت عیسی علیه السلام تعظیم او تقدیس د الله ﷻ د مینې په خاطر کوي، رد او باطله وګرځوله.[۱]

۱- تفسیرالجامع لاحکام القرآن- ج /۵ص۹۲.

تفسير

په دې دوه آيتونو کې الله تعالی خپل پيغمبرﷺته امر کړی چې خلکوته له الله ﷻ سره د دوستی سمه او صحيحه لاره وښيي، ترڅو ټولو انسانانو ته روښانه شي چې کوم خلک د الله ﷻ د دوستی او مينی دعوه کوي. بايد د دې لارې او کړنې په مطابقت عمل وکړي، ترڅو دوی الله ﷻ ته ګران شي او الله ﷻ له دوی سره مينه ولري.

امام ابن کثير د دې مبارک آيت په تفسير کې ويلي دي «دا مبارک آيت حکم کوي چې که هرڅوک د الله ﷻ د محبت او مينې دعوه کوي، خو د محمدي لارې پابند نه وي، هغه په خپله دعوه کې دروغجن دی او د هغه دعوه د قبول وړ نه ده، تر هغه چې د محمدي شريعت او نبوي دين د ټولو ويناوو او کړنو پيروي او اطاعت ونه کړي»[1] د الله ﷻ او د هغه د رسولﷺد مينې او محبت دعوه د هغوی د اوامرو نه د سر غړونې په صورت کې د قبول وړ نه شي ګرځېدلی، لکه څرنګه چې رسول اللهﷺ په صحيح حديث کې فرمايلي دي: «مَنْ عَمِلَ عَمَلاً لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»[2] يعني که څوک داسې عمل ترسره کړي چې زما د امر (زما د دين) پر بنسټ ولاړ نه وي، هغه مردود دی.

په دی هکله په يو عربي شعر کې څومره ښايسته ويل شوي دي:

تَعصِي الإِلهَ وَأَنْتَ تُظْهِرُ حُبَّهُ … هَذَا لَعَمْرِیْ فِي الْقِيَاسِ بَدِيْعُ
لَوْ كَانَ حُبُّكَ صَادِقاً لَأَطَعْتَهُ … إِنَّ الْمُحِبَّ لِمَنْ يُحِبُّ مُطِيْعُ

يعنې: د الله د محبت او مينې دعوه کوې، په داسې حال کې چې ته د هغه په معصيت او ګناه اخته يې ! قسم دی چې دا کار د عقل او قياس خلاف دی. که ستا دوستي رښتينې وای، نو د هغه اطاعت به دې کولای، ځکه دوست د خپل دوست او محبوب اطاعت کوي.

أزهري د دې آيت په تفسيرکې وايي: د الله ﷻ او د هغه د رسول سره د بنده مينه د هغوی د اوامرو اطاعت او فرمانبرداري ده او د خدای تعالی مينه له بنده سره، بنده ته د الله تعالی مغفرت او ښښنه ده.[3]

د الله ﷻ د مينې نښې

په دې مبارک آيت کې ليدل کيږي چې د الله ﷻ سره د بنده د مينې او محبت لومړنی نښه د الله د رسولﷺ پيروي او د هغه د امر منل دي چې د الله ﷻ د مينې او د ګناهونو د ښښنې لامل

۱- دابن کثيرتفسير- ج۳/ص/۴۶.
۲-متفق عليه- البخاري – ۲۵۷۱ المسلم- ۳۳۲۸
۳- د قرطبي تفسيرج- ۵ - ص - ۹۲

ګرځي. الله تعالی ډېر ښښونکی او پرهغه چا ډېرمهربانه دی چي د پېغمبرﷺ د پیروۍ او اوامرو د منلو له لارې الله تعالی ته نژدېوالی غواړي.

بیا هم الله تعالی پر خپل پېغمبرﷺ د امر په صیغه ټینګار کوي چي خلک د الله ﷻ او د هغه د رسولﷺ پیروۍ او د امرمنلو ته وهڅوي ﴿قُلْ أَطِيعُواْ اللهَ وَالرَّسُولَ﴾ ترڅو په ټولو حالاتو، اوامرو او نواهیو کې د الله ﷻ او د هغه د رسولﷺ پیروي او اطاعت وکړي.که څوک د الله ﷻ د مینې او دوستۍ دعوه کوي او بیا د خدای د رسولﷺ پیروي نه کوي، په حقیقت کې هغه دروغجن دی. مفسرین وايي: د الله ﷻ او د هغه د رسولﷺ اطاعت یوازې یو اطاعت دی او هیڅکله جدايي نه مني. د پېغمبرﷺ پیروي د الله ﷻ پیروي ده. لکه چي الله تعالی په بل آیت کې فرمايي: ﴿مَّنْ يُطِعِ الرسول فَقَدْ أَطَاعَ اللهَ﴾ [النساء: ٨٠] یعني: څوک چي د الله د رسول حضرت محمدﷺ پیروي کوي، په حقیقت کې یې د الله ﷻ پیروي کړې ده.

سهل بن عبدالله فرمايي: له الله تعالی سره د مینې نښه د قرآن سره مینه ده، د قرآن سره د مینې نښه د پېغمبرﷺ سره مینه ده، دپېغمبرﷺ سره د مینې نښه د هغه د طریقو او سنتوپیروي ده او د پېغمبرﷺ د سنتوسره مینه د آخرت سره مینه ده...(١)

لکه څرنګه چي د قرآن او سنتو له نصوصونه څرګندېږي د الله ﷻ او د هغه د رسولﷺ سره مینه کول د ایمان د غوښتنو او اساساتو څخه ګڼل کیږي د الله ﷻ او د هغه د رسولﷺ سره مینه د نیکو اعمالو د ترسره کولو باعث ګرځي او انسان دې ته هڅوي، ترڅو د الله ﷻ د رضا د حاصلولو لپاره نیک، غوره او وړ اعمال ترسره کړي.

له دې مبارک آیت څخه په څرګند ډول جوتیږي چي له الله ﷻ سره د مینې لرلو له شروطو څخه د پېغمبرﷺ متابعت او د هغه پیروي ده. د پېغمبرﷺ پیروي په دې کې ده چي مسلمان د هغهﷺ د سنتو او طریقو متابعت او فرمانبرداري وکړي. د پېغمبرﷺ سنت د هغه د قول فعل اخلاقو او د ژوند د طریقو څخه عبارت دي. په دې اساس که څوک غواړي چي د الله ﷻ سره مینه او محبت ولري او الله ﷻ له ده سره مینه ولري، نو بايد د پېغمبرﷺ او د هغه د سنتو اطاعت او فرمانبرداري وکړي. په یوه حدیث کې له رسولﷺ نه روایت شوی دی چي فرمايي: «عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ مِنْ بَعْدِي»(٢) یعني پرتاسو لازمه ده چي زما د سنت او له ما وروسته د راتلونکو هدایت شویو راشدینو خلفاوو د سنت او طریقو متابعت وکړئ.

١- تفسیرالقرطبي ج٥ ص ٩٢

٢-الأوسط لإبن المنذر، حدیث ١٢٨، والسنة للمروزی ، حدیث٥٧، وشرح معاني الآثار للطحاوی ،حدیث ٣١١

باید و پوهیږو چې د قرآن له نظره د الله ﷻ اود هغه د پیغمبرﷺ د محبت دعوا یوازې شعار او ژبنی دعوه نه ده بلکې د ژوند په فردي او ټولنیزو چارو کې د پیغمبرﷺ د تګلارې، منهج او نظام خپلول او عملي کول دي.

د پیغمبرﷺ له اطاعته د نافرمانۍ پایلې

الله تعالی د دویم آیت پای کې په ډېر تند خطاب سره په رسول اللهﷺ باندې د ایمان د سرغړوونکو اود هغه له اطاعت او پیروۍ څخه د مخ اړوونکو د پای اوعاقبت په هکله داسې فرمايي:﴿ فِإن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّ الله لاَ يُحِبُّ الكافرين﴾ یعنې: که چیرې هغوی مخ واړوي، نو الله تعالی کافران نه خوښوي.

امام قرطبي ددې آیت په تفسیر کې داسې فرمايي: د ﴿فِإن تَوَلَّــوْاْ﴾ شرطیه جمله ده او د دې جملې موقعیت ته په کتو سره دهغې معنا داسې ده:که چیرې هغوی د کفر په حالت کې سرغړونه وکړي او د الله ﷻ او د هغه د رسول له پیروۍ نه اعراض وکړي ﴿فَــإِنَّ الله لاَ يُحِــبُّ الكافرين﴾؛ نو الله کافران نه خوښوي، یعنې الله تعالی د هغوی له کړنو څخه ناراضه وي او هغوی ته بښنه نه کوي.

دغو مبارکو آیتونو په خپلو لوړو او ځلاندو لارښوونو سره د مسلمان د ژوند منهج او کړنلاره بیان کړیده چې پر هغو باندې دعمل کولو پایلې، په اخلاص سره د الله ﷻ عبادت، له عذاب څخه خلاصون، د اجر او ثواب حاصلول د نیکو اعمالو د ترسره کولو لپاره هڅه او هاند او د الله تعالی د رضا اومحبت حاصلول دي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د ذکر شویو آیتونو ځینې ګټې او لارښوونې دا دي:

❖له الله تعالی سره مینه او محبت واجب او د ایمان له لوازمو او مقتضیاتو څخه ګڼل کیږي. لکه څرنګه چې د الله پیغمبرﷺ فرمایلي دي: "لا يؤمن أحدكم حتى يكون الله ورسوله أحب إليه مما سواهما" یعنې: هیڅ یو له تاسو نه مؤمن نه دی، ترڅو الله او پیغمبر یې له نورو ټولو نه ورته ګران نه وي.

❖ د الله ﷻ مینه د بنده لپاره هغه اصلي موخه اوهدف دی چې د علم او پوهې څښتنان په ژوندانه کې د هغه لپاره هلې ځلې کوي.

❖ د مؤمن بنده لپاره د الله ﷻ د مينې او محبت ترلاسه کولو لاره د الله ﷻ په رسول حضرت محمد ﷺ باندې ايمان راوړل او په آسانۍ او سختۍ کې د هغه د شريعت منل او پيروي ده.

❖ د الله ﷻ او د هغه د رسول د مينې او محبت دعوې کول په داسې حال کې چې دعوه کوونکی د الله ﷻ او د هغه د رسول له اوامرو او نواهيو څخه مخالفت او سرغړونه کوي، باطله ده او د دې دعوې څښتن به يقينا له زيان او تاوان سره مخ وي.

❖ د الله تعالی او د هغه د رسول ﷺ د رېښتينې مينې او محبت غوره نمونه دا ده چې د اسلام سپېڅلی دين په کامله بڼه نافذ شي، يعنې د قرآن او سنتو احکام او ارزښتونه د خلکو د ژوند په ټولو فردي او ټولنيزو اړخونو کې په عملي توګه پلي شي.

پوښتنې

١. دغه مبارک آيت د نصاراوو دعوه د حضرت عيسی عليه السلام د تعظيم او لمانځنې په باره کې څرنګه رد کړې ده؟ واضح يې کړئ.

٢. ابن کثير رحمه الله د دې آيت ﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فاتبعوني﴾ په تفسير کې څه فرمايلي دي؟ په لنډه توګه يې شرحه کړئ.

٣. د الله ﷻ د مينې او محبت د دعوې تر ټولو غوره نښه په څه کې ده؟

٤. ددې مبارکې جملې ﴿فاتبعوني﴾، په رڼا کې د پيغمبر ﷺ له محبته څه مراد دی؟ واضح يې کړئ.

٥. ددې لوست مبارک آيتونه مسلمانان کومو لارښوونو او آدابو ته متوجه کوي؟

کورنۍ دنده

د لوست د موضوع په رڼا کې د الله ﷻ سره د مينې او د پيغمبر ﷺ د پيروۍ په هکله دوه مخه مقاله وليکئ.

اتم لوست

اسلام بشپړ او هراړخیز دین دی

قال الله تعالی: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ۝ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا﴾ [النساء: ۶۰-۶۱]

د ځینو کلمو معناوې

يَزْعُمُونَ: گومان کوي، دروغجنه دعوه کوي.

الطَّاغُوتِ: هرهغه څه چې پرته له الله یې عبادت او لمانځنه کیږي او حَکم وټاکلی شي.

يَصُدُّونَ: مخ اړوي، او نور منع کوي.

ژباړه

ای پیغمبره، ایا تا هغو خلکوته نه دي کتلي چې گمان کوي چې موږ ایمان راوړی دی په هغه کتاب چې تاته راغلی دی او په هغو کتابونو چې له تا څخه مخکې نازل شوي دي. هغوی غواړي چې خپلې چارې د فیصلې لپاره د طاغوت لوري ته یوسي. حال دا دی چې هغوته له طاغوت نه د منکریدو حکم شوی ؤ، شیطان غواړي چې هغو ی گمراه کړي او د سمې لارې نه یې ډېر لرې وباسي اوکله چې هغوی ته وویل شي چې د الله ﷻ نازل شوي کلام او رسول ته راشئ، نو ته وینې چې منافقان له تا څخه مخ اړوي په مخ اړولو سره.

د نازلیدلو سبب

مفسرینو ددې مبارک آیت ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الذين يَزْعُمُونَ...﴾ د نزول په هکله مشابه روایتونه نقل کړي چې یو سبب یې دا دی: ثعلبي او ابن ابو حاتم له ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت کړی د بشر په نامه یو تن منافق له یوه یهودي سره دعوا درلوده. یهودي وغوښتل چې پیغمبر ﷺ ته د فیصلې لپاره مراجعه وکړي، خو منافق ټینگار کاوه چې کعب بن اشرف ته چې د یهودیانو مشر ؤ، د پریکړې لپاره ولاړشي. په پایله کې د الله پیغمبر ﷺ ته ورغلل او د الله پیغمبر ﷺ د جنجالي قضیې له اوریدلو وروسته د یهودی په گټه حکم وکړ، خو (منافق بشر) د الله د پیغمبر ﷺ پریکړه ونه منله او له یهودي سره د حضرت عمر ﷺ حضور ته ولاړل، ترڅو

هغه د دوی ترمنځ حکم وکړي. عمر بن الخطاب﵁ د موضوع له اوریدلو وروسته دوی ته وویل، تاسو دلته ایسار شئ. زه ستاسو ترمنځ فیصله کوم. حضرت عمر بن الخطاب﵁ کور ته ننووت، خپله توره یې راواخیسته راووت او د منافق سر یې غوځ او اعلان یې وکړ، دا ده زما فیصله، د هغه چا په هکله چې د الله او د هغه د پیغمبرﷺ په حکم او فیصله نه راضي کیږي. دا مبارک آیت په همدې وخت کې په همدې اړوند نازل شو. پیغمبرﷺ حضرت عمر بن الخطاب﵁ ته «فاروق» یعنې د حق او باطل بیلوونکي لقب ورکړ.

په بل روایت کې د دې مبارک آیت په شان نزول کې داسې راغلي چې دا متبرکه آیت د منافقینو د یو ټولی په باره کې نازل شوی دی چې هغوی به خپلې فیصلې د جاهلیت د رسمونو پر بنسټ کولې.[1]

د آیت د نزول سبب چې هرڅه وي مگر دقاعدې پربنسټ (العبرة بعموم اللفظ لا بخصوص السبب) یعنې د قرآن عام لفظ معتبر دی نه د آیت د نزول ځانگړی سبب، د دې آیت نص د هغو کسانو عمل ردوي چې په خپلو فیصلو کې د اسلام له احکاموڅخه تېرى کوي او خپلې قضیې او شخړې د شیطان یا باطلو او غیر اسلامې قوانینو پر بنسټ کوي.

تفسیر

امام ابن کثیر رحمه الله د ذکر شوي آیت په تفسیر کې ویلي دي، الله تعالى پر هغه چا، چې په الله او پیغمبرﷺ او په پخوانیو انبیاوو د ایمان دعوا کوي، خو د دعوو او جگړو حل او فصل د الله د کتاب او د رسولﷺ له سنتو پرته د نورو په فیصلې او قضا باندې راضی کیږي او هغوته مخه کوي، شدیداً رد کړی، هغه یې باطل او د طاغوت فیصله بللې ده.

په دې مبارک آیت کې د منافقانو له نښو څخه یوه لویه او څرگنده نښه ذکر شوې، ترڅو یې مؤمنان وپیژني او له هغې څخه ډډه وکړي. د منافقانو دا لویه نښه ده، چې هغوی په اسلام او په هغه څه چې پر پیغمبرﷺ باندې نازل شوي دي، د ایمان دعوه کوي، خو هر کله چې د الله جَلَّ جَلالُهُ او رسولﷺ حکم او فیصلې ته وغوښتل شي، مخ اړوي او سرغړونه کوي او په دې توگه خپل منافقت او دروغ ښکاره کوي.

فعالیت

ولې یهودي ونه غوښتل چې د فیصلې لپاره کعب بن اشرف یهودی ته ولاړشي، بلکې د الله د رسول حکمیت یې غوره وباله؟ زده کوونکي دې د خپل ښاغلی ښوونکي په لار ښوونه په دې هکله بحث او څېړنه وکړي.

۱- تفسیر ابن کثیر ج ۱۳۸/۴

د الله او د رسول حاکمیت

حاکمیت او فیصله یوازې الله ﷻ لره ده او د الله او پېغمبر د حکمونو منل د ایمان او اسلام شرط دی. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾ [النساء: ۵۹] یعني: ای مؤمنانو! د الله اطاعت وکړئ او د رسول اطاعت وکړئ او د هغو کسانو پیروي وکړئ چې پر تاسې آمران دي. که ستاسې ترمنځ په کومه چاره کې شخړه پیښه شي، نو هغه د الله او رسول لوري ته محوله کړئ، که تاسې په رښتیا سره پرالله او د آخرت په ورځ ایمان لرئ.

د الله او پېغمبر ﷺ اطاعت او د امر منښه واجب او قطعي ده، نو کوم کسان چې د ایمان دعوا کوي باید په خپلو ټولو چارو کې د الله ﷻ د حکم او د الله ﷻ د پېغمبر ﷺ د حکم پیروي وکړي، ځکه نه یوازې دا چې د الله د حکم او د پېغمبر ﷺ د حکم پیروي واجبه ده، بلکې که کوم مؤمن د الله د رسول په فیصله د زړه له کومې راضي او خوشحاله نشي او په بشپړه توګه ورته غاړه کېنښږدي، د ایمان په دعوا کې رېښتنی نه دی. لکه چې قرآن کریم په څرګنده توګه په دې هکله فرمایي: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ [النساء: ۶۵] یعني: نه ده داسې ای محمده، ستا په رب قسم چې دوی هیڅکله مؤمنان کېدای نشي، ترڅو چې تا په خپل منځي شخړو کې حکم او فیصله کوونکی ونه مني بیا چې ته څه فیصله وکړې پرهغې باندې په خپلو زړونوکې څه تنګي هم احساس نه کړي، بلکې سرترپایه یې ومني.

اسلام تجزیه نه مني

د پورتني مبارک آیت او د قرآن او سنتو د نورو نصوصو پربنسټ، فیصله باید د الهي احکامو پر بنسټ وي. دا حکم ټولو قضیو او شخړو ته که وړې وي او که غټې شاملېږي او هیڅکله تجزیه او استثنا نه قبلوي.

اسلام د الله ﷻ کامل او پوره دین او د ټولو ادیانو بشپړوونکی دی. الله تعالی د اسلام دین د وروستي دین په توګه د بشریت لپاره غوره کړی دی. هرڅوک چې له اسلام څخه پرته بل دین قبلوي هیڅکله به ورڅخه ونه منل شي. لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایلي دي: ﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾ [آل عمران: ۱۹]: د الله په وړاندې دین همدا اسلام دی.

په بل آیت کې الله فرمایي: ﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾ [آل عمران: ۸۵]

یعنې: له اسلامه پرته چې هر څوک کوم بل دین غوره کړي هیڅکله به ورڅخه قبول نه شي او په آخرت کې به هغه ناکام او زیانمن وي.

اسلام داسې دین دی چې ثابت او ښکاره بنسټونه او قواعد لري. باید په بشپړه او کامله توګه عملي شي، ټولې لارښوونې او احکام یې ومنل شي، په ټولنه کې تطبیق شي او مثبتې او ګټورې پایلې یې معلومې شي. هیڅوک حق نه لري چې اسلام تجزیه کړي یا په بله وینا یو حکم یې ومني او بل یې پریږدي. الله تعالی فرمایي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً﴾ [البقرة: ۲۰۸] یعنې ای مؤمنانو! تاسې په بشپړ ډول په اسلام کې ننو ځئ او په بل آیت کې الله تعالی د هغو کسانو مذمت او بدي بیانوي څوک چې ځینې احکام قبلوي او د ځینو نورو له منلو نه سرغړونه کوي، داسې فرمایي: ﴿أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ...﴾ [البقرة: ۸۵] یعنې: آیا تاسې ځینې کتاب منئ او له ځینې نورو څخه بیا انکار کوئ ؟ نو د هغو خلکو جزا چې دا رنګه کارونه کوي پرته له دې بل څه نه ده چې په دنیاوي ژوند کې به له رسوایۍ سره مخ وي او د قیامت په ورځ به د خورا سخت عذاب په لور وروستل شي.

د اسلام د سپیڅلي دین د احکامو تجزیه او د هغه د ارزښتونو او تعلیماتو نیمګړی تطبیق په فردي او ټولنیز ژوند کې مطلوبې او ټول اړخیزې پایلې نه ورکوي او د اسلام د کامل، شامل او هراړخیزه دین له طبیعت سره په تضاد کې دی ځکه اسلامي احکام او ارزښتونه د یو ماشین او یا لویې کارخانې د پرزو په څېر یو تربله تړاو لري. که چیرې هدف دا وي چې دغه نظام په سمه توګه کار وکړي او د بشرد دنیوي او اخروي نیکمرغیو مطلوبه نتایج ورڅخه ترلاسه شي لازمه ده چې دغه نظام د ژوند په ټولو اړخونو لکه د اعتقاداتو، عباداتو، معاملاتو، اخلاقو، قضا، سیاست، اقتصاد او نورو برخو کې فعال او عملي شي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د لوست ځینې ګټې او لارښوونې په لاندې ډول دي.

❖حکمیت او فیصله د الله ﷻ له کتاب او د رسول الله ﷺ له سنتو پرته حرامه ده او جواز نه‌لري.

❖مسلمان مکلف دی، ترڅو د طاغوت په وړاندې چې ترهر نوم او نښان لاندې وي، تسليم نشي او هغه رد کړي.

❖پر مسلمان لازمه ده چې د شخړو او دعوو د حل لپاره د الله کتاب او د رسولﷺ سنتو ته مراجعه وکړي او د الله او د هغه د رسولﷺ له حکم څخه د زړه له کومې رضايت څرګند کړي.

❖اسلام هراړخيز دين دی، تجزيه نه مني. د اسلام احکام اوقوانين بايد په هر اړخيزه توګه د مسلمانانو په فردي او ټولنيز ژوندانه کې عملي شي، ترڅو هغه پايلې چې الله تعالی يې د بشريت د اصلاح او نيکمرغی لپاره اراده کړې، ترلاسه شي.

❖د اسلام د ځينو احکامو منل او د ځينو پريښودل په خپل ذات کې له اسلام سره دښمني او مخالفت دی، لکه چې حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه د مسلمانانو لومړني خليفه د لمانځه او زکات ترمنځ د توپير کوونکو پر ضد د جنګ اعلان وکړ چې د ردت د جنګونو په نامه ياديږي.

پوښتنې

١. د«طاغوت» معنا او مفهوم بيان کړئ.

٢. ولې هغه يهودي ونه غوښتل د فيصلې لپاره کعب بن اشرف ته، چې د يهوديانو لوی مشر و، مراجعه وکړي؟

٣. د الله جل جلاله او د الله د پيغمبرﷺ له حکم پرته د بل چا د حکم منلو ته څه ويل کيږي او څه حکم لري؟

٤. مبارکو آيتونو د منافقانو يو اساسي او بنسټيز صفت بيان کړی. دا اساسي صفت کوم دی؟ واضح يې کړئ.

٥. څوک چې يوازې د الله جل جلاله حکم قبول کړي او د پيغمبر په حکم عمل نه کوي څه حکم لري؟ په قرآني آيتونو او احاديثو استدلال وکړئ.

٦. که څوک د اسلام په ځينو احکامو عمل وکړي او ځينې نور قصداً پريږدي، څه حکم لري؟

کورنی دنده

د قرآن اونبوي احاديثو په رڼا کې د اسلامي احکامو د تجزيې د منفي نتايجو په هکله يوه مقاله وليکئ چې له شلو کرښو نه کمه نه وي.

نهم لوست

لمونځ تل پاتې اونه شلېدونکې فريضه ده

قَالَ اللهُ تَعالى: ﴿وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ۝ وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ۝ فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَاذْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَى جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ۝ وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا﴾ [النساء: ١٠١-١٠٤]

د ځينو کلمو معناوې

إِذَا ضَرَبْتُمْ:	کله چې مو سفر وکړ.
جُنَاحٌ:	گناه، وبال
أَن يَفْتِنَكُمْ:	که چيرې تاسو ته ضرر او آزار ورسوي.
كِتَابًا مَوْقُوتًا:	د وخت په پابندۍ فرض شوی دی.
وَلَا تَهِنُوا:	سستي او ټنبلي مه کوئ.
يَأْلَمُونَ:	دردمن کيږي، غم وررسيږي (کړاو گالي)

ژباړه

او کله چې تاسو په سفر ووتلئ، نو څه باك نشته که په لمانځه کې لنډوالی وکړئ(په تېره بيا) کله چې له تاسې سره دا ډار وي چې کافران به مو وځوروي، بې له شکه چې کافران ستاسې ښکاره دښمنان دي.

او ای پيغمبره! کله چې ته د مسلمانانو په منځ کې يې او (د جنگ په حالت کې) له هغو سره په لمانځه ولاړ يې؛ نو (په کار ده چې) له هغو څخه يوه ډله دې له تاسره ودريږي او وسله دې په لاس کې واخلي، بيا چې کله هغوی سجده وکړه، نو وروسته دې شي او هغه بله ډله دې

راشي، چې (لا تراوسه يې) لمونځ نه دی کړی اوله تاسره دې لمونځ وکړي او هغه دې هم تیاره او په وسله سنباله اوسي، ځکه کافران د دې (ځارنه کوي) چې که تاسې له خپلو وسلو او خپلو تجهیزاتو نه لږ شان غافله شئ هغوی به پرتاسې یو نا څاپي یرغل وکړي. البته که وو پر تاسې ضرر له باران څخه یا ناروغان اوسئ، نو په وسلې ایښودلو کې څه باك نشته، خو بیا هم ځارنه وکړئ، بې شکه الله ﷻ کافرانو ته رسوا کوونکی عذاب تیار کړی دی.

بیا کله چې له لمانځه څخه وزګار شئ، نو په ولاړې او ناستې او ملاستې په هر حالت کې الله ﷻ یادوئ. او کله چې ډاډه شئ، نو عادي لمونځ اداء کړئ، بې شکه چې لمونځ پرمؤمنانو په ټاکلو وختونو کې فرض کړای شوی دی.

د دښمني ډلې په تعقیبولو کې سستي مه کوئ، که تاسو کړاو ګالئ، نو ستاسو په شان هغوی هم کړاو ګالي، خو تاسې له الله ﷻ نه د هغه څه هیله من یاست چې هغوي يې هیله من نه دي. الله ﷻ پرهر څه پوهیږي او الله ﷻ د پوهې او حکمت خاوند دی.

تفسير

په اسلام کې د لمانځه مقام او منزلت

لمونځ (صلاة) د دعا په معنی دی اوپه شریعت کې د الله تعالی په دربار کې هغه ځانګړی عبادت دی چې په قیام، رکوع، سجده او مخصوصو دعا ګانومشتمل دی. لمونځ د اسلام دویم رکن دی. الله تعالی په خپلې دې وینا سره چې فرمايي: ﴿الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ...﴾ [البقرة: ٣] د لمونځ ادا کول وروسته له ایمان بالغیب څخه د متقي او پرهیزګارو بندګانو دویم صفت ښودلی دی او د هغوی مدحه او ستاینه يې کړې ده. لمونځ هغه فریضه ده چې د مؤمن اړیکې له الله تعالی سره په ورځ کې پنځه ځله ټینګوي. په قرآن او حدیث کې د لمانځه د اداکولو یادونه د اقامت په تعبیر سره د دغې فریضې په دوام او ثبات دلالت کوي، په دې معنا چې دغه فریضه باید هیڅکله هم ترک نه شي.

له دې امله قرآن عظیم الشأن حتی د جنګ او جګړې پر مهال هم د دې فریضې په اداکولو ټینګار کړی دی او د ویرې د لمانځه د اداکولو طریقه يې بیان کړې ده، ځکه چې لمونځ د مؤمن لپاره د جګړې پر مهال د ارزښتناکې وسلې په څېر دی، ځکه به د پیغمبرﷺ ملګري او ریښتني مؤمنان په دغې وسلې سمبال د جګړې ډګر ته ننوتل او پر خپلو دښمنانو به بریالي کېدل.

په دې مبارکو آیتونو کې د سفر احکام، د لمانځه د لنډوالي مشروعیت، د ډار او خطر په وخت کې د لمانځه د ادا کولو څرنګوالی، د لمانځه د وختونو فرضیت او نور احکام بیان شوي دي چې په دغو ټولو حالاتو کې د الله ﷻ په عبادت د مؤمنانو پابندي، د لمانځه ادا کول، وخت پېژندنه، له وخت څخه ښه ګټه اخیستنه او په کارونو کې د مسلمانانو د زیار او جدیت څرګندونه کوي.

کوم احکام چې علماوو له دې آیتونو څخه را ایستلي هغه دا دي:

١. جمهور علماء په دې آند دي چې مبارك آیت په سفر کې د لمانځه د لنډون(قصر) مشروعیت ثابت کړی دی او له لنډون څخه مراد د رکعتونو په کمیت او عدد کې دی، یعنې څلور رکعتي فرض لمونځ دوه رکعته ادا کیږي، توپیر نه کوي چې د ډار او خطر سفر وي او که مسافر د امن او آرامۍ په حالت کې وي.

٢. د قصر د لمانځه د مودې په هکله علماء مختلفې ویناوې لري، د حنفي مذهب مطابق دا موده د درې ورځو او درې شپو عادي پلی تګ ټاکل شوې دی.

٣. دسفر د ډولونو په هکله هم د علماوو رأیې مختلفې دي. په داسې حال کې چې ټول علماء د جهاد، حج، عمرې او نیکو مقصدونو او د صله رحمی او خپلولی پاللو په سفرونو کې متفق دي. جمهور علماء په دې نظر دي چې په مباح سفر لکه تجارت او داسې نورو کې د لمانځه لنډون جواز لري، خو د معصیت او ګناه په سفر، لکه بغاوت، لارې شکول او داسې نورو کې جواز نه لري.

٤. د اقامت او اوسیدنې د مودې په هکله له پنځلسو ورځو څخه د زیاتو اوسیدلو نیت اقامت ګڼل کیږي، نو لمونځ به پوره کوي خو د پنځلسو ورځو څخه کم د قصر موجب دی.

٥. په دې مبارك آیت ﴿إِنَّ الصلاة كَانَتْ عَلَى المؤمنين كِتَاباً مَّوْقُوتاً﴾ کې د لمانځه فرضیت په بلاغي او بیاني ډېرو تاکیداتو سره راغلی، ترڅو مسلمانان په هر راز حالاتو او شرطونو کې د دې فریضې له ادا کولو څخه غفلت او تنبلي ونه کړي. د لمانځه ادا کول پر مسلمانانو په ټاکلو وختونو کې فرض شوي چې باید د اقامت، سفر، امن خطر او په هرحالت کې ادا شي.

٦. په مبارکو آیتونوکې راغلي دي چې مؤمنانو ته نه ښایي د خپلو دښمنانو په وړاندې سستي او بیوسي ښکاره کړي، ځکه دښمنان یې تل د زیان او له منځه وړلو په تکل کې دي، ځکه د عقل په حکم او د سنتو مطابق د حق او باطل ترمنځ مقابله او مدافعه، لکه څرنګه چې مؤمنان د ستونزو، رنځونو او دردونو سره مخ کیږي، دښمنان یې هم د دې رنځونو او دردونو څخه

خلاصون نه لري، بلکې د مومنانو په څېر دوی هم له زياتو ستونزو، رنځونو او دردونو سره مخ کيږي. خو د دې کړاوونو په وړاندې مومنان د الله ﷻ رضا، د دين لوړوالی او اخروي اجر حاصلوي، په داسې حال کې چې دښمنان يې پرته له دې چې د نفس او شيطان غوښتنې يې تر سره شي او د آخرت له زيان او نقصان سره مخامخ شي، بل څه نه شي حاصلولی.

د وېرې(خوف) لمونځ او د ادا کولو کيفيت يې

په ذکر شويو مبارکو آيتونو کې د وېرې د لمانځه مشروعيت او کيفيت په داسې توګه بيان شوی دی چې هرکله مسلمانان د جنګ يا خطر په حالت کې وي، نو الله تعالی خپل پيغمبر ته امر کړی چې صحابه په دوو ډلو ووېشي. لومړۍ ډله له وسلې سره د اسلام له پيغمبرﷺ سره د جماعت لمونځ پيل او دويمه ډله دې د حفاظت لپاره د دښمن په وړاندې څارنه او نظارت وکړي. کله چې يو رکعت لمونځ ادا شو، لمونځ کوونکې ډله به د ساتونکې ډلې ځای ته ولاړه شي او ساتونکې ډله به د الله په پيغمبر(د جماعت کوونکو امام) پسې له خپلې وسلې سره ودريږي او دويم رکعت به ادا کړي د امام له سلام ګرځولو وروسته به دا ډله پرته له سلام ګرځولو د ساتنې او حفاظت ځای ته ولاړه شي او لومړۍ ډله به راشي، پاتې يو رکعت به د لاحق په توګه ادا کړي بيا دويمه ډله به راوګرځي او پاتې يو رکعت به د مسبوق په توګه له قرائت سره ادا کړي او د تشهد او درود له ويلو څخه وروسته به سلام وګرځوي. البته دا ذکر شوې طريقه د احنافو له مذهب سره سمون لري او نورو مذهبونو په لږ توپير سره د وېرې د لمانځه ترتيب بيان کړی دی چې تفصيل يې د فقهې په کتابونو کې ذکر شوی.

فعاليت

زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې د وېرې د لمانځه د ادا کولو طريقه د ځينو نورو مذهبونو له نظره وڅيړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

دا مبارک آيتونه ډېرې لارښوونې لري چې ځينې يې په دې ډول دي:

❖ الله تعالی مسلمانانو ته د جماعت د لمانځه په ادا کولو امر کړی آن تردې چې که هغوی له دښمن سره د جګړې د تيارۍ په حالت کې هم وي.

❖لمونځ د بنده او الله ﷻ ترمنځ اړيکه ده. له همدې امله اسلام خپل پيروان د جنګ په ميدان کې هم د لمانځه په ادا کولو ملزم کړي دي؛ ځکه هرکله چې د مجاهد او الله ﷻ ترمنځ رابطه او اړيکې ټينګې شي، الله ﷻ له هغه سره مرسته کوي او برى ورښيي.

❖په داسې حال کې چې د اسلام مقدس دين د بنده او پروردګار ترمنځ د اړيکو په ساتلو امر کړى، په عين حال کې يې د خوف د لمانځه پرمهال په ځارنه، هرډول وسله اخيستنه، پاملرنه، احتياط او چمتو والي هم ټينګار کړى دى.

❖اسلام خپل پيروان په روحي، عقلي او جسمي روزنه پالي، که هغوى د دې پالنې پربنسټ عمل وکړي، نو په دنيا کې به کاميابي، برلاسي او نيکمرغي او په آخرت کې لوړې درجې تر لاسه کړي.

❖لمونځ په ټولو ارکانو، شروطو او آدابو کې د سپيڅلتيا، نظم، وخت پيژندنې، پابندۍ او جديت مظهر دى.

پوښتنې

١. د لاندينيو کلمو معناوې واضحه کړئ:

(إِذَا ضَرَبْتُمْ- أَن يَفْتِنَكُمُ- كِتَابًا مَوْقُوتًا- وَلَا تَهِنُوا- يَأْلَمُونَ)

٢. د سفر هغه موده چې د لمانځه د لنډ ادا کولو موجب ګرځي د احنافو مذهب له نظره څومره ده؟

٣. د لمانځه په لنډ ادا کولو او په سفر کې د روژې خوړلو حکمت د اسلام د مقدس دين له نظره څه شى دى؟

٤. په کومو حالاتو کې مسلمانان د ويرې د لمانځه په ادا کولو مکلفيږي؟

٥. د ويرې د لمانځه ادا کول د اسلامي شريعت له مخې په څه دلالت کوي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د آيتونو او احاديثو نه په استفادې سره د لمانځه د ګټو په اړه يوه مقاله وليکي چې له پنځلسو کرښو نه کمه نه وي.

د ظلم د مخنيوي لپاره د جهاد اجازه

قال الله تعالى: ﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ۞ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ۞ الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ [الحج: ٣٩-٤١]

د ځينو کلمو معناوې

بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا:	په سبب د دې چې دوی د ظلم مورد وګرځېدل.
بِغَيْرِ حَقٍّ:	په ناحقه، په ناروا.
صَوَامِعُ:	د صومعه جمع، د راهبانو ځانګړي عبادت ځایونه.
بِيَعٌ:	د بيعه جمع- د نصاراوو کليساوې.
صَلَوَاتٌ:	د يهوديانو عبادت ځايونه.
مَسَاجِدُ:	د مسلمانانو عبادت ځايونه.
لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ:	برلاسی او غالب دی.
إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ:	که چېرې دوی بريالي کړو او قدرت وروبښو په ځمکه کې.

ژباړه

هغو کسانوته (د جهاد) اجازه ورکړل شوه (چې د هغوی پرخلاف په تېري او جګړه لاس پورې کيږي) ځکه هغوی مظلومان دي او الله ﷻ په يقيني ډول د هغو د ملاتړ وس او توان لري.

دا هغه کسان دي چې له خپلو کورونو څخه په ناحقه وايستل شول، يوازې په دې جرم، چې هغوی وايي زموږ رب الله ﷻ دی. که الله ﷻ خلک يو دبل په واسطه دفع نه کړي او مخه يې ونه نيسي، نو د راهبانو خانقاوې، د عيسويانو کليساګانې او د يهوديانو د عبادت ځايونه او جوماتونه چې په هغو کې د الله ﷻ نوم ډېر زيات اخيستل کيږي، دا ټول به نړول شوي وای.

الله ﷻ به هرومرو د هغو کسانو ملا تړی وي څوك چې د هغه د دين ملا تړی وي، الله ﷻ ډېر زورور او بر لاسی دی.

دا هغه کسان دي چې که موږ دوی ته په ځمکه کې وس او واك ورکړو، نو لمونځ به قايم کړي، زکات به ورکړي، په ښو چارو به امر وکړي او د بديو مخه به ونيسي او د ټولو چارو پای د الله ﷻ په لاس کې دی

تفسير

په اسلام کې د جهاد مشروعيت

مفسرينو ويلي دي ذکر شوي آيتونه هغه لومړني آيتونه دي چې د جهاد د مشروعيت او روا والي په اړه نازل شوي دي. کله چې د اسلام پيغمبر ﷺ په مکه کې و، مشرکانو د مسلمانانو کوچنۍ ډله ډېره ځوروله، د پيغمبر ﷺ ياران او ملګري به وهل شوي او ټپي شوي د ده حضورته راتلل او خپل مظلوميت به يې د الله رسول ته وړاندې کاوه، خو پيغمبر ﷺ به دوی ته ويل: د صبر او زغم نه کار واخلئ ځکه چې زه په جنګ نه يم مامور شوی، تر دې چې پيغمبر ﷺ هجرت وکړ او دغه آيت نازل شو.

په دې مبارك آيت کې د مسلمانانو لپاره د جنګ د اجازې علت د دوی مظلوميت بيان شوی، نوځکه الله ﷻ دوی ته امر وکړ چې د خپلې عقيدې، ځان، مال او وطن د دفاع لپاره جهاد وکړي، نو الله ﷻ جهاد په خپل مناسب وخت کې فرض کړ. که چېرې مؤمنان په مکه مکرمه کې په جنګ مأمور شوي وای او دا هغه وخت و چې مشرکان له ډېرښت او قوت نه برخمن وو، نو د مسلمانانو لپاره جهاد يو ستونزمن کار و. کله چې مسلمانان په مدينه منوره کې ځای پر ځای شول او يو مرکز يې جوړ کړ، نو الله تعالی د جهاد حکم نازل کړ. مومنانو ته يې اجازه ورکړه چې له خپلو ځانونو څخه د فاع وکړي او دوی ته يې د بريالیتوب او برلاسی وعده هم ورکړه.

د ځمکې پر مخ د فساد مخه نيول

بيا الله ﷻ مؤمنان جهاد ته ترغيب او وهڅول او دا يې ورته وښوده چې د ظالمانو په وړاندې جهاد، مقابله او له ځانه دفاع داسې الهي سنت او طريقه ده چې د نړۍ نظام اومصلحت يې غوښتنه کوي، ځکه که چيرې پر مظلومانو باندې د ظالمانو لاسونه له ظلم او تېرۍ څخه لنډ نشي، د ځمکې پر مخ فساد خپرېږي. نو که مؤمنان د مشرکانود ظلم او تېري په وړاندې جهاد

ونه کړي مشرکان نورهم سرکشۍ او فساد ته مخه کوي، د عبادت، خیر او ښیګڼې ځایونه نړوي. نو د ظالمانو په وړاندې جنګ او جهاد د نړېوال نظام د ورانیدو او د ځمکې پر مخ د فساد مخه نیسي.

په ذکر شوي مبارك آیت کې د جهاد مشروعیت د ټولو انسانانو او ټولو ادیانو له حقوقو څخه د دفاع لپاره ذکر شوی. الله تعالی د نورو ادیانو د عبادت ځایونه د مسلمانانو په عبادت ځایونو مقدم کړي، ترڅو څرګنده شي چې جهاد په اسلام کې یوازې د مسلمانانو د حفاظت لپاره نه دی بلکې د ټولو مظلومو انسانانو د دفاع لپاره او د نورو ادیانو د معنوي او دیني حقوقو د حفاظت لپاره هم دی.

د ټولنې د اصلاح بنسټونه

ذکر شویو مبارکو آیتونو د اسلامي ټولنې د اصلاح او قوت تر ټولو غوره بنسټونه بیان کړي دي او هغه دا چې د الله ﷻ مومن او ریښتیني بندګان هغه څوك دي چې د الله ﷻ عبادت کوي او د ظلم او تېري په صورت کې هغوی ته دا حق ورکړ شوی دی چې د ظلم او تېري پرخلاف پاڅون وکړي او د خپل ځان او مقدساتو نه دفاع وکړي. د دې آیت او د قرآن عظیم الشأن او د نبوي سنتو د نورو نصوصو پراساس د مسلمانانوجګړې او جنګونه د شخصي ګټو او غوښتنو د لاسته راوړلو لپاره نه دي بلکې د دې ټولو ترشا لوړ او ستر اهداف او موخې لکه د حق او عدالت له ارزښتونو نه دفاع، د مستضعفو او بې وزلو مظلومانو مرسته، د قوت برابرول او پرنورو د تېري او زیاتي مخنیوی او داسې نور شتون لري. کله چې مسلمانان د الله ﷻ په مرسته او توفیق پر یوې ځمکې حاکم شي او برلاسي پرې حاصله کړي، نو په ټولنه کې د اصلاح د بنسټونو د عملي کولو او تطبیقولو مسؤلیت په اوږو اخلي، ترڅو ټولنه د خیر او کامیابۍ په لور روانه کړي. الله تعالی په دې آیتونو کې مؤمنان خپلو اصلاحي مسؤلیتونو ته متوجه کوي او فرمايي: کوم مؤمنان چې د الله ﷻ د دین مرسته کوي، الله ﷻ له هغوی سره مرسته کوي. کله چې هغوی پرخپلو دښمنانو برلاسي شي او پر ځمکه حاکم وګرځي، د الله ﷻ شکر ادا کوي او د خپلې عقیدې او اخلاص څرګندونه کوي، لمونځونه کوي، محتاجانو او مسکینانوته د خپلو مالونو زکات ورکوي، خلك نیکیو او ښېګڼوته رابولي او له بدو او ناوړو کارونو څخه یې ژغوري، د ټولو ستنیدنه او رجوع یوازې الله ﷻ ته ده او الله تعالی به هرچا ته د خپلې وړتیا مطابق بدله ورکړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

له ذکر شویو آیتونو څخه لاندې مطالب ترلاسه کیږي:

❖ د جنګ او جهاد مشروعیت د الله ﷻ د دین د سرلوړۍ لپاره دی، ترڅو انسانان یوازې د واحد الله عبادت وکړي او د الله ﷻ مؤمن بندګان او دوستان د ظلم او تېرې ښکار ونه ګرځي.

❖ الله تعالی په دې مبارکو آیتونوکې ربښتینو مؤمنانو ته د کامیابۍ او برلاسۍ وعده ورکړې ده.

❖ الله تعالی دکافرانو، خیانتګرو او ظالمانو سره د ناکامۍ وعده کړې ده او دوی یې د خپل عذاب او غوسې وړ بللي دي.

❖ جهاد له مظلومانو څخه د دفاع او ملاتړ په خاطر فرض شوی دی، ترڅو انسانان د خپلې عقیدې او عبادت له امله ونه ځورول شي.

❖ د اسلامي حکومت مسؤولیت دی چې په ټولنه کې اسلامي بنسټونه تطبیق کړي. چې د دې دندو په سرکې: د لمانځه ادا کول، د زکات ورکول، په نیکیو امر او له بدیو څخه منع کول دي.

پوښتنې

۱. لاندې کلمې معنا کړئ:

(بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا – صَوَامِعُ – بِيَعٌ– صَلَوَاتٌ– مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ)

۲. د جهاد د مشروعیت(روا والي) دلیل د مسلمانانو لپاره د مبارکو آیتونو په رڼا کې واضح کړئ.

۳. د مسلمانانو او غیر مسلمانانو د آزادۍ د دفاع لپاره د جهاد ارزښت څه دی؟ د دې لوست د آیتونو په اساس یې شرحه کړئ.

٤. د اسلامي حکومت دندې او مسؤولیتونه د ټولنې په اصلاح کې څه دي؟ په ذکر شویو آیتونوسره استدلال وکړئ.

٥. د امربالمعروف اونهي عن المنکر فریضه د ټولنې په اصلاح کې څه رول لوبوي؟ واضحه یې کړئ.

کورنۍ دنده

د ټولنې په اصلاح کې د امربالمعروف اونهي عن المنکر د رول په هکله دوه مخه مقاله ولیکئ.

روژه او گټې يې

قال الله تعـالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۞ أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ۞ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ۞ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾ [البقرة: ١٨٣-١٨٦]

د ځينو کلمو معناوې

كُتِبَ:	حکم وشو، فرض کړی شوه.
الصِّيَامُ:	روژه.
أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ:	ټاکلې ورځې.
الْيُسْرَ:	آسانتيا.
الْعُسْرَ:	سختي.
أُجِيبُ:	قبلوم.
يَرْشُدُونَ:	سمه لاره ومومي.

ژباړه

اې مؤمنانو پرتاسې روژه فرض کړای شوې، لکه چې له تاسې نه د مخکې پېغمبرانو پر پيروانو فرض کړای شوې وه، د دې لپاره چې په تاسو کې د پرهيزگارۍ صفت پيدا شي.

د څو ټاکلو ورځو روژې دي، که له تاسو څخه څوک ناروغ وي يا مسافر وي، نو په نورو ورځوکې دې هماغومره شمېر پوره کړي او کوم خلك چې په تکليف سره د روژې نيولو وس لري(او وېې نه نيسي) ، نو هغوی دې فديه ورکړي، د يوې روژې فديه يو مسکين ته

دوه وخته خواړه ورکول دي. ځوک چې په خپله خوښه څه زياته نيکي وکړي نو دا د هغه لپاره غوره ده، خو که تاسې پوهيږئ ، نو ستاسې لپاره ښه همدا ده چې روژه ونيسئ.
رمضان هغه مياشت ده چې په هغې کې قرآن نازل کړای شو چې د انسانانو لپاره له سره ترپايه هدايت دی او داسې څرګندې لارښوونې پکې دي چې د سمې لارې ښوونکې او د حق او باطل يو له بله په ډاګه بېلوونکې دي. له دې کبله ځوک چې دا مياشت ومومي پرهغه لازمه ده چې دا ټوله مياشت روژه ونيسي او که ځوک ناروغ يا مسافر وي، نوهغه دې په نورو ورځو کې د روژو شمېر پوره کړي. الله ﷻ پرتاسې آسانتيا راوستل غواړي، سختي راوستل دربانـدې نه غواړي. له دې امله تاسې ته دا طريقه ښودله کيږي چې تاسې د خوړلو روژو شمېر پوره کړای شئ او په کوم هدايت سره يې چې تاسې سر لوړي کړي يئ په هغه سره د الله ﷻ لويي وستايئ او شکر کوونکي اوسئ.
کله چې زما بندګان له تا (محمد) نه زما په باب پوښتنه وکړي ، نوهغوی تـه ووايـه چـې زه ورته ډېر نژدې يم. بلونکی چې کله ما وبولي، زه دهغه بلنه اورم او ځواب يې ورکوم، نو هغوی ته ښايي چې زما بلنې ته لبيک ووايي او پرما ايمان راوړي. ته دا خبره هغوی ته واوروه. کيدای شي چې هغوی سمه لاره ومومي.

تفسير

د روژې فرضيت

روژه د شرعې په اصطلاح کې له ځانګړو شيانو څخه، په ټاکلي وخت او ځانګړې طريقې او صفاتو امساک او ځان ساتنې ته روژه ويل کيږي.
روژې د يوه عبادتي رکن او د نفس د تزکيې لپاره د تربيتي طريقې په توګه په ټولو پخوانيو الهي اديانو کې په مختلفوکيفيتونو شتون درلود، مثلا کله په مطلقه توګه له خوراک څخه د ډېرې کولو په بڼه او يا له ټاکلو خوراکونو څخه د ځان ژغورنې په توګه، لکه د نصاراوو روژه يا په نورو بڼو چې په تفصيل يې موږ نه پوهيږو ځکه په صحيحو نصوصو کې د تېرو شويو امتونو د روژو په اړه تفصيلات نه دي بيان شوي. د شرايطو او آدابو په رعايت د رمضان د مياشتې روژه نيول د اسلام په مقدس دين کې له هر حيثه د روژې تر ټولو کامل شکل دی چې الله تعالی پرې د وروستي پيغمبر امت غوره ګرځولی دی. الله تعالی موږ ته په پخوانيو اديانو او امتونو کې د روژې له شتون او فرضيت څخه خبر راکړی دی، ترڅو د وروستي پيغمبر امت د اخري اوغوره امت په توګه د دې الهي حکم په ادا کولوکې په قوي عزم او ارادې عمل وکړي او د خدای ﷻ څخه د وېرې او تقوی په غوره کولو سره عالي درجې او د الله ﷻ رضا حاصله کړي.

مفسرينو ويلي دي: روژه د نورو ډېرو اسلامي احکامو په څېر په تدريج فرض شوې ده. د اسلام ګران پيغمبرﷺ په پيل کې مسلمانانو ته لاربښوونه وکړه، ترڅو په هره مياشت کې درې ورځې روژه ونيسي، دا روژه فرضي نه وه، بيا د هجرت په دويم کال د روژې د فرضيت په هکله ذکر شوي مبارک آيتونه نازل شول، خو په هغو کسانو چې روژه سخته تماميده، د هغوی رعايت وشو او دوی کولای شول د هرې روژې پر ځای يو فقير ته خواړه ورکړي. بيا د روژې نيولو قطعي حکم نازل شو، ترڅو ټول مسلمانان د رمضان د مبارکې مياشتې روژه ونيسي خو په دين کې د آسانۍ پر بنسټ يې ناروغانو، مسافرو، اميدوارو او شيدې ورکوونکو ښځو او نورو عذر لرونکو ته د روژې نه نيولو اجازه ورکړې چې په نورو ورځو کې به يې قضا راوړي.

روژه د اسلام له ارکانو څخه يو رکن دی. رسول اللهﷺ فرمايلي دي: «بني الإِسلام على خمس: شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله، وإقام الصلاة وإيتاء الزكاة، وحج البيت، وصوم رمضان»[1]. **ژباړه:** د اسلام دين پنځه بناوې لري: په دې ګواهي ورکول چې له الله پرته بل هيڅ برحق معبود نشته او محمدﷺ د هغه رسول او پيغمبر دی، لمونځ قايمول، زکات ورکول، د بيت الله حج ته تلل او د رمضان د مياشتې روژه نيول.

په مبارکو آيتونو کې د قرآن کريم د نزول د مياشتې په توګه د روژې د مياشتې په فضيلت ټينګار شوی. بيا الله پاک د خپل رحمت له مخې او پر مومنانو د اسانۍ په بنسټ ناروغانو او مسافرو ته د روژې خوړلو اجازه ورکړې چې تفصيلي احکام يې د فقهې په کتابونو کې بيان شوي دي. په دې مبارکو آيتونو کې ټول مسلمانان د روژې په نيولو مکلف شوي دي او پرته له شرعي او معقول عذر څخه د روژې له نيولو غفلت او سترګې پټول د دنيا او آخرت د زيان او تباهۍ موجب ګرځي.

لکه څرنګه چې په يوه حديث شريف کې د ابوهريرهرضي الله عنه په روايت نبی کريمﷺ فرمايلي دي: «من أفطر يوماً من رمضان من غير رخصة ولا مرض لم يقضه صوم الدهر كله وإن صامه»[2].

يعني: څوک چې له رخصت يا ناروغۍ پرته د رمضان يوه روژه وخوري، که ټوله زمانه هم روژه ونيسي د هغې ورځې اجر او ثواب به ونه مومي.

د اسلامي شريعت په حکمونو کې آسانتيا

په مبارک آيت کې داسې تصريح شوې: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ يعنې الله پاک پر تاسې آسانتيا راوستل غواړي، سختي راوستل دربانديې نه غواړي.

۱- صحيح البخارى،كتاب الإيمان ، حديث ۸.
۲- صحيح ابن خزيمه، كتاب الصيام، حديث۱۸۵٤.

په دې مبارکو آیتونو کې مهربان خدای ﷻ ناروغ، مسافر او عمر خوړلو کسانو ته د روژې په احکامو کې آسانتیا راوستې، ناروغ او مسافر ته یې اجازه ورکړې چې د ناروغۍ او د سفر د سختیو له امله روژه وخوري او وروسته یې قضایي راوړي. همدا راز هغو زړو او عمرخوړلو کسانو ته یې هم د روژې خوړلو اجازه ورکړې چې د زوړوالي له امله روژې نه شي نیولای، دا کسان به د هرې روژې په مقابل کې فدیه (یو فقیر ته خواړه) ورکوي.

دا ډول احکام چې مکلفینو ته په کې آسانتیا راغلې وي په شریعت کې د (رخصت) په نامه یادیږي او د دې په مقابل کې هغه عادي حکمونه چې د تخفیف اړتیا په کې نه وي د (عزیمت) په نامه یادیږي. باید وپوهیږو چې په شرعي احکامو کې رخصت او عزیمت دواړه د شارع یعني الله پاک له لوري دي. له رخصت څخه ګټه اخیستل په عزیمت باندې د عمل کولو په څېر یو شرعي کار دی او کوونکی یې د اجر وړ دی. پېغمبر علیه السلام په هغه حدیث کې چې عبدالله بن عمر رضي الله عنه روایت کړی په شرعي مسایلو کې له رخصت څخه د ګټې اخیستلو په اړه فرمایي: «إن الله يحب أن تؤتى رخصه، كما يحب أن تؤتى عزائمه»[1] **ژباړه:** الله پاک د خپل رخصت څخه ګټه اخیستل داسې خوښوي لکه په خپل عزیمت باندې یې چې عمل کول خوښیږي.

د شرعي رخصتونو احکام، قرانکریم او نبوي سنتو بیان کړي چې شرطونه او اړوند مسایل یې د فقهې په کتابونو کې په تفصیل سره موجود دي.

په شرعي احکامو کې د رخصت شتون د اسلامي شریعت په اعتدال او آسانتیا دلالت کوي او دا څرګندوي چې اسلام د فطرت دین دی، په شرعي احکامو کې داسې څه نشته چې د انسانانو د طبیعت، فطرت یا جسمي او روحي جوړښت سره ټکر ولري او د بشر له توان څخه پورته وي یا انسان په سختۍ کې واچوي، لکه چې الله پاک د طهارت او پاکۍ د احکامو په ترڅ کې فرمایي: ﴿مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ﴾ [المائدة: ٦] **ژباړه:** الله پاک نه غواړي چې پر تاسو سختي راولي. په همدې ډول په بل ځای کې فرمایي: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ [الحج: ٧٨] **ژباړه:** الله پاک په دین کې پر تاسو هیڅ سختي نه ده ایښې.

په فقه کې یوه قاعده شته چې وایي: «المشقة تجلب التيسير» یعني سختي آسانتیا راولي. معنا یې دا ده چې هر کله پر مکلف باندې د کوم شرعي حکم په تطبیقولو کې سختي وي ، نو همدا

١- مسند امام احمد ابن حنبل، حديث ٥٧٠٣، صحيح ابن حبان، حديث ٣٥٥و ٢٧٨٧، مصنف ابن أبي شيبة ، حديث ٢٥٩٣٢.

سختي له ځان سره رخصت او اسانتيا راولي[١]. د روژې په مبارکه مياشت کې ناروغانو، مسافرو او زړو افرادو ته د روژې خوړلو اجازه او په سفر کې د قصر لمونځ کولو اجازه هر يو د دې قاعدې غوره مثالونه دي. فقهاء وايي چې د ذکر شويو آيتونو تر څنګ دا آيت: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ د دې فقهي قاعدې بنسټ دی چې: المشقة تجلب التيسير.

رسول اللهﷺ په خپل پياوړي تعبير سره اسلام د اسانه دين په توګه راپېژندلی او فرمايي: «الدين يسر»[٢] دين اسانتيا ده. همدا راز په هغه حديث کې چې انس بن مالك رضي الله عنه روايت کړی داسې امر کوي: «يسروا ولا تعسروا، وبشروا، ولا تنفروا...»[٣] **ژباړه**: آسانتيا وکړئ او سختي مه کوئ، خلکو ته د دين په کارونو کې زېری ورکړئ او هغوی له دين څخه مه زړه تورن کوئ. په بل روايت کې راغلي چې پېغمبرﷺ دا حديث درې ځله تکرار کړ. د دې حديث تکرارول په دين کې په اسانتيا، په شرعي احکامو کې په سختۍ او غُلو نه کولو، خلکو سره په نېکه معامله او ديني کارونو کې په زيري ورکولو او د هغو کارونو او ويناوو څخه په ډډه کولو دلالت کوي چې له دين څخه د خلکو د متنفر کېدو لامل کيږي[٤].

د رسول اللهﷺ له سيرت څخه هم ښکاره کيږي چې هغه مبارك به په کارونو کې اسانتيا ته ترجيح ورکوله. په متفق عليه حديث کې ام المومنين عايشه رضي الله عنها د رسول اللهﷺ د خوی په اړه داسې روايت کوي: «ما خير رسول الله ﷺ بين أمرين إلا أخذ أيسرهما، ما لم يكن إثما، فإن كان إثما كان أبعد الناس منه...» **ژباړه**: هيڅکله رسول اللهﷺ ته په دوو کارونو کې اختيار نه دی ورکړل شوی مګر هغه به اسانه غوره کاوه، ترڅو به چې ګناه پکې نه وه، که ګناه به پکې وه، نو د هر چا نه به يې زيات خپل ځان ترې لرې ساته.

له پورتنيو مبارکو آيتونو او هغو حديثونو څخه چې په تفسير کې ذکر شول، دا ښکاره کيږي چې اسلام يو فطري او اسانه دين دی، د اسلام د نورو ځانګړتياوو تر څنګ دا ځانګړتيا د دې لامل شوې چې اسلامي ارزښتونه هيڅکله نه زړيږي او د قيامت تر ورځې په هر وخت او هر ځای کې د ټولو بشري نسلونو لپاره يو شان د منلو او تطبيقولو وړ دي.

د الله جل جلاله په وړاندې د روژه لرونکو مرتبه

الله تعالی رښتينو او مؤمنو روژه لرونکو ته چې د روژې له نېکمرغۍ څخه برخمن شوي او د الله جل جلاله د اوامرو او فرائضو التزام او له نواهيو څخه يې ډډه کړې ده، زيری ورکوي چې که

١- حاشيهء رد المحتار ج١/ ص ٢٠٤ وص ٢٠٥،وج٣/٢١٣،الأشباه والنظائر للحنفي ج٩٦/١.
٢- صحيح البخاری حديث ٣٩، وصحيح ابن حبان ، حديث٣٥٢.
٣- صحيح البخاري، کتاب العلم، حديث ٦٩، صحيح مسلم ، حديث ٣٣٥١، د امام مسلم په روايت کې د (بشروا) پرځای (سکنوا) لفظ راغلی دی.
٤- مصنف ابن أبي شيبة، حديث ٢٤٨٥٨.

دوی الله ﷻ ته رجوع وکړي او خپلې اړتیاوې له هغه څخه وغواړي، نو مهربان الله ﷻ دوی ته نژدې دی او د دوی هیڅ غوښتنه او دعا به رد نه کړي. لکه څرنګه چې الله ﷻ فرمایلي دي:
﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ....﴾

په دې مبارک آیت کې الله تعالی خپل پیغمبر ته خطاب کړی چې هر کله مؤمنان زما د لرېوالي او نژدیوالي په هکله له تا څخه پوښتنه کوي، نو زه دوی ته نژدې یم، هره دعا قبلوم چې له سالم زړه او پاک نفس څخه صادره شي.

د تفسیر ځینو علماوو ویلي دي: په مبارک آیت کې د قرآن کریم د جاري اسلوب پرخلاف د(قل) (ووایه ای محمده!) کلمه د مؤمنانو د سوال په ځواب کې ساقطه شوې ده او الله تعالی خپل پیغمبر ته د (قل) په ټکي سره له امر کولو پرته خپلو بندګانو ته د ﴿فَإِنِّي قَرِيبٌ﴾ (زه نژدې یم) په جملې سره ځواب ویلی، ترڅو خپلو بندګانو ته خپل ډېر نژدېوالی وښيي چې د مؤمن بنده د دعا او الله ﷻ ترمنځ هیڅ واسطه او پرده نشته[1].

په پورتني آیت کې بندګانو ته د الله نژدېوالی د مکاني نژدېوالي په معنا نه دی ځکه بندګانو ته د الله پاک مکاني نژدېوالی محال دی. بندګانو ته د الله پاک نژدېوالی په علم، قدرت، رحمت او د دعا په قبلولو سره دی، لکه چې الله پاک په بل ځای کې فرمايي: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ﴾ [سورة ق: ١٦] **ژباړه:** موږ انسان پیدا کړی دی او آن د هغه په زړه کې راپیدا کېدونکو وسوسو باندې پوهیږو او موږ د هغه له شهرګ نه هم زیات هغه ته نژدې یو.

د ﴿فَإِنِّي قَرِيبٌ﴾ جمله د انسان په کړو او وینا باندې د الله پاک بشپړ علم ښيي، په دې معنا چې د انسان هیڅ کار او وینا له الله ﷻ څخه پټه نه ده.

روژه او د دعا قبلېدل

د دې لوست وروستی آیت چې غواړو تفسیر یې کړو دا دی: ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾

مشهور مفسر امام بیضاوي له مخکینیو آیتونو سره، چې د روژې پوره اړه دي، د دې آیت تړاو داسې څرګندوي: څرنګه چې په مخکینیو آیتونو کې الله پاک مومنانو ته د رمضان د بشپړې میاشتې په روژې نیولو، د الله پاک د شکر په ویستلو او د هغه پر لویی د اقرار کولو امر کړی

۱- التفسیرالوسیط للطنطاوي، تفسیر آیت۱۸۶ سوره‌ء البقرة.

و، په دې آيت کې يې دې ته متوجه کړل چې الله پاک د بندګانو له حالاتو خبر دی، د هغوی خبرې اوري او دعاګانې يې قبلوي[1].

د روژې د آيتونو په منځ کې د دعا د آيت راتللو دليل امام ابن کثير داسې راښيي: الله پاک غواړي چې بندګانو ته د رمضان د روژې له بشپړولو وروسته او د روژه ماتي پر مهال د دعا کولو لارښوونه وکړي[2].

د روژې په جريان کې او د روژه ماتي پر مهال د روژتي د دعا قبلېدو په اړه له خوږ پيغمبر ﷺ څخه زيات احاديث رانقل شوي دي.

عبدالله بن عمر رضي الله عنهما روايت کوي: سمعت رسول الله ﷺ يقول: «للصائم عند إفطاره دعوة مستجابة. فكان عبد الله بن عمر إذا أفطر جمع أهله وولده ودعا»[3]. **ژباړه**: له رسول الله ﷺ څخه مې واورېدل: د روژه ماتي پر مهال د روژتي دعا قبوله ده. عبدالله بن عمر رضي الله عنه به د روژه ماتي پر مهال خپله مېرمن او کوچنيان رايوځای کړل او په ګډه به يې دعا کوله. په يو بل حديث کې له رسول الله ﷺ څخه روايت شوی چې فرمايي: «إن للصائم عند فطره دعوة ما ترد»[4]. **ژباړه**: د روژه ماتي پر مهال د روژتي داسې دعا ده چې نه ردېږي.

په بل حديث کې پيغمبر ﷺ فرمايي: «ثلاثة لا ترد دعوتهم: الإمام العادل، والصائم حتى يفطر، ودعوة المظلوم...»[5]. **ژباړه**: د درې کسانو دعا نه ردېږي: د عادل پاچا دعا، د روژتي دعا، ترڅو روژه ماته کړي او د مظلوم بنده دعا.

له دې امله روژتي بايد د روژې د مياشتې له برکتونو څخه په ګټې اخيستلو سره په دعا او زارۍ کولو کې زيار وباسي او له الله پاک څخه چې قاضي الحاجات (د حاجتونو پوره کوونکی) دی د خپلو روا مقصدونو په غوښتلو کې سستي ونه کړي.

فعاليت

زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې د روژې د روحي او روغتيايي ګټو په هکله خپل نظريات وړاندې کړي.

١- حاشية شيخ زاده على تفسير البيضاوي، ج١/٤٩٥.
٢- تفسير ابن كثير، ج٢/ ص ١٩٣.
٣- مسند أبو داؤود الطيالسي،حديث ٢٢٦٢.
٤- سنن ابن ماجه ، كتاب الصوم، حديث ١٧٥٣. والمستدرك للحاكم ج١/ ص ٤٢٢.
٥- المسند للإمام أحمد بن حنبل، ج٢/ ص ٤٤٥،سنن الترمذي ، كتاب الدعوات ،حديث٣٥٩٨، سنن النسائي،حديث ١٧٥٢.

د لوست ګټې او لارښوونې

امام فخرالدين رازي رحمه الله د رمضان د مبارکې مياشتې په هکله د الله ﷻ د فضل او رحمت دلايل په لاندې توګه بيان کړي دي:

❖ دا فريضه يوازې د اسلام د پيغمبر د امت لپاره فرض شوې نه ده، بلکې پـه پخوانيـو امتونـو هم فرض شوې وه، نو هر حکم چې عموميت ولري د هغه ترسره کول هم عام او آسانه وي.

❖ د روژې فريضه د تقوى د حاصليدلو لامل ده. که دا فريضه نـه واى ، نـو د تقـوى د لـوى فضيلت حاصلول به هم له منځه تللي و.

❖ الله تعالى دا لويه فريضه په ټاکلو او معلومو ورځو پورې محدوده کړې ده، که دا فريـضه د تل او يا ډېرې مودې لپاره واى، نو د مؤمنانو لپاره به ستونزمنه وه.

❖ الله تعالى د روژې مياشت له ټولو مياشتو نه غـوره ګرځـولې ده اوپـه دې مياشـت کـې يـې قرآن کريم نازل کړ.

❖ الله تعالى د مسافرو او ناروغانو لپاره د روژې نيولـو تکليـف او سـتونزه لـرې کـړې ده او د دوى لپاره يې د روژې نيول د راحت او هوساينې په ورځو کې روا ګرځولې ده.

پوښتنې

١. د روژې د مبارکې مياشتې د مرتبې او فرضيت پـه هکلـه د لوسـت پـه رڼـا کـې معلومـات ورکړئ.

٢. د اسلام په مقدس دين او نورو امتونو کې د روژې توپير په لنډ ه توګه شرحه کړئ.

٣. د رمضان د مياشتې د روژې د نه نيولو له رخصت نه کوم کسان ګټه پورته کولی شي ؟

٤. کوم کسان چې د رمضان د مياشتې روژه په شرعي عذرونو خوري، بايد څه وکړي؟

٥. که څوک پرته له شرعي عذره روژه پرېږدي، پر هغه باندې څه حکم مرتبيږي؟

٦. د لوست وروستی آيت په څه دلالت کوي؟ په لنډه توګه يې واضح کړئ.

٧. د رمضان د مياشتې په روژه کې د مؤمنانو لپاره د الله ﷻ د فضل او رحمـت نـښې او دلايـل شرحه کړئ؟

کورنۍ دنده

د رمضان د روژې د ټولنيزو او فردي اغېزو په هکله يوه مقاله وليکئ چې له شـلو کرښـو کمـه نه وي.

دولسم لوست

حج د مؤمنانو د نړیوال یووالي څرګندوی

قال الله تعالی: ﴿وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ۝ وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ۝ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ۝ ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ۝ ذَلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ [الحج: ۲۶-۳۰]

د ځینو کلمو معناوې

بَوَّأْنَا: وموټاکه، چمتو مو کړ.

وَأَذِّن: اواعلان وکړه.

رِجَالاً: پیاده- پلي.

ضَامِرٍ: د سفر او لوږې له امله ډنګر او ضعیف.

فَجٍّ عَمِيقٍ: لرې او ژورې لارې، ګوښې او اړخونه.

لْيَقْضُواْ: پاک کړي، لرې کړي.

تَفَثَهُمْ: خپله ناپاکي او خیرې.

الْعَتِيقِ: پخوانی، د زورورو له غلبې څخه آزاد او خوندي.

ژباړه

یاد کړه هغه وخت چې موږ د ابراهیم علیه السلام لپاره د دغه کور(د کعبې د خونې) ځای ټاکلی و(له دې هدایت سره) چې له ما سره هیڅ شی مه شریکوه او زما کور د طواف کوونکو او قیام او رکوع او سجده کوونکو لپاره پاک کړه.

او خلکوته د حج لپاره عمومي اعلان وکړه چې هغوی تاته له هر لرې ځای څخه پلي او پر اوښانو سپاره راشي.

ترڅو هغه ګټې وویني چې دلته د هغو لپاره موجودې دي او په خو ټاکلو ورځو کې په هغو څارویو باندې د الله ﷻ نوم واخلي چې هغه تعالی دوی ته ورکړي دي، په خپله یې هم وخوري او تنګ لاسو محتاجانو ته یې هم ورکړي.

بیا دې خپل خیرې اوګردونه لیرې کړي، خپل نذرونه (واجبات) دې پوره کړي او د لرغوني خونې طواف دې وکړي.

خبره همدا ده او څوک چې د الله ﷻ د وضع کړای شویو حرمتونو درناوی وکړي ، نو دا ورته د هغه د رب په وړاندې ډېره غوره ده او ستاسې لپاره څاروي حلال وګرځول شول، پرته له هغو شیانو څخه چې تاسې ته ښودل شوي دي، نو د بتانو له پلیتۍ نه ځان وساتئ او له دروغو ویناوو څخه ډډه وکړئ.

تفسیر

د کعبې شریفې د جوړښت اساس او مقصد

مبارک آیتونه بیانوي چې کعبه شریفه د توحید پر بنسټ جوړه شوې ده او د هغې د جوړښت مقصد د یو الله ﷻ عبادت او بندګي ده. الله پاک له لومړۍ شیبې څخه خپل خلیل ابراهیم علیه السلام ته د کعبې د جوړولو ځای معلوم کړ او ده ته یې امر وکړ، ترڅو د کعبې تهداب د سوچه توحید او د ده د عبادت پر بنسټ کېږدي. دا کعبه د شرک او ګمراهۍ له شکوکو او له ظاهري او معنوي پلیتیو څخه پاکه کړي. لکه څرنګه چې یې فرمایلي دي: ﴿ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا ﴾

بیا الله تعالی خپل نبي حضرت ابراهیم عليه السلام ته امر وکړ چې د کعبې د ودانۍ له جوړولو وروسته د الله ﷻ بندګانو ته اعلان وکړي چې د کعبې شریفې حج ته راشي. هغه وخت به هغوی ووینې چې د الله ﷻ مومن بندګان د ځمکې له هرې ګوښې او کنارې څخه پلي او سپاره او په هره زمانه کې به په خپلو موجودو وسایلو سره د الله ﷻ د کور د حج او زیارت په نیت ډله ډله راځي او تر قیامته پورې به دا خوځښت، کوښښ او هلې ځلې دوام لري.

ابن کثیر په خپل تفسیر کې لیکلي دي: کله چې ابراهیم عليه السلام کعبه شریفه جوړه کړه، نو الله ﷻ ورته امر وکړ چې خلک د بیت الله شریف د حج لپاره راوغواړي. ابراهیم عليه السلام وویل: ای زما پالونکیه: زه څرنګه خلک ستا د کور حج ته را وغواړم حال دا چې آواز به مې د ټولو غوږونو ته ونه رسیږي؟ نو ورته وویل شول چې ته اعلان وکړه او رسونه یې

ماته پرېږده. ابراهیم‌ﷺ اعلان وکړ، خلک یې د بیت الله الحرام حج ته راوبلل. الله تعالی د ابراهیم‌ﷺ دا اعلان د ځمکې ټولو سیمو ته ورساوه او ټولو موجوداتو د (لبیک اللهم لبیک) غږ پورته کړ چې د الله‌ﷻ د دې وعدې مطابق د ملیونو انسانانو زړونه، د نړۍ په گوټ، گوټ کې د کعبې شریفې په لوري هوسېږي او د هغې په لیدو او طواف روښانه کیږي او دا خوځښت به تر قیامته پورې جاري وي.

حج د خیر، برکت او گټې موسم

پورتني آیتونه د حج او اړوندو شعایرو په هکله دي. حج د اسلام پنځم رکن او د دې ستر انسان جوړوونکي دین له مهمو شعایرو څخه دی. حج په هر هغه مکلف مسلمان باندې فرض دی چې د ادا کولو جسمي او مالي توان یې ولري. میلیونونه مسلمانان په کال کې یو ځل د نړۍ له گوټ گوټ څخه د حج په ایماني غونډه کې سره راټول او د اسلامي امت د یووالي څرگندونه کوي. د احرام په سپینو جامو کې له اخلاص او ایمانه په ډکو اوازونو په یوه وخت او یوه ځای کې دا جملې تکراروي چې: «لبیک اللهم لبیک، لبیک لاشریک لک لبیک،إن الحمد والنعمة لک والملک، لاشریک لک» (موږ حاضر یو! ربه موږ حاضر یو! ته شریک نه لرې! موږ حاضر یو! ښشکه ثنا او نعمتونه ستا دي، پاچاهي ستا ده، ته سیال او شریک نه لرې.)

د حج عبادت د انسانانو تر منځ د برابرۍ او مساوات څرگندوی دی. په دې انسان جوړوونکي عبادت کې ملیونونه نارینه او ښځینه، د نړۍ له بېلابېلو سیموڅخه، په بېلابېلو ژبو، بېلابېلو رنگونو، د مختلفو قومونو او توکمو څخه په یو رنگ جامو، یوه غږ، یوه وخت او ځای کې واحد الله‌ﷻ ته په عبادت مشغولیږي او په بې ساري ستره غونډه کې د انسانانو برابري ننداري ته وړاندې کوي.

حج د گناهونو د مغفرت لامل گرځي او بدله یې جنت ته ننوتل دي. پیغمبرﷺ فرمایي: «الحج المبرور لیس له جزاء الا الجنة»[1]. د قبول شوي حج بدله جنت دی. په بل حدیث کې خوږ پیغمبرﷺ فرمایي: «من حج فلم یرفث ولم یفسق، رجع کیوم ولدته أمه»[2]. یعنې چا، چې حج ادا کړ او په هغه کې یې د جماع او د جماع له مقدماتو څخه (چې په حج او عمره کې د احرام

۱- مسند امام احمد بن حنبل،حدیث ۷۱۹۳، و مسند الحمیدی ، حدیث۹۶۸.
۲- متفق علیه، صحیح البخاری، حدیث۱۷۳۳، و صحیح مسلم، حدیث ۲۴۸۱.

له ممنوعاتو څخه دي) ډډه وکړه او د فسق (د حرامو ارتکاب او د فرایضو پرېښودلو) مرتکب نه شو، له ګناه څخه داسې پاکيږي لکه له مور څخه چې نوى زيږېدلى وي.

هماغسې چې په مبارك آيت کې راغلي: ﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ﴾؛ حج د يو الله په وحدانيت اقرار او د هغه څخه د شريك نفى کول دي، حج له ټولو درواغجنو خدايانو او باطلو معبودانو څخه د کرکې څرګندونه ده. حج له ظالمو او ستمګرو قوتونو څخه د بېزارۍ اعلان دى، حج د بندګانو د اسارت له منګولو څخه د انسانانو پر آزادۍ ټينګار دى.

د مبارك آيت بله ټينګه غوښتنه دا ده چې څرنګه چې حقيقي لويوالى يوازې الله ﷻ لره دى، بايد د هغه د شعايرو حرمت وساتل شي ﴿وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾.

بل ټکى چې الله تعالى په ذکر شوي آيت کې بيان کړى دا دى چې مؤمنان د بيت الله حج ته په راتګ سره خپلې ګټې لاس ته راوړي. قرآن کريم د «منافع» لفظ په ذکر شوي آيت کې د نکرې په توګه ياد کړى چې د منفعت ټولو ډولونو ته شامليږي او شمير يې ممکن نه دى. دا هم د قرآن کريم له معجزو څخه يوه معجزه او د کعبې شريفې ښيګڼه او برکت دى چې د تاريخ په اوږدو کې مؤمنان او الله پالونکي انسانان هر کال د ځمکې له ګوټ ګوټ نه مکې مکرمې ته راټوليږي او يوه نړيواله غونډه جوړوي او د خپلو ديني او دنيوي ګټو شاهدان وي. د مؤمنانو له ديني ګټو څخه يوه دا ده چې الله تعالى يې ګناهونه ښښي او دعاګانې يې قبلوي او له هغوى څخه راضي کيږي. دنيوي ګټې يې دا دي: په دې مقدس او پاك ځاى کې د مسلمانانو راغونډېدل، يو له بل سره پېژندګلوي، مرسته او په خپلو کې يو بل ته د ښېګڼې لاس غځول، بې وزلو ته د خوړو ورکول، مالي ګټې، لکه: د حلال او روا تجارتي مالونو تبادله او نورې بېلابېلې هغه ښېګڼې چې د زمانې په تېريدو رامنځته کيږي او مسلمانان به يې په راتلونکې کې شاهدان اوسي.

همدارنګه الله تعالى په ذکر شويو مبارکو آيتونو کې په دې مقدس او پاك ځاى کې د انسانانو تر منځ مساوات او برابرۍ ته اشاره کړې او د پاك الله په يووالي او له شرك او بت پالنې څخه په ډډه کولو يې ټينګار کړى.

فعاليت

زده کوونکي دې د بيت الله الحرام د حاجيانو د ګټو په باره کې، چې د عموم لپاره د نکرې په صيغه ذکر شوي دي، بحث او څېړنه وکړي او خپل نظريات دې په ترتيب سره بيان کړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

په ذکر شویو مبارکو آیتونو کې ډېرې ګټې او لارښوونې پرتې دي، چې ځینې یې دا دي:

❖ د کعبې شریفې د ودانولو وجوب، کله چې له نړیدو سره مخ شي.

❖ کعبه او بیت الله الحرام باید پاك او ستره وساتل شي او د طواف کوونکو او لمونځ کوونکو لپاره چمتو واوسي او باید له هر ډول شرك، ګناه، جګړو او شخړو څخه خوندي وي.

❖ د بیت الله الحرام د حاجیانو لپاره د آسانتیاوو د چمتو کولو په خاطر د دفترونو او موسسو جوړولو مشروعیت.

❖ د حج په سفر او د حج په موسم کې مشروع تجارت جواز لري.

❖ مسلمانان د حج د فریضې په ادا کولو کې ګڼې دیني او دنیوي لویې ګټې لاس ته راوړي.

پوښتنې

۱. لاندې کلمې او لغات معنا کړئ:

(بَوَّأْنَا– وَأَذِّن– رِجَالاً– ضَامِرٍ– فَجٍّ عَمِيقٍ– لْيَقْضُواْ)

۲. کعبه شریفه چا جوړه کړې ده؟

۳. کعبه شریفه د کومو مقصدونو لپاره جوړه شوې ده؟

٤. د حج د ارکانو نومونه واخلئ.

۵. د حج ځینې دیني او دنیوي ګټې بیان کړئ.

کورنۍ دنده

په حج کې د انسانانو د مساوات او برابرۍ په هکله دوه مخه مقاله ولیکئ.

دیارلسم لوست

له خلکو سره نیکي او ښېګنه

قال الله تعالی: ﴿وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ۝ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ۝ وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا ۝ وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا﴾ [النساء: ۳۶-۳۹]

د ځينو کلماتو معناوې

ذِي الْقُرْبَى:	د خپلوۍ لرونکي(خپلوان).
وَابْنِ السَّبِيلِ:	مسافر.
وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى:	د خپلوۍ لرونکی ګاونډی(ګاونډی چې خپلوان وي.)
وَالْجَارِ الْجُنُبِ:	پردی ګاونډی(ګاونډی چې خپلوان نه وي.)
وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ:	د سفر ملګری، همیشنی دوست، مېړه یا ښځه.
وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ:	مریان او وینزې.
مُخْتَالًا:	په تکبر او غرورسره په لاره تلونکی.
فَخُورًا:	په نسب، چوکۍ اومال فخر او وياړکوونکی.
قَرِينًا:	نژدې ملګری، یو له بل سره تړلی.

ژباړه

او تاسو ټول د الله بندګي وکړئ، له هغه سره هيڅ شی مه شريکوئ، له مور او پلار سره غوره چلن وکړئ، له خپلوانو، يتيمانو او مسکينانو سره نيک چلن وکړئ او له خپلوانو ګاونډيانو سره، پرديو ګاونډيانو سره، د څنګ له ملګري او مسافر سره او له هغو وينزو او غلامانو سره چې ستاسې په لاس کې وي، د احسان چا ل چلن وکړئ. يقيناً الله داسې څوک نه خوښوي چې کبرکوونکی، مغروره او په خپله لوړتيا وياړي.

او داسې کسان هم د الله ﷻ نه خوښيږي چې بخيلي کوي او نورو ته هم د بخيلۍ کولو لارښوونه کوي او هغه څه(شتمني) پټوي چې الله ﷻ په خپله پيرزوينه هغو ته ورکړې ده. د دغه راز نعمت منکرو خلکو لپاره موږ رسوا کوونکی عذاب تيار کړی دی.

او هغه خلك هم د الله ﷻ نه خوښيږي چې خپل مالونه صرف خلكو ته د ښودلو(ريا) لپاره لګوي او په حقيقت كې نه پر الله ﷻ ايمان لري او نه د آخرت په ورځ. ربښتيا دا ده چې شيطان د چا ملګرى شي د هغه ډېره بده ملګرتيا په برخه شوه.

په دغو خلكو به څه شوي واى كه دوى پر الله ﷻ او د آخرت په ورځ ايمان راوړى واى او څه چې الله ﷻ وركړي دي له هغونه يې لګولي واى؟ كه دوى داسې كولاى، نو له الله ﷻ څخه د دوى د نيكۍ حال پټ نه پاتې كيږي او هغه ورباندې پوهيږي.

تفسير

له نورو سره احسان او ښېګڼه

الله تعالى په دې ذكر شويو مباركو آيتونو كې مؤمنانو ته شرعي احكام بيان كړي دي چې عمل پرې وكړي او د دنيا او آخرت نيكمرغي يې په برخه شي. په لومړني آيت كې الله تعالى خپلو بندګانو ته امر كړى چې خاص د ده عبادت وكړي او شريك ورسره ونه نيسي. همدارنګه له خپل مور او پلار سره ښېګڼه وكړي او د دوى له پيروۍ نه سرغړونه ونه كړي. همدارنګه له خپلوانو، يتيمانو، فقيرانو او خپلو او پرديو ګاونډيانو او دوستانو، لكه مېړه او ميرمن، د سفر ملګرى، ټولګيوال او د دفتر همكار، مسافرو، نوكرانو او نورو سره ښېګڼه او احسان وكړي. البته له ذكر شويو خلكو سره احسان او نيكي يو تأكيدي او ضروري امر دى، كه نه احسان او ښېګڼه په اسلام كې په هر حالت كې د مسلمان وجيبه او مسؤليت دى، لكه چې الله تعالى په بل آيت كې فرمايلي دي: ﴿وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ [البقرة: ١٩٥] يعنې نيكي وكړئ يقيناً الله نيكي كوونكي خوښوي.

فعاليت

زده كوونكي دې د خپل ښوونكي په لارښوونه د ګاونډيانو د ډولونو په باره كې او د دوى د هريوه د حقوقو په هكله د اسلام له نظره بحث او څېړنه وكړي او د ټولګيوالو په مخ كې دې شرحه كړي.

د بخل او تكبر بدوالى

په دويم آيت كې الله تعالى بخل او تكبر د دوو ناوړو صفتونو په توګه ياد كړي دي او په ډاګه كړې يې ده چې هغه تعالى د دې دواړو صفتونو لرونكي نه خوښوي. مبارك آيت په مال او علم كې بخل كول دواړه ناوړه كارونه ښودلي دي. اهل كتابو چې د اسلام د پېغمبر ﷺ صفتونه په خپلو كتابونو كې ښه پېژندل، خو پټول يې. د هغوى دا كار تر ټولو ناوړه بخل شمېرل كيږي.

همدارنګه د مدينې يهوديانو به انصارو ته ويل: له محمد ﷺ او يارانو سره يې مالي مرستې مه كوئ چې تاسو به د فقر او بېوزلۍ سره مخ شئ. الله تعالى د دې بخل او شومتيا په وړاندې دوى ته د ډېر سخت عذاب زيرى وركړ او فرمايي: ﴿ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً مُهِيناً﴾.

الله تعالی د منافقانو ډله چې په الله او د آخرت په ورځ ایمان نه لري، خو د خلکو د غولونې او ریا په خاطر څه مالونه صدقه کوي، ملامته کړي او د شیطان دوستان یې معرفي کړي دي. په پای کې یې دوی ته د بدو پایلو او دردناك عذاب وعده ورکړې. بیاهم مبارك آیت منافقان د ایمان تصحیح ته رابللي، ترڅو د نفاق او د الله ﷻ د لعنت له دایرې څخه ووځي. لکه چې د دوی په هکله فرمایي: ﴿وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ﴾. یعنې څه زیان به دوی ته رسیدلی وای، که چېرې یې په الله او د آخرت پر ورځ ایمان راوړی وای او له هغه څه نه چې الله دوی ته ورکړي یو څه یې نفقه کولای؟!

د لوست ګټې او لارښوونې

د ذکر شویو آیتونو ځینې ګټې او لارښوونې په دې ډول دي:

- ❖ عبادت یوازې او یوازې د الله پاك حق دی او هیڅ شی باید ورسره پکې شریك نه شي.
- ❖ په دې آیت او نورو آیتونو کې له مور او پلار سره ښېګڼه کول د الله پاك د توحید او عبادت پسې متصل ذکر شوي چې د مور او پلار سره د ښېګڼې او درناوي کولو په اهمیت دلالت کوي.
- ❖ له نورو سره ښېګڼه کول د مسلمان دنده او مکلفیت دی.
- ❖ فخر او ویاړ چې له غرور او تکبر نه پیدا کیږي د الله ﷻ په وړاندې یو ناوړه او کرکجن عمل دی.
- ❖ بخل او په هغه امر کول حرام کار دی، همدارنګه د علم او پوهې پټول هم حرام دي.
- ❖ د ریا حرمت او دا چې ریا کاران ترټولو زیات بد دي.
- ❖ د نا اهلو ملګرو بدي، چې یو بل بدو او ناوړو کارونوته رابولي.

پوښتنې

١. لومړي مبارك آیت د لسو حقونو په اداء کولو امر کړی، هغه لس حقونه کوم دي؟

٢. په علم او پوهه کې له بخل څخه مراد څه شی دی؟ دیوه مثا ل په ترڅ کې یې څرګند کړئ.

٣. په پورتني آیت کې د ریا کارانو بدي بیان شوې ده. له ریا کارانو څخه په دې آیت کې کوم کسان مراد دي؟

٤. په تېر شوي آیت کې شیطان د کومو خلکو ملګری ښودل شوی او د شیطان د ملګرتیا پایلې څه دي؟

کورنۍ دنده

د آیتونو او احادیثو په رڼا کې (د علم په خپرولو کې د بخل کولو زیانونه) تر سرلیك لاندې پنځلس کرښې مقاله ولیکئ.

حلاله روزي خوړل او له حرامو ډډه کول

قال الله تعالی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ۝ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ [البقرة: ۱۷۲-۱۷۶]

د ځینو کلمو معناوې

طَيِّبَات: د طیب جمع ده، حلال شیان.
الْمَيْتَةَ: له ذبحې پرته مړ شوی حیوان.
وَالدَّمَ: د ذبحې په وخت کې روانه وینه
أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ: هغه چې د الله له نامه پرته د بل چا په نوم ذبحه شوی وي.
اضْطُرَّ: اړایستل شو. د لوږې یا وهلو په وسیله.
غَيْرَ بَاغٍ: بغاوت او تېری کوونکی نه وي.
ولاعَادٍ: له حد نه تېرېدونکی نه وي.

ژباړه

ای مؤمنانو که تاسې په رښتیا سره د الله بندګي کوونکي یاست، نو کوم پاك شیان چې موږ درکړي دي، هغه په ډاډه زړه خورئ او د الله شکر وباسئ.
د الله له لوري که پر تاسې څه بندیز لګول شوی، نو هغه دا دی چې مرداره مه خورئ، د وینې او خنزیر د غوښې له خوړلو ډډه وکړئ او داسې کوم شی مه خورئ چې پرهغه له الله نه پرته د بل چا نوم اخیستل شوی وي. هو، که څوك د اړتیا په حالت کې وي او له دغو شیانو څخه کوم شی، پرته له دې چې د الهی حکم د ماتولو اراده ولري یا له حده تېری وکړي، وخوري، نو پرهغه څه وبال اوګناه نشته. الله بښونکی او رحم کوونکی دی.

تفسیر

د جاهلیت په زمانه کې د عربو مشرکانو د خپلو پلرونو او نیکونو په پوچ او بې مفهومه تقلید سره هغه حیوانات چې الله ﷻ حلال ګرځولي وو، په مختلفو بڼو د بتانو په نامه نذر کول او په ځانونو یې حرام کړي وو. همدارنګه اهل کتابو، په تېره نصاراو او ځینو نورو ملتونو، په خپل باطل ګومان خپل نفس ته په عذاب ورکولو او له مختلفو نعمتونو څخه د ځان په محرومولو الله ﷻ ته نژدیوالی غوښته.

الله تعالی محمدي امت ته په ټولو ملتونو او امتونو غوره والی وباښه او هغه يې وسط او منځګړی امت وګرځاوه. په تېرشويو آيتونو کې الله تعالی مومنانو ته خطاب کړی کوم څاروي او نور پاکيزه شيان چې الله ﷻ د روزۍ په عنوان تاسو ته حلال کړي دي، هغه وخورئ، خو د دې نعمتونو په وړاندې د خپل پروردګار په الوهيت او ربوبيت اعتراف وکړئ، د الله ﷻ شکر او ستاينه ادا کړئ او دغه الهي نعمتونه د مشرکانو او نورو ملتونو په څېر په ځانونو مه حراموئ، ځکه الله تعالی وينه، د خنزير غوښه، د هغه حيوان غوښه چې پخپله مړ شوی وي او يا پرې د الله تعالی له نوم پرته د بل چا نوم اخيستل شوی وي، حرام ګرځولي دي. خو سره له دې هم که څوک مجبور او ناچاره شي ، نو له هلاکت نه د ځان ژغورلو لپاره له همدې حرامو شيانو څخه ګټه اخيستلی شي، په دې شرط چې د دې حرامو شيانو په خوړلو کې يې د خپل نفس لذت او خوشحالي مراد نه وي او يا دې حرامو ته په حلالو شيانو غوره والی ورنه کړي. همدارنګه دا حرام خواړه د ضرورت له اندازې زيات ونه خوري، بلکې دومره وخوري چې خپل ځان له هلاکته وژغوري.

په دويم آيت کې الله پاک ځينې شيان حرام کړي دي او مسلمان مکلف دی چې له خوړلو يې ځان وساتي. له شک پرته د نوموړو شيانو په حراموالي کې زياتې ګټې او حکمتونه شته، ځکه عليم او حکيم خدای په خپل ازلي علم او حکمت سره ښه پوهيږي چې کوم شيان انسانانو ته ګټور او کوم ورته زيانمن دي. نن چې د قرآن مجيد له نزول څخه څه د پاسه څوارلس سوه کاله تېر شوي دي، علمي څېړنې ښيي د هغو شيانو خوړل چې اسلام منع کړي دي، لکه د خوګ غوښه، مرداره، شراب، مخدره توکي، او داسې نور د انسان روغتيا ته په زيان رسولو سربېره د نورو زياتو اقتصادي او ټولنيزو زيانونو لامل هم کيږي.

د هغو څارويو د غوښې خوړلو تحريم د آيت بله غوښتنه ده چې له الله پاک څخه پرته د بل چا په نامه ذبحه يا نذر شوي وي. پرته له شکه ذبحه او نذر د لمانځه، روژې، زکات، دعا، رکوع او سجدې په څېر د عبادت له ډولونو څخه دي او له الله ﷻ پرته د بل چا عبادت کول شرک او ناروا عمل دی، ځکه عبادت يوازې او يوازې د الله ﷻ لپاره خاص دی. مسلمانان په هر لمانځه کې په وار وار سره د دې آيت په لوستلو ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ [الفاتحة: ٤] د يو خدای سره ژمنه کوي چې يوازې د هغه عبادت به کوي او د هغه سره به هيڅوک په عبادت کې نه شريکوي.

الله تعالی د آيت په آخر کې په مومنانو احسان کړی، عفوه او ښښنه يې ورته اعلان کړې او د خپل دين په آسانۍ يې ټينګار کړی.

فعاليت: زده کوونکي دې د خپل ښوونکي په لارښوونه د ﴿غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ﴾ د مفهوم په هکله بحث او څېړنه وکړي.

د لوست گټې او لارښوونې

❖الله تعالی په خپلو بندگانو نعمتونه پيرزو کړي دي چې له هغو څخه د حلالې او پاکې روزی په توگه گټه واخلي او د الله ﷻ شکر او ستاينه وکړي.

❖په مبارك آيت کې حلال شيان د خپل عامولي او زياتوالي له مخې شميرل شوي نه دي، يوازې حرام شيان شميرل شوي او نومونه يې ياد شوي دي.

❖ميته (مردار) هغه حيوان دی چې پرته له ذبحې يې سا وتلې وي.

په مړو حيواناتو کې ټول هغه حيوانات شامل دي، چې زندی شوي وي، وهل شوي وي، له کوم لوړ ځای څخه لويدلي وي، په ښکر وهل شوي وي يا ځيرووونکو حيواناتو نيم خوړلي وي او يا د ژوندي حيوان له بدن څخه کومه ټوټه غوښه پرې شوې وي.

❖همدارنگه خوږ پيغمبر ﷺ په صحيح حديث کې د ځيرووونکو حيواناتو او پنجې لرونکو مرغانو له خوړلو منع کړې او هغه يې حرام گرځولي دي.

❖ماهی(کب) او ملخ د پيغمبر ﷺ د دې حديث پر بنسټ د مردار حيوان له حکم څخه خارج دي، چې فرمايي: "أحلت لنا ميتتان ودمان: السمك والجراد والكبد والطحـال" يعنې موږ ته دوه مړه او دوه وينې حلالې شوې دي: ماهی او ملخ، ينه او توری.

❖ حرامه وينه هغه ده چې له ژوندي حيوان څخه يا د حيوان د ذبحې په وخت کې جاري شوې وي، خو کومه وينه چې له غوښې سره گډه ده، هغه حرامه نه ده، خوړل يې باك نه لري.

❖د خوگ غوښه، غوړي، پوستکی او ټول اجزاء يې په حرمت کې شامل دي.

❖الله تعالی د ذکر شويو حرامو شيانو خوړل د ضرورت او ناچارۍ يعنې د نفس د هلاکت له ويرې په دې شرط روا کړي، چې په آيت کې راغلې استثناگانې مراعات شي.

پوښتنې

۱. د لاندې کلمو او لغاتو معنا روښانه کړئ:

(الْمَيْتَةَ، وَالدَّمَ،أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ، اضْطُرَّ، غَيْرَ بَاغٍ، عَادٍ)

۲. کوم شيان دي چې په آيت کې حرام گڼل شوي دي؟

۳. د مردارو حيواناتو له ډلې څخه کوم حيوانات مستثنی دي؟ په نبوي حديث يې ثابت کړئ.

٤. حرامه وينه کومه ده؟ واضحه يې کړئ.

٥. له ﴿وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ﴾ څخه مراد څه شی دي او ولې د محرماتو په ډله کې راغلي دي؟

٦. مسلمان په کوم حالت او د کومو شرطونو لاندې کولای شي له حرامو شيانو گټه واخلي؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د بېلابېلو حرامو خوړو د صحي او ټولنيزو زيانونو په اړه شل کرښې مقاله وليکي.

د الله ﷻ په لار کې انفاق (مال لګول)

قال الله تعـالی: ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ۞ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۞ قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ۞ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾ [البقرة: ٢٦١-٢٦٤]

د ځینو کلمو معناوې

يُضَاعِفُ: زياتوي، څو برابره کوي يې.

مَنّاً: احسان بارول، د خيراتونو يادونه د فخر، وياړ او غوره والي غوښتلو په نيت.

أَذیً: آزار ورکول په بده او ناوړه خبره چې عزت ته يې زيان ورسيږي.

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ: نيکه او ښه وينا.

مَغْفِرَةٌ: ښښنه د فقير او درويزه ګر له بد چلن څخه تيريدنه.

غَنِيٌّ: ذاتي بډای چې هيڅکله نه محتاجيږي.

حَلِيمٌ: عفو کوونکی، جزا ورکولو ته بيړه نه کوونکی.

صَفْوَانٍ: ښوېه تيږه.

وَابِلٌ: سخت باران.

صَلْداً: لغړه، له خاورو پاکه.

ژباړه

کوم خلك چې خپل مالونه د الله په لاره کې لګوي د هغو د لګښت مثال داسې دی لکه چې يوه دانه وکرله شي او له هغې نه اووه وږي زرغون شي او په هر وږي کې سل دانې وي، په همدې ډول کله چې د چا عمل ته د الله خوښه شي، زياتوالی پکې راولي هغه هم پراخوونکی او هم د علم څښتن دی.

کوم خلک چې خپل مالونه د الله په لار کې لګوي او له لګښت نه وروسته پاسلونه نه کوي (احسان نه بار وي)، نه آزار ورکوي، د هغو ثواب د هغو له رب سره دی او پر هغو څه وېره، ترهه، غم او خپګان نشته.
یوه خوږه خبره کول او له یوې ناوړې خبرې نه تېرېدل له هغه خیرات نه ډېر ښه دي چې ورپسې ازارول وي، الله ﷻ بې نیازه دی او زغم د هغه صفت دی.
ای مؤمنانو! خپل خیراتونه په پاسلونه او ازار رسولو د هغه چا په څېر مه باطلوئ چې خپل مال مازې خلکو ته د ښودلو لپاره لګوي، نه یې پر خدای ایمان وي او نه د آخرت په ورځ، د هغه د لګښت مثال داسې دی لکه یوه ښویه تیږه چې دوړه پرې ناسته وي، کله چې سخت باران پرې وورېږي، ټوله دوړه ترې یوسي او تیږه هماغسې ښویه سوتره پاتې شي. دې خلکو چې په خپل ګومان سره د خیرات کومه نیکي ګټلې ده له هغې نه هیڅ شی، د هغو لاس ته نه ورځي او کافرانو ته الله ﷻ سمه لاره نه ښيي.

تفسیر

د نازلېدلو سبب

د یو روایت له مخې دا مبارک آیت ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ...﴾ د حضرت عثمان بن عفان او عبد الرحمن بن عوف په هکله نازل شوی. عثمان بن عفان د تبوک په غزا کې د اسلام لښکر مجهز کړ او عبدالرحمن بن عوف خپله نیمه پانګه، چې څلور زره درهمه وه، د تبوک د غزا په خاطر د اسلام پیغمبر ﷺ ته وړاندې کړه . د الله رسول ﷺ داسې دعا ورته وکړه: الله ﷻ دې په هغه څه کې چې خیرات او صدقه دې کړل او په هغه څه کې چې ځان ته دې وسپمول، برکت واچوي. همدارنګه د عبدالرحمن بن سمره د روایت مطابق کله چې عثمان بن عفان زر دیناره د نبی کریم ﷺ په حضور کې کېښودل، نبی کریم ﷺ د خوشحالۍ په حال کې دا روپۍ په خپلو مبارکو لاسونو لاندې باندې کولې، ویې فرمایل:" لویه خدایه، زه هم ترې راضي شوم او ته هم ترې راضي اوسه."

د الله ﷻ په لار کې د مال لګولو څو برابره اجر

مفسرینو کرامو ویلي دي چې د ذکر شویو آیتونو حکم هر هغه مخلص نفقه ورکوونکي ته شامل دی چې خپل مال یې د الله ﷻ په لاره کې لګولی وي، قرآن کریم یې حالت د هغه تخم له دانې سره تشبیه کړی چې په حاصلخیزه ځمکه کې شنه شي، ښه وده وکړي او اووه وږي راوباسي چې په هر وږي کې سل دانې وي. دا ښایسته تشبیه هغه روښانه تعبیر دی چې الله تعالی د خپلو مؤمنو بندګانو د سوچه او ښایسته عملونو اجر او ثواب

داسي درنوي، لکه هغه روغه دانه چې په ښه حاصل ورکوونکې ځمکه کې وکرل شي او ښه زيات حاصل ورکړي.
بيا مبارك آيت بيانوي چې الله تعالی د الله په لارکې د مال لګوونکو اجر او ثواب ځو برابره کوي، بلکې د صدقې او مال لګولو اجر او ثواب د انفاق کوونکي حالت ته په پام سره تر اووه سوه چنده زيات ورکوي. لکه چې الله ﷻ فرمايلي دي: ﴿والله يُضَاعِفُ لِمَن يَشَآءُ﴾. هرکله چې صدقه په خالص نيت له سالم زړه څخه، له پاك نفس څخه او د حلال مال څخه په مناسب ځای کې ورکړل شي، په باوري توګه د هغې ثواب ځو برابره، بلکې بی حسابه دی. ځکه د الله ﷻ فضل، احسان او ښېنه حدود نه لري. له همدې امله مبارك آيت په دې لويه وعده ختم شوی: ﴿والله وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ يعنې په خپل پراخ فضل او علم سره هرانسان ته د ده د نيت اوعمل برابر بدله ورکوي.

احسان بارول او ازار رسول صدقې باطلوي
ورپسې آيت کې پر محتاج او درويزګر باندې د صدقه کوونکي احسان بارول او ازار رسول په سختو ټکو غندل شوي دي. دغه مبارك آيتونه ټينګار کوي لکه څرنګه چې الله تعالی د مخلصانه صدقې او د الله ﷻ په لاره کې د لګښت اجر او ثواب ځو برابره کوي او خاوند يې له هرډول ويرې او انديښنو څخه په خپل امان کې ساتي، په همدې اندازه هغه صدقه او انفاق چې د ريا او احسان بارولو او ازار رسولو سره مل شي، باطل او بی اغېزې کيږي او ښتن يې په دنيا او آخرت کې د سخت عذاب وړ ګرځي. په مبارك آيت کې د احسان بارولو او ازار رسولو څخه مقصد دا دی چې صدقه کوونکی د توهين او سپکولو په نيت صدقه اخستونکي ته خپله مرسته او صدقه وريادوي او احسان پرې اچوي اويا په بل ډول ورته ضرر او زيان رسوي. له همدې امله الله پاك فرمايي چې فقير، محتاج او درويزه ګر ته نيکه خبره کول له هغې صدقې څخه غوره دي چې له ضرر او زيان سره مله وي، ځکه نيکه خبره او د درويزګر د ټينګار په مقابل کې هغه ته عفوه او ښېنه، له يوې خوا د درويزګر د نفس د پاکی، مينې او محبت لامل ګرځي او له بلې خوا اجر او ثواب پرې حاصليږي، خو هغه صدقه او انفاق چې له احسان او منت سره مل وي، د فقير او محتاج د زړه ماتيدو او بې عزتی لامل ګرځي او د هغه رنځ او درد زياتوي.
د اسلام د پيغمبرﷺ صحيح حديث دی چې: «الکلمة الطيبة صدقة»[1] يعني: ښه خبره صدقه ده.

۱- صحيح البخاری، صحيح مسلم حديث ۱۰۰۹.

وروستي آيت د تهديد او وېرولو په لهجه مؤمنانو ته خطاب کړی او په صدقه کولو کې يې له احسان بارولو او ضرر رسولو څخه منع کړي دي. ځکه احسان بارول او ضرر رسول د صدقې او مال لګولو ثواب د الله ﷻ په نزد له منځه وړي او صدقه کوونکی د خلکو له منني او احسان څخه هم محروموي. له ابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت دی چې د الله پيغمبر ﷺ فرمايي: "لا يدخل الجنة مدمن خمر، ولا عاق لوالديه، ولا منّان"[1] يعنې: عادتي شراب څښونکی، د مور او پلار عاق(نامنونکی) اولاد او احسان باروونکی جنت ته نه شي داخليدای.

مبارك آيت هغه صدقه چې احسان بارول او ځورول ورسره مل وي، له هغه منافق سره تشبيه کړې چې د ريا او ځان ښودنې په خاطر صدقه کوي او د الله ﷻ له اجر او ثواب څخه محروم وي. مبارك آيت مؤمنانو ته خطاب کوي چې خپلې صدقې او نفقې په احسان بارولو او ځورولو مه باطلوئ، ترڅو د هغه منافق په څېر نه شئ چې ريايي او نمايشي اعمال يې له منځه تللي وي. د احسان بارولو او ځورولو سره مل صدقه د هغې تيږې په څېر ده چې لږه دوړه پرې پرته وي خو د سخت باران د اورېدو له امله تېره له دوړو او ګرد څخه پاکه شي او هيڅ حاصل نه ورکوي.

د منافق د ريايي اعمالو حالت همداسې دی چې د الله ﷻ په دربار کې اجر او ثواب نه لري او نه له هغه څخه څه ګټه په لاس راوړي او الله ﷻ کافرانو ته چې کفر يې پر ايمان غوره ګڼلی، د ګټې په لوري هدايت نه کوي.

فعاليت

زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې په صدقې او مال لګولو کې د احسان د بارولو او ځورولو په هکله څو داسې نمونې، چې زموږ په ټولنه کې رواج لري، بيان کړي.

د لوست ګټې او لارښوونې

له مبارکو آيتونو څخه لاندې ګټې او لارښوونې ترلاسه کيږي:

❖ د صدقه کوونکي لپاره د صدقې اونفقې غوره والی او د هغې ګټې او پايلې.

❖ د الله ﷻ په لارکې په مال لګولو باندې د احسان اچولو او ځورولو حراموالی.

❖ په دنيا کې د خلکو له منني او احسان او په آخرت کې د الله ﷻ له اجراو ثواب څخه د احسان باروونکي صدقه ورکونکي بې برخېوالی.

۱- النسائي في سننه الكبرى ج ۳/ ص ۱۷٦ حديث: ٤۹۲۰.

❖محتاج او فقير ته په ښه اونيکه خبره ځواب ورکول او درويزه گرته د نبی کـريمﷺ د حديث "الكلمة الطيبة صدقة". سره سم د سوال په ټينگار او بد خويی عفو او تېريدنه.

❖د ريا حراموالی لکه چې پيغمبرﷺ فرمايي: "وَإِيَاكُمْ وَالرِيَاءَ فَإِنَّه الشِرْكُ الأصْغَر". يعنې: له ريا څخه پرهيز وکړئ ځکه ريا وړوکی شرک دی.

پوښتنې

١. لاندې کلمې او لغات معنا کړئ:

(يُضَاعِفُ- مَنّاً- أَذىً- مَغْفِرَةٌ- صَفْوَانٍ- وَابِلٌ- صَلْداً)

٢. ددې آيت ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ﴾ د نزول لامل شرحه کړئ؟

٣. الله پاک کوم ډول صدقې قبلوي؟

٤. الله ﷻ څرنگه صدقې څو برابره کوي؟ په مبارك آيت استدلال وکړئ.

٥. له احسان او ځورولو سره مل صدقه څرنگه ده؟ دمثال په ترڅ کې يې شرحه کړئ.

٦. د درويزه گر په وړاندې نېکه خبره صدقه ده، د دې جملې معنا روښانه کړئ.

٧. الله تعالی هغه صدقه ورکوونکی چې په صدقې پسې احسان اچوي او ځورول کوي له جنته محروم کړی، په دې هکله حديث نقل کړئ؟

٨. مبارك آيت هغه صدقه ورکوونکی چې له صدقې څخه وروسته احسان بـاروي او يـا ځورول کوي له ريا کار منافق سره تشبيه کړی. دا تشبيه شرحه کړئ.

٩. له احسان او اذيت سره مل صدقه په آخري آيت کې څرنگه تشبيه شوې ده؟ واضحه يې کړئ.

په قران کريم کې انساني مساوات

قال الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ۞ قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۞ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾ [الحجرات: ۱۳-۱۵]

د ځینو کلمو معناوې

شُعُوبًا:	د شعب جمع، ډېر خلك چې يو واحد اصل سره جمع کړي وي.
قَبَائِلَ:	د قبيلې جمع ده د شعب يوه څانگه.
لِتَعَارَفُوا:	ترڅو له يو بل سره وپېژنئ.
أَكْرَمَكُمْ:	ستاسو تر ټولو درووند او عزتمن.
لَا يَلِتْكُمْ:	له تاسو څخه نه کموي.
لَمْ يَرْتَابُوا:	شك او شبهه يې ونه کړه.

ژباړه

ای خلکو! موږ تاسې له يوه نارينه او يوې ښځې څخه پيدا کړئ او بيا مو تاسې قومونه او قبيلې وگرځولئ، ترڅو يو تر بله وپېژنئ. په حقيقت کې د الله ﷻ په نزد له تاسې نه تر ټولو زيات عزتمن هغه څوک دی چې په تاسو کې تر ټولو زيات پرهيزگار وي. په باوري ډول الله ﷻ پر هر څه پوهېدونکی او باخبره دی.

اعرابو(دکلي او بانډې اوسېدونکو) وويل: موږ ايمان راوړی. دوی ته ووايه تاسو ايمان نه دی راوړی، بلکې داسې ووايئ چې موږ اطاعت کوونکي شو، ايمان لا تر اوسه ستاسې په زړونو کې داخل شوی نه دی. که تاسې د الله ﷻ او د هغه د رسول فرمانبرداري غوره کړئ، نو هغه به ستاسې د عملونو په اجر کې څه کموالی را نه ولي. په باوري ډول الله ﷻ غفور او رحيم دی.

په حقيقت کې خو مؤمنان هغه دي چې پر الله ﷻ او د هغه پر پيغمبر يې ايمان راوړ. بيا هغوی څه شك ونه کړ او په خپلو مالونو او سرونو سره يې د الله ﷻ په لاره کې جهاد وکړ. هغوی رېښتوني خلك دي.

تفسير

د بشريت د اصل يووالی

الله تعالی په لومړني مبارك آيت کې ټول انسانان مخاطب کړي او ټينګار يې کړی چې تاسې مې له يو واحد اصل څخه پيداکړي يئ چې آدم او حوا دي. بيا مې تاسې د کورنيو او قبيلو او ډلو په بڼه وګرځولئ ترڅو د نسب، خپلولی، قبيلو او ډلو په پېژندلو سره د يوې روغې او نيکې ټولنې په منځ ته راوړلو يو له بل سره مرسته وکړئ، نه د حيواناتو په څېر چې خپل اصل او نسب نه پيژني او د عقل او پوهې له نعمت څخه محروم دي. په دې وجه قرآن کريم د داسې انساني وحدت لپاره دعوت کوي چې د عدل، مساوات، محبت او ورورګلوۍ پر بنسټ ولاړ وي.

بايد وپوهيږو چې په نړۍ کې د پرمختګونو او تمدنونو رامنځته کېدل د انسانانو له يو بل سره د پېژندګلوۍ نتيجه ده، ځکه پېژندګلوي تفاهم رامنځته کوي او تفاهم د تعاون لامل کيږي. همدارنګه قرآنکريم په دې مبارك آيت کې د رنګ، نژاد او جنسيت توپيرونه په پام کې له نيولو سره پرته، د انسان حقوق اعلان کړي چې ټول انسانان په نسب کې سره ورونه دي او د دوی انساني عزت او کرامت خوندي دی، ځکه انسان د الله ﷻ عزتمن مخلوق او د ځمکې پر مخ د ده خليفه دی. ټول انسانان يو واحد اصل ته رسيږي چې آدم او حوا عليهما السلام دي، خو هغه څه چې د دوی ترمنځ د غوره والي معيار دی هغه ديني ارزښتونه او د الله او رسول اطاعت او پيروي ده. د اسلام ستر پيغمبر ﷺ فرمايلي: "إن الله لا ينظر إلى صوركم وأموالكم، ولكن ينظر إلى قلوبكم وأعمالكم"[1] يعنې الله ستاسو څېرو او سرمايو ته نظر نه کوي، بلکې ستاسو زړونو او عملونو ته ګوري.

په دې ترتيب قرآن کريم د بشريت ټول اختلافات او توپيرونه يوې خوا ته پريښي او انسانان يې د توحيد او تقوی تر بيرغ لاندې راوستلي دي، ترڅو د يو بل په مرسته او کومک د الله ﷻ عبادت وکړي او د خپلولۍ او عصبيت له ټولو ډولونو او جاهلانه دعوو او ناندريو څخه ځانونه ليرې وساتي. لکه څرنګه چې د اسلام پيغمبر ﷺ اعلان کړی: «كلكم بنو آدم، وآدم خلق من تراب. ولينتهين قوم يفتخرون بآبائهم، أو ليكونن أهون على الله تعالى من الجعلان»[2] يعنې تاسو ټول د آدم اولاده ياست او آدم له خاورې پيدا شوی. بايد هر قوم يا ډله په اصل او نسب له وياړ څخه ځان وژغوري، پرته له هغه څخه د الله تعالی په دربار کې به له «جِعلان»[3] څخه هم ټيټ او بې ارزښته وي.

١- روايت مسلم.

٢- تهذيب سنن أبي داؤود ج٢/٤٧١.

٣- (جعلان) دجيم په زير هغه وړه حشره ده چې د حيواناتو د خوشايو سره ژوند کوي او خوراك يې د حيواناتو نجاست دی او هرکله چې خوشبويي ورته ورسيږي مري.

د ایمان او اسلام نعمت

وروسته له دې چې قرآن مجید دا اصل اعلان او تثبیت کړ چې ټول انسانان یوې مبدې او اصل ته راګرځي او دغوره والي او بهترۍ معیار د بنیادمانو په منځ کې تقوی او نیک عمل دی، بیا مبارکو آیتونو بیان کړی چې یوازې د ایمان کلمه کافي نه ده، بلکې باید قلبي تصدیق او د اسلام د اوامرو او نواهیو ظاهري اطاعت او عملي التزام ورسره ملګری وي، ترڅو الله جل جلاله ته د منلو وړ وګرځي.

په نبوي پیر کې په بانډه چیانو کې داسې کسان وو چې په ژبه یې د ایمان دعوه کوله، خو زړونه یې په دنیا او دنیوي ګټو مشغول وو، نو ځکه الله تعالی خپل پیغمبر ته امر وکړ هغوی ته وواېي چې یوازې په ژبه د ایمان په څرګندولو تاسو حقیقي مؤمنان نه ګڼل کیږئ، ترڅو زما رسالت تصدیق نه کړئ او د الله او رسول ټولو اوامرو او نواهیو ته تسلیم نشئ. په دې توګه مبارکو آیتونو د ایمان حقیقت بیان کړی، فرمایي: ﴿إِنَّمَا المؤمنون الذين آمَنُواْ بالله وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُواْ وَجَاهَدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ الله أولئك هُمُ الصادقون﴾ یعنې حقیقي مومنان هغه کسان دي چې پر الله او د الله پر پیغمبر ایمان راوړي او په خپلو عقیدوکې هیڅ شک او شبهې ته لاره نه ورکوي او پر باطل باندې د حق د برلاسۍ په لار کې ځان او مال نه سپموي، همدا رښتیني مؤمنان دي.

مفسرین وایي: دغه مبارک آیت په دې دلالت کوي چې ایمان د اسلام په نسبت خاص دی. لکه څرنګه چې د جبرایېل په حدیث کې لومړی د اسلام پوښتنه شوې بیا د ایمان او وروسته د احسان. یعنې له عام څخه خاص ته ارتقا شوې ده. نو ایمان او اسلام یو د بل بشپړوونکي دي او یو پرته له بله کفایت نه کوي.

د یو روایت له مخې په نهم هجري کال چې د(عام الوفود) په نامه یاد شوی، د بنی اسد د قبایلو هیئت له خپلو زیاتو وګړو سره د پیغمبر ﷺ حضور ته راغی او خپل اسلام یې اعلان کړ. د احسان بارولو په قصد یې د الله پیغمبر ته څرګنده کړه چې موږ د خپلې قبیلې له ټولو وګړو سره پرته له جنګه اسلام راوړ، په داسې حال کې چې نورو قبایلو له تاسره جنګونه وکړل. دوی په دې کلمو سره غوښتل په پیغمبر ﷺ احسان بار کړي او په عین حال کې سوغاتونه او ډالۍ ترلاسه کړي. په دې وخت کې د الحجرات سورت آخري مبارک آیتونه د دوی په هکله نازل شول او امر یې وکړ چې د اسلام راوړلو په دعوه پر پیغمبر ﷺ باندې احسان مه باروئ، بلکې که تاسو په خپله دعوا کې رښتیني یاست باید د پروردګار د احسان منڼه وکړئ چې تاسو یې د ایمان او اسلام په نعمت مشرف وګرځولئ. مبارکو آیتونو د دوی پټ نیتونه ښکاره کړل او د اسلام د پیغمبر ﷺ په ژبه یې دوی ته ښوونه وکړه چې یوازې په ژبه د ایمان دعوه ونه کړي، بلکې دا ایمان په زړونو تصدیق کړي او د الله او د الله د رسول د ټولو اوامرو او نواهیو په وړاندې تسلیم او غاړه کیږدي، ترڅو ایمان یې د الله جل جلاله په وړاندې د قبول وړ شي.

دا مبارك آيت يولوى اصل تثبيت او تأييدوي چې ډېر وختونه انسانان او حتى ځينې مؤمنان هم له هغه څخه غافل او بې پروا وي. په اصل کې لوی نعمت چې الله تعالى يې د ځمکې پر مخ په کوم بنده پيرزو کوي، د ايمان نعمت دى چې له ټولو نعمتونو څخه غوره او لوړ دى. د ايمان نعمت چې هرکله د انسان په زړه کې ځاى ونيسي، نوبل هيڅ شى به له هغه څخه لوړ او ارزښتناك نه وي. انسان د ايمان په نعمت سره له خپل اصل او مبدأ خبريږي او له خپل پيداکوونکي او پالونکي سره اړيکې پيدا کوي.

د لوست گټې او لارښوونې

په دې لوست کې گټې او لارښوونې په لاندې ډول دي:

- ❖ د ټولو انسانانو پيدايښت يو واحد اصل (آدم عليه السلام) ته راگرځي.
- ❖ په نسب او نژاد وياړ کول حرام دي.
- ❖ انساني توپيرونه د پېژندنې او له يو بل سره د مرستې لپاره دي، نه دا چې يو پربل غوره والى رامنځته کړي.
- ❖ د انسانانو په منځ کې د غوره والي او عزت معيار تقوى ده.
- ❖ له عملي مخالفت سره په ژبه د ايمان څرگندونه اسلام ته د قبول وړ نه ده.
- ❖ ايمان د اسلام په پرتله خاص دى.
- ❖ د توکم، ژبې، سيمې او سمت پر بنسټ د انسانانو تر منځ توپير کول حرام دي.

پوښتنې

١. قرآنکريم د انسانانو د پيدايښت اصل څرنگه ويني؟ په قرآني آيت استدلال وکړئ.
٢. د انسانانو ترمنځ توپير او اختلاف او په قبيلو او ډلو د دوى ويش څه فايده لري؟
٣. د غوره والي او بهترۍ معيار د قرآنکريم له نظره څه شى دى؟ د قرآني آيت په رڼا کې يې واضح کړئ؟
٤. په نسب، توکم او ژبې وياړ کول د اسلام له نظره څه حکم لري؟ په آيتونو او نبوي احاديثو يې واضح کړئ.
٥.کومې قبيلې د خپل اسلام راوړلو احسان په پيغمبر ﷺ باندې بارولو او د قرآن ځواب دوى ته څه و؟
٦. د ايمان او اسلام ترمنځ توپير څه دى؟

کورنۍ دنده

د انساني مساوات اصل او د انسانانو ترمنځ د غوره والي معيار په نظر کې ونيسئ او په دې هکله يوه مقاله وليکئ.

د الله جل جلاله د خاصو بندګانو صفتونه

قال الله تعـالى: ﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْـأَرْضِ هَوْنًـا وَإِذَا خَـاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا۞ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا۞ وَالَّذِينَ يَقُولُـونَ رَبَّنَـا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا۞ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا۞ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾ [الفرقان: ۶۳-۶۷]

د ځينو کلمو معناوې

هَوْنًا: په عزت او آرامتيا.

قَالُوا سَلَامًا: روغه خبره او له ګناه څخه منع کوونکې.

سُجَّدًا وَقِيَامًا: سجده کوونکي، په تهجد لمانځه کې درېدونکي.

غَرَامًا: پيوست او ملګرى.

سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا: بد اوناوړه استوګنځى.

لَمْ يُسْرِفُوا: اسراف اوله حده تېريدنه يې ونه کړه.

لَمْ يَقْتُرُوا: تنګي يې ونه کړه، بخل يې ونه کړ.

قَوَامًا: اعتدال د اسراف او بخل ترمنځ.

ژباړه

د رحمان ذات اصلي بندګان هغه دي چې پر ځمکه باندې آرام ځي او کـه جـاهلان يـې مخې ته راشي ، نو وايي تاسې ته سلام.
هغه کسان چې د خپل پروردګار په وړاندې په سجدو او قيام شپې تېروي.
هغه کسان چې دعاګانې کوي چې اى زموږ پروردګاره! مـوږ د دوزخ لـه عذابـه وسـاته! بېشکه دهغه عذاب راپسې کيدونکى دى.
هغه ډېر ناکاره استوګنځى او ځاى دى.
هغه کسان چې کله لګښت کوي، نو نه بيځايه لګښت کوي اونه بخيلى کوي، بلکې دهغو لګښت د دغو دواړو سرحدونو په منځ کې په منځلاريتوب(ميانه روى) ولاړ وي.

تفسير

د الله ﷻ د خاصو بندګانو صفتونه

کله چې پیغمبرﷺ مشرکان د رحمان خدای عبادت ته راوبلل، نو هغوی په انکار او جاهلانه توګه پوښتنه وکړه، رحمان څوک دی؟ الله تعالی په دې مبارکو آیتونو کې خپل خاص بندګان د« رحمان د بندګانو» په نامه وستایل او د دوی صفتونه یې وشمیرل، ترڅو د هغو په واسطه رحمان خدای ښه وپیژندل شي. په دې مبارکو آیتونو کې الله تعالی مؤمنانو ته، چې دوی یې خپل ځان ته منسوب کړل، د ﴿ عِبَادُ الرَّحْمَنِ ﴾ د عزت او غوره والي مقام وباښه.

دې مبارکو آیتونو د سورت ترپایه د الله ﷻ خاص بندګان په اتو مبارکو صفتونو ستایلي دي. د الله ﷻ د دې خاصو بندګانو صفتونه د دوی له نفسونوسره، د دوی له پروردګار سره، له ټولني سره او د ټولنې له پاکۍ او پرمختګ سره چې دوی په کې ژوند کوي تړاو لري. په دې ترتیب ټول هغه صفتونه چې مبارکو آیتونو د رحمن ذات د خاصو بندګانو لپاره بیان کړي دي په څلورو محورونو کې خلاصه شوي دي.

ددې صفتونو یوه برخه په دیني او ایمانی کمالاتو پورې اړه لري چې مؤمنان په دې کمالاتو ستایل شوي او په ﴿ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا ﴾ مبارك آیت کی لیدل کیږي.

دویمه برخه د مشرکانو او فاسقانو ناوړه او د ګمراهۍ صفتونه راښیي چې مؤمنان بايد له هغو څخه ځان وژغوري او دا صفتونه په﴿وَالذِيْنَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللهِ إلهاً آخـــر..﴾ اوپه نورو وروستیو آیتونوکې لیدل کیږي.

ددې صفتونو یوه بله برخه د اسلام له لارښوونو څخه عبارت ده چې رښتیني مؤمنان باید په هغو عمل وکړي او لازم يې وګڼي چې هغه: ﴿ وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا﴾ او ﴿ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا﴾ او د سورت نور آیتونو دي.

د دې غوره او نیکو صفتونو بله برخه د ژوند د حالت سمون او ښه کول دي چې مؤمنان يې د الله ﷻ له درباره غواړي، ترڅو الله ﷻ يې ورپيرزو کړي چې دا مبارك آیتونه ﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾ يې رانغاړي.

له خلکو سره ښه چال چلند

د رحمان ذات د خاصو بندګانو له صفتونو څخه دا دي چې کله د ځمکې پر مخ روان وي، نو په خاکسارۍ او تواضع سره ځي ﴿الذين يمشون على الأرض هوناً﴾. هدف دا چې د متکبرو، مغرورو، بدکارو او مفسدینو په څیر په لاره نه درومي، بلکې په آرام، عزت او تواضع ګرځي، هو! په لاره تلل د انسان شخصیت څرګندوي. لکه چې الله تعالی په قرآن کریم کې فرمايي: ﴿وَلاَ تَمْشِ فِي الأرض مَرَحاً إِنَّكَ لَن تَخرِقَ الأرض وَلَن تَبْلُغَ الجبال طُولاً﴾ [الإسراء: ۳۷] یعنې: د ځمکې پر مخ په ناز، وياړ اونخرو مه ځه! یقیناً ته نه په خپل قدم ځمکه شلولی شې اونه په لوړوالي کې غرونوته رسیدای شې. البته پر لارې له دروند تګ څخه دا مطلب نه دی چې سړی د عجز او کمزورۍ او یا د تظاهر په ډول پر لاره لاړ شي، پیغمبرﷺ چې کله پر لاره تللو داسې به معلومیده چې ځمکه یې تر پښو لاندې کش کیږي. همدارنګه عمربن خطابؓ یوځوان ولید چې ډېر نرم او په مات زړه پر لاره روان دی، نوله هغه څخه يې پوښتنه وکړه: په تاڅه شوي دي؟ ایا ناروغ یې ؟ ځوان وویل نه، نو دغه وخت حضرت عمر(ض) هغه ځوان پر دُره وواهه او ده ته يې امر وکړ چې پر لاره ښه تکړه او جګ جګ ولاړشي[1]. اسلام دعزت او قوت دین دی اوعزت او قوت له تکبر سره توپيرلري، لکه څرنګه چې په غرور او تکبر پر لاره تلل حرام او ناوړه کار دی په همدې توګه په کمزورۍ، ستومانی او تظاهر تګ هم د اسلام له نظره بد او د منلو وړ نه دی.

همدارنګه دا د رحمان ذات بندګان چې کله په خپلو معاملو کې له ناپوهو او جاهلانو سره مخامخ کيږي له هغوې سره په بالمثل چال چلند معامله نه کوي او بدۍ ته په بدۍ ځواب نه ورکوي، بلکې د سلام په ویلو او حکیمانه خبرو د دوی له شر څخه ځان په امن کې ساتي، البته نه د بیوسۍ او ویرې له امله، بلکې له دې امله چې وخت ضایع نشي او هسې په بې ګټې کار بوخت نشي، نو د داسې خلکو په خبرو دې سترګې پټې او غوږونه کاڼه کړي.

فعالیت

پر لارې د تکبر او غرور او یا تظاهر له مخې تګ په اړه په خپلو کې خبرې اترې وکړئ او له خپل چاپیریال، ماحول او ټولنې څخه ځو نمونې وړاندې کړئ.

۱- التفسیرالوسیط للطنطاوی، تفسیر آیت ۶۳ سوره‌ء الفرقان.

د رحمان پروردگار عبادت

هغه څه چې وویل شول د الله تعالی د خاصو بندګانو صفتونه او په ورځنیو چارو کې د خلکو سره د هغوی د چلن په اړه وو، خو د شپې له خوا د الله ﷻ په در بار کې د دوی دنده د خپل پروردګار عبادت، دعا او هغه ذات ته زاری دي: ﴿وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّداً وَقِيَاماً﴾ د رحمان خدای خاص بندګان هغه کسان دي چې د شپې څه برخه د سجدو او قیام په حال کې د خپل پالونکي په حضور کې تېروي، ځکه شپه د خشوع ښه وخت او بنده په کې له ریا څخه خوندي وي. بیا مبارك آیت د رحمان «الله» د خاصو بندګانو له دعاګانو څخه یوه ګوښه بیانوي او فرمایي: ﴿والذين يَقُولُونَ رَبَّنَا اصرف عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ﴾ پروردګاره! د جهنم له عذاب څخه مو وساته چې سخت هلاکوونکی او دردوونکی عذاب دی. دا خشوع، زاری او ویره د الله ﷻ د رښتینو بندګانو د ژور ایمان او تصدیق ثمره ده.

په انفاق کې اعتدال او میانه روي

د رحمان خدای د خاصو بندګانو بل صفت، اعتدال او میانه روي ده چې له اسراف او بخل دواړو څخه پرهیز کوي او په منځنۍ لاره درومي: ﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾. ځکه چې اسراف او بخل دواړه ناوړه خویونه دي او دواړه خویونه د وګړو او ټولنې د فساد لامل ګرځي. اسراف د افرادو او ټولنې د نفسونو او مالونو فاسدوونکی دی. همدا راز بخل او سختي د ټولنې د آبادۍ او سوکالۍ په لاره کې له مال څخه د ګټې د نه اخیستلو لامل ګرځي چې په دې توګه دواړه ناوړه صفتونه دي او په ټولنه کې د زیان او ستونزو د رامنځته کېدو لامل ګرځي. په مال لګولو کې اعتدال اومیانه روي د هوښیارانو له ځانګړتیاوو او د ایمان له صفتونو څخه شمېرل کیږي، چې ټولنې ته نیکمرغي، سوکالي او آرامي راولي.

دا یوه برخه د رحمان خدای د خاصو بندګانو ځینې صفتونه دي چې قرآنکریم په پورتنیو مبارکو آیتونو او د دی سورت په وروستیو آیتونو کې ذکر کړي دي او د همدې نیکو صفتونو په خاطر قرآنکریم د الله ﷻ خاصو بندګانو ته د جنت د ډېرو لوړو درجو او تل پاتې نعمتونو زیری ورکوي.

د لوست ګټې او لارښوونې

په دې لوست کې ګټې او لارښوونې په لاندې ډول دي:

❖ د رحمان خدای د خاصو بندګانو د صفتونو بیان چې د دوی د صفتونو د پېژندنې په وسیله د رحمان پروردګار پېژندنه لازیاته حاصلیږي.

❖ په تګ کې د وقار، اطمینان او آرامۍ فضیلت.

❖ په نیکۍ سره د بدۍ د ځواب ورکولو فضیلت.

❖ په عبادت سره د شپې په ویښه تېرولو او د دوزخ له اوره د ویرې فضیلت.

❖ د الله ﷻ په لاره کې په اعتدال اومیانه روۍ سره د مال لګولو فضیلت او د اسراف او بخل دواړو ناوړو خویونو څخه ځان ساتل.

پوښتنې

۱- دلاندې کلمو او لغاتو معناوې څرګندې کړئ:

(هَوْنًا- قَالُوا سَلَامًا- غَرَامًا- سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا- لَمْ يُسْرِفُوا- لَمْ يَقْتُرُوا- قَوَامًا)

۱. د لوست د آیتونو د نزول سبب او مناسبت شرحه کړئ؟

۲. دا چې په آیت کې د بندګانو نسبت رحمان ذات ته شوی، څه مفهوم افاده کوي؟

۳. په مبارك آیت کې په وقار او آرامۍ سره له تګ څخه مطلب څه دی؟ واضح یې کړئ.

٤. په ورځ او شپه کې د الله ﷻ د خاصو بندګانو صفت د مبارك آیت په رڼا کې شرحه کړئ.

٥. د الله ﷻ د خاصو بندګانو صفت په صدقه او نفقه کې څرنګه دی وضاحت ورکړئ.

کورنۍ دنده

د(الفرقان) سورت د وروستیو آیتونو په رڼاکې د الله ﷻ د خاصو بندګانو د صفتونو او اعمالو د نتیجې په هکله یوه مقاله ولیکئ.

د ټولنې په تهذيب کې د مؤمنانو ونډه

قال الله تعالی: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ۞ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ [النور: ۳۰-۳۱]

د ځینو کلمو معناوې

يَغُضُّواْ:	ټیټې کړي، ځان وساتي.
أزكى لَهُمْ:	ډېره پاکه کړنلاره ده دوی ته.
وَلاَ يُبْدِينَ:	نه دې ښکاره کوي.
زِينَتَهُنَّ:	خپل ښایست.
بِخُمُرِهِنَّ:	خمر د خمار جمع ده، هغې جامې ته ویل کیږي چې ښځې پرې خپل سر او ګریوان پټوي(پوړنی).
جُيُوبِهِنَّ:	جیوب د جیب جمع ده، جیب ګرېوان ته ویل کیږي.

ژباړه

ای پیغمبره! مؤمنانو ته ووایه چې خپلې سترګې ټیټې او د شرم ځایونه پټ وساتي. دا د هغوی لپاره ډېره پاکه کړنلاره ده. هغوی چې څه کوي الله ﷻ پرې خبرېږي.

مؤمنو ښځو ته ووایه چې خپلې سترګې ټیټې وساتي او د خپلو شرم ځایونو ساتنه دې وکړي او خپل ښایست او سینګار (دزینت ځایونه) دې نه ښکاره کوي، مګرهغه، چې په خپله ښکاره شي او په خپلو ګرېوانونو دې خپل پوړني واچوي، هغوی دې خپل زینت او سینګار نه ښکاره کوي، مګر خپلو مېړونو، پلرونو، د مېړونو پلرونو، خپلو زامنو، د مېړونو زامنو(بنزیانو)، ورونړو، وريرونو، خوریونو، مؤمنو ښځو، خپلو مریانو، خپلو هغو ترلاس لاندې نارینه وو ته، چې ښځو

ته حاجت ونه لري او هغه ماشومانو ته چې لا تراوسه پورې د ښځو له پټو خبرو سره اشنا شوي نه دي اوهغوی دې په ځمکه باندې په زوره په داسې شان تګ نه کوي، چې دهغوی د پټ کړي سینګار خلکو ته معلومات وشي. ای مؤمنانو! تاسې ټول په ګډه الله ﷻ ته توبه وباسئ ښايي چې برى درپه برخه شي.

تفسير

نامحرمو ته له کتلو څخه ډډه کول

د النور مبارک سورت له اخلاقي بې لاريو او ټولنيزو مفاسدو څخه د فرد، کورنۍ او ټولنې د ژغورنې په موخه ډېر احکام لري. الله ﷻ د النور سورت په لومړيو آيتونو کې زنا حرامه ګرځولې او د زنا مرتکب ته يې درنه جزا ټاکلې ده. په دې مبارکو آيتونو کې الله تعالی د وقايوي درملو په توګه سړيو اوښځو ته د سترګو په ټيټولو او نامحرمو ته په نه کتلو امر کړی دی چې د ګناهونو کندې ته له لويدلو څخه خوندي شي. اسلامي ټولنه له اخلاقي مفاسدو وژغورل شي او د تهذيب او پرمختګ په لاره ګامونه واخلي.

لکه چې پوهيږو انسانان ګڼ حواس لري، چې د دې حواسو په وسيله مختلف شيان درک کوي؛ مثلا په غوږونو اوري، په پوزه شيان بويوي، په ژبه خبرې کوي او مزه څکي او... خو تر ټولو مهم حس چې انسان جنسي خواهشاتو اوغرايزو ته ورکاږي، هغه د باصرې او ليدلو حس دی. له همدې امله الله پاک د وقايوي درمل په توګه سړي او ښځې مخاطب کړي، نارينه مؤمنانو ته يې د سترګو ښکته اچولو او مؤمنو ښځو ته يې د نه کتلو او د خپل ښايست د نه ښکاره کولو امر کړی دی.

په مبارک آيت کې د سترګو په ښکته اچولو او د اندامونو د ساتلو په منځ کې جمع راغلې ده، ځکه کتل د فحشا يا زنا لامل کيږي، نو ځکه الله تعالی خپل پيغمبر ته امر وکړ مومنانو ته ووايي، چې پرديو ښځو ته ونه ګوري او همدارنګه خپل اندامونه په حرامو کې له واقع کيدو څخه وساتي. دا د ايمان د کمال دليل دی او د زړونو او نفسونو د پاکۍ او د دنيا او آخرت د کاميابۍ او نيکمرغۍ سبب دی.

بيا الله تعالی خپل پيغمبر ته امر کړی مؤمنو ښځو ته ووايي، چې دوی هم پرديو سړيو ته ونه ګوري او خپل ښايست ښکاره نه کړي، مګر هغه څه چې عادتا له نا چارۍ ښکاره کيږي.

مفسرين وايي: که څه هم ښځې په غالبه توګه مؤمنانو ته په امر کې شاملې دي، خوبياهم د ټينګار لپاره ښځې جلا مخاطبې شوي دي چې سترګې ښکته واچوي او خپل اندامونه پټ کړي.

بيا مبارک آيت مؤمنو او مسلمانو ښځو ته امر کړی چې خپل سرونه، غاړې او سينې په خپلو جامو پټې کړي، ترڅو پرديو سړيو ته ښکاره نشي او د دوی د زينت اوښايست ځايونو ته ونه

ګوري. علماوو ويلي دي: د جاهليت په زمانه کې ښځو خپل څادرونه د سر (تندي) له خوا شا ته اچول، چې په دې توګه به يې غاړې او غاړکۍ ښکاريدې، نو ځکه الله تعالی مؤمني ښځې له دې طريقې څخه منع کړې. البته له زينت څخه په مبارک آيت کې هغه زينت مراد دی، چې بايد پټ وساتل شي، لکه ويښته، متې او پنډۍ.

فعاليت

زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه په خپل چاپيريال کې د سترګو ښکته نه اچولو څو نمونې تربحث لاندې ونيسي او منفي اړخونه دې څرګند کړي.

د ښځو د زينت ليدنه کومو کسانوته جواز لري؟

مؤمنو ښځو ته روا نه ده چې خپل پوښلی زينت خلکو ته ښکاره کړي، مګر هغه کسانو ته چې مبارک آيت استثنا کړي دي او هغه دولس ډلې دي. لومړي کسان چې د مؤمنو ښځو د زينت ليدل يې ورته روا کړي، مېړونه دي. مېړونو ته د ښځو هر ډول زينت ليدل روا دي، بلکې د مؤمنو ښځو زينت اصلا د مېړونو لپاره دی، نو د مېړونو لپاره د خپلو ښځو زينت او عورت ليدنه کوم ممانعت نه لري. همدارنګه مؤمني ښځې د خپل عزت او وقار په رعايتولو کولای شي خپل زينت پرته له مېړونو څخه خپلو پلرونو، خسرانو، زامنو، بن زيو، وروڼو، وريرونو او خوريونو ته ښکاره کړي. البته دا ذکر شوي اووه ډوله خلک له ميړه څخه وروسته هغه محارم دي چې مؤمنه ښځه ور سره نکاح نشي کولای او مؤمني ښځې د ناچارۍ له وجې له دوی سره مجلسونه او ناسته پاسته لري او عادتا له فتنې څخه خوندي وي. بيا کاکا ګان، ماماګان او رضاعي محارم هم له دوی سره په حکم کې يو ځای کيږي. همدارنګه مؤمني ښځې کولای شي خپل زينت مسلمانو ښځو او وينځو ته ښکاره کړي. همدارنګه هغو سړو ته يې هم ښکاره کولای شي چې د کورنۍ اتباع دي او د بوډاتوب يا نورو عواملو له وجې ښځو ته رغبت نه لري اود دوی په خدمت مشغولي دي يا هغه ماشومان چې د ښځو په عورتونو او محارمو خبر نه دي. هغو ته هم خپل زينت او ښايست ښکاره کولی شي. دا دولس ډوله خلک مجاز دي، ځکه د فتنې احتمال پکې نشته، نو که دوی د ښځو پوښلی زينت لکه سر، غاړې، پنډۍ او متو ته وګوري، باک نه لري.

د زينت ښکاره کوونکو حرکتونو ممانعت

وروستی مبارک آيت مؤمني اومسلماني ښځې له هغوحرکتونو څخه، چې پوښلی زينت ښکاره کوي، منع کړې دي. دوی ته يې امر کړی چې له کور څخه د وتلو په وخت کې خپل عزت،

وقار، اسلامي آداب او اخلاق رعایت کړي، ترڅو د نورو نظر ځانته را جلب نه کړي، لکه څرنګه چې الله تعالی فرمايي: ﴿وَلاَ يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ﴾ يعنې پښې دې داسې په ځمکه نه وهي، چې د پښو پټ زیورات يې معلوم شي. د دې مبارك آیت مراد دا دی، چې مؤمنه ښځه باید پر لاري د تګ په وخت کې داسې حرکت یا عمل ونه کړي چې د نورو د پام را اړولو او د جنسي او شهواني غرایزو د تحریك سبب شي، لکه پر لاره د ځان ښودني تګ یا دعطرو استعمالول، چې د نورو پام خپل لوري ته راواړوي او یا نور داسې حالتونه چې د خلکو د جنسي غریزو د تحریك سبب ګرځي.

مبارك آیت په پای کې ټول مؤمنان خدای ته رجوع او توبې ته رابللي او امر ورته کوي:

﴿وتوبوا إِلَى الله جَمِيعاً أَيُّهَ المؤمنون لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ یعنې: ای مؤمنو او مسلمانو سړیو او ښځو! پرتاسې لازم دي چې ټول الله ته توبه وباسئ، ترڅو کامیاب شئ.

په دې مبارکو آیتونو کې چې د حجاب او وقار ساتلو په اړه کومې خبرې يادې شوې، دا هغه وقایوي ګامونه دي چې مسلمانه ټولنه له اخلاقي بې لارۍ څخه ژغوري. د شرعي له نظره ښځه او سړی دواړه مکلف دي چې د حیا او وقار مخالفو کارونو څخه ډډه وکړي. همدا راز سړي هم حق نه لري چې په ناسمو جامو کې د خلکو په منځ کې ښکاره شي، خو څرنګه چې حکیم خدای په ښځه کې زیاته ښکلا او جاذبه پیدا کړې، چې د مخالف جنس یعنې سړو پام زیات ځان ته را اړوي، ځکه د ستر او پردې په اړه د ښځو مسؤلیت زیات دی او الله پاك په دې آیتونو کې پر ښځو پرده کول فرض کړي دي.

اسلام د فطرت د دین په توګه د ځینو منحرفو ادیانو په څېر د انسان جنسي غریزه وژلې نه ده او نه انسان ته په رهبانیت امر کوي، له همدې امله يې خلك واده کولو ته هڅولي او يوازې واده يې د جنسي غریزې د اشباع کولو او د انساني نسل د بقا وسیله بللې ده.

هغه خلك چې له اخلاقو، حیا او پاکۍ څخه په خالي ټولنو کې د جسمي او روحي ناروغتیاوو او اخلاقي بې لاریو د خپرېدو څخه خبر دي، ښه پوهیږي چې د حجاب په فرضیت کې د ټولنې لپاره څومره سترې ګټې نغښتې دي.

فعالیت

زده کوونکي دې د یوې مسلمانې ښځې د لباس اغوستلو او پر لاره تللو د مسؤلیت په هکله بحث او څېړنه وکړي او د هغو منفي اغیزې دې په خپلو کتابچو کې ولیکي.

ګټې او لارښوونې

دغه آيتونه ډېر احکام، آداب او لارښوونې لري، خو ځينې يې دا دي:

❖ د سترګو د نظر ښکته والی او له هرډول حرامو څخه د اندامونو ساتنه، ځکه اسلام د يوې پاکې او شريفې ټولنې د رامنځ ته کيدو بلنه ورکړې ده او د انسان ټول غړي مسؤل ګڼي: ﴿إِنَّ السمع والبصر والفؤاد کُلُّ أولئك کَانَ عَنْهُ مَسْؤُولاً﴾.

❖ مؤمنې ښځې ته روا نه دي چې خپل زينت پرديو ته ښکاره کړي مګر هغه چې ښکاره وي لکه مخ، لاسونه او جامې.

❖ د هغې ډلې محارمو بيان، چې مؤمنه ښځه کولای شي خپل زينت ورته ځرګند کړي.

❖ د مسلمانو ښځو د ښايست ښکاره کولو جواز د کورنۍ بوډاګانو، کم عقلو ساده ګانو او ورو هلکانو ته چې د زينت او عورت د تشخيص مرحلې ته نه وي رسيدلي.

❖ د سينګار ښکاره کولو په قصد پر ځمکه د پښو وهلو حرمت.

❖ د دنيا اوآخرت د کاميابۍ لپاره د توبې او د الله ﷻ دربار ته د رجوع واجبوالی.

پوښتنې

۱. لاندې کلمې معنا کړئ:

(يَغُضُّواْ- أزکی لَهُمْ- وَلاَ يُبْدِينَ- بِخُمُرِهِنَّ- جُيُوبِهِنَّ:)

۱. د الله ﷻ د دې امر حکمت څه شی دی، چې مؤمنو سړيو او ښځو ته يې کړی چې خپل نظر او سترګې ښکته واچوي؟

۲. په قرآني خطاب کې مؤمن سړي او مؤمنې ښځې د کومو کارونو په سرته رسولو مامور شوي دي؟

۳. پرديو خلکو ته د ښځو د زينت له ځرګندولو څخه مراد څه شی دی؟

٤. مبارك آيت کوم کسان د مؤمنو ښځو د زينت له ليدلو څخه استثنا کړي دي؟

٥. کومو هلکانو ته جواز شته چې د مؤمنو ښځو پوښلي زينت ته نظر وکړي؟

٦. د دې مبارك آيت ﴿وَلاَ يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ﴾ مقصد څه دی؟ له مثال سره يې ځرګند کړئ؟

کورنۍ دنده

مؤمنو اومسلمانوسړيو او ښځو د کتلو د آدابو او د ټولنې پر اخلاقو او تهذيب د هغې د اغيزو په اړه يوه مقاله وليکئ.

نولسم لوست

په اسلام کې د معیوبو او فقیرو مؤمنانو مرتبه

قال الله تعالی: ﴿عَبَسَ وَتَوَلَّى۞ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى ۞ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّى۞ أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَى۞ أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَى ۞ فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى ۞ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّى۞ وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى۞ وَهُوَ يَخْشَى ۞ فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى۞ كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ۞ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ۞ فِي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ۞ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ۞ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ۞ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴾ [عبس: ١-١٦]

د ځينو کلمو معناوې

عَبَسَ: تندی يې تريو کړ.

تَوَلَّى: مخ يې وګرځاوه.

يَزَّكَّى: له ګناهونو پاک شي.

يَذَّكَّر: پند واخلي. نصيحت واوري.

اسْتَغْنَى: بې پروا شو، له ايمان، دين اوعلم څخه يې مخ وګرځاوه.

تَصَدَّى: توجه کوې.

تَلَهَّى: په بل څه مشغولېږې.

كَلَّا: داسې نه ده، بيا دې کار ته مه را ګرځه.

ژباړه

تندی يې تر يو شو او مخ يې وګرځاوه، په دې خبره چې هغه ړوند ورته راغی. ته څه خبرېږې. کيدای شي چې هغه پاک شي. يا نصيحت ته ځير شي او نصيحت هغه ته ګټه ورسوي. مګر کوم سړي چې بې پروايي غوره کړه. دهغه لوري ته خو تا پاملرنه وکړه. په داسې حال کې چې که هغه پاک نشي، نو پرتا يې څه ضمانت دی؟ او څوک چې په خپله تاته په منډه راغی اوهغه ويرېده. له هغه سره تا بې پروايي وکړه. هيڅکله نه، دا خويو نصيحت دی. د چا زړه چې غواړي هغه دې ومني. دا په داسې صحيفوکې نغښتی دی چې مبارکې دي. لوړه مرتبه لرونکې دي، پاکې دي. د عزتمندو پرښتو په لاسونو کې دي. د غوره او نيکو ليکونکو.

د نازلېدلو سبب

مفسرينو د مبارکو آيتونو د نزول په هکله څه روايتونه نقل کړي چې لنډيز يې پـه لانـدې ډول دی: يوه ورځ رسول اللهﷺ د قريشو له يوې ډلې مشرانو، لکه عتبه بن ربيعه، ابوجهل، عباس بـن عبد المطلب، ابی بن خلف، شيبه بن ربيعه او وليد بن مغيره سره ناست و او دوی يې اسـلام تـه رابلل او د اسلام د مقدس دين لارښوونې يې دوی ته شرحه کولې. په دې وخـت کـې عبـدالله بن ام مکتومؓ چې يو نابينا(ړوند) صحابي و او د اسلام د پيغمبرﷺ د مجلس پـه حالـت نـه پوهېد، مجلس ته راغی او ويې ويل: ای د الله رسوله له هغـه څـه چـې الله درښـودلي ماتـه يـې وښيه اوماته تعليم راکړه. عبدالله بن ام مکتوم خپلـه غوښـتنه څو،څـو ځلـه تکـرار کـړه. رسـول اللهﷺ ورڅخه مخ واړاوه او د قريشو د مشرانو په دعوت او بلنه مشغول و او د دې نابينا صحابي خبروته يې پاملرنه ونه کړه. په دې وخـت کـې مبـارک آيتونـه نـازل شـول او الله تعـالی خپـل پيغمبر د ملامتيا مورد وګرځاوه.

عبدالله ابن ام مکتوم څوک و؟

اصلي نوم يې عمرو بن قيس او ام مکتـوم يـې کنيـه او لقـب و، مـور يـې عاتکـه بنـت عبـدالله مخزومي وه. عبد الله ابن ام مکتوم د رسول اللهﷺ د مېرمنې بي بي خديجې بنت خويلـد د ماما زوی و.

هغه له لومړنيو مهاجرو څخه دی. عبد الله ابن ام مکتوم او بلا ل د رسول اللهﷺ له مؤذنانو څخه وو، رسول اللهﷺ ته ډېر ګران و او ديارلس ځله يې په مدينـه منـوره کـې د خپـل ځـان خليفـه ټاکلی دی. دا جليل القدر صحابي، سره له دې چې ړوند و، په غزاګانو کې يې برخـه اخيسـتې ده. روايت شوی چې دی د عمربن الخطابؓ پـه خلافـت کـې د قادسـيې پـه جنـګ کـې د مدائن د فتحې په مهال د شهادت لوړې درجې ته ورسيد.

تفسير

اسماني او ځمکني معيارونه

د العبس سورت په لومړيو مبارکو آيتونو کې الله تعالی د يوې شخصي پېښې پـه بڼـه يـوه لويـه لارښوونه، يو مهم اصل او مبدأ بيان کړي چې دا اصل پـه خپـل ذات کـې نـه يـوازې د اسـلام حقيقت، بلکې د اسلام يوه لويه معجزه راښيي. يوه داسې معجزه چې انسانان پـه دينـي اسـماني معيارونو او ارزښتونو ارزول کيږي، نه په ځمکنيو بشري تلو او معيارونو. داسې حقيقت چې الله تعالی حتی خپل غوره کړای شوی محبوب او دوست د دې حقيقت په هکله تر ملامتيا لانـدې

ونيو او د ده ستر شخصيت ته يې لارښوونه وکړه. دا الهی حقيقت يوازې د تقوی په اساس د انسانانو د ارزولو او تللو معيار دی چې له ځمکنيو او انساني ارزولو سره بشپړ توپير لري﴿إن أكرمكم عند الله أتقاكم﴾.

په اسلام کې د فقيرانو اوبيوزلانو مرتبه

د سورت په پيل کې د حکايت په ژبه او په غايبه صيغه د موضوع مطرح کول په دې دلالت کوي چې الله تعالی په خپل رسول باندې مهرباني، لطف او مرحمت درلود، نودی يې مخاطب نه کړ، لکه څرنگه چې د عبد الله ابن ام مکتوم ذکر د ړانده {الأعمى} په صيغه د ده د شان د کمي لپاره نه دی بلکې د ده د پيژندنې او همدارنگه د ده د معذور گڼلو لپاره دی چې د رسول اللهﷺ حالت اومشغولتيا يې نه وه درک کړې. کله چې دا ړوند صحابي د رسول اللهﷺ حضور ته راغی او په تکرار يې له ده څخه د لارښوونې غوښتنه وکړه، رسول اللهﷺ په تريو تندي له ده څخه مخ واړاوه او د قريشو د مشرانو په بلنه مشغول شو، نو په دې توگه د الله تعالی د ملامتيا مورد وگرځيد، چې نه ښايي د بيوزلی او فقر او يا د نه ليدو په خاطر له ده څخه مخ وگرځول شي. ځکه هغه په پاك او ويښ زړه دعلم او پوهې په لټه کې و، ترڅو خپل نفس پاک کړي.

خو دوی (د قريشو سرداران) چې د ايمان او نبوي لارښوونو څخه بې پروايي کوي ته دوی ته پاملرنه کوې او د دوی د هدايت لپاره زيار باسې. حال داچې په کفر او گمراهی کې پاتې کېدل د همدوی په ضرر دي او ته پرې مسؤول نه يې. ستا دنده يوازې رسَول(بلاغ) دي او د دوی ستنيدنه او حساب پرموږ دی او هدايت يې د الله جل جلاله په لاس کې دی: **قال تعالی:** ﴿إِنَّكَ لاَ تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ ولكن الله يَهْدِي مَن يَشَآءُ﴾. [القصص: ٥٦]ترجمه: «ای پيغمبره! ته چې چاته وغواړې او خوښ دې وي هغه ته هدايت نشې ورکولای، مگر الله چې چاته وغواړي هدايت کوي.»

بيا وروسته د آيتونو د عتاب او ملامتيا لهجه سخته شوې او پيغمبرﷺ ته يې داسې خطاب کړی: خو هغه کس چې له ړوندوالي او ستونزو سره سره په اخلاص، محبت او د الله جل جلاله له ويرې ستا لوري ته په منډه راځي، ترڅو علم اوپوهه حاصله کړي او خپل دين کامل کړي، ته له هغه څخه مخ اړوې او خپله ټوله پاملرنه د قريشو مشرانو ته را اړوې چې ايمان راوړي. ای زما گرانه استازيه ! داسې کار وړ او مناسب نه دی؛ بلکې دا قرآني آيتونه د پند او عبرت لپاره دي

چې هرڅوك وغواړي پند ترې اخلي. الهی آیتونه په عزتمنو صحیفو کې لیکل شوي دي چې د ا صحیفې ډېرې پاکې او لوړې مرتبې لري اود مقربو عالي رتبه پرښتو په لاسونو کې دي چې د درناوي څخه برخمنې او د هرمغرض او ناشکره له ضرر څخه خوندي دي.

د فضیلت اوغوره والي معیار

مبارکو آیتونو د انسانانو ترمنځ د بهترۍ او غوره والي معیار ایمان اوتقوی ګڼلې، سره له دې چې رسول اللهﷺ اسلام ته د قریشو د مشرانو د بلنې له امله ،چې هغه مهال د دعوت د لارې خنډ وو، د عبدالله بن ام مکتوم پوښتنو ته پاملرنه ونه کړه، په دې هیله چې د قریشو مشران د اسلام دین ته را وګرځي. بیاهم الله تعالی خپل رسول د عتاب مورد ګرځوي چې د خدای په وړاندې مقبول ارزښتونه دین، ایمان او تقوی ده، نه هغه مادي ارزښتونه چې د انسانانو په وړاندې پیژندل شوي دي.

له همدې امله د اسلام خوږ پیغمبرﷺ د دې آیتونو له نازلېدو وروسته همیشه د عبد الله بن ام مکتوم عزت او درناوی کاوه او هرکله به چې له هغه سره مخامخ کیده خپل څادر به یې ده ته د کیناستو لپاره غوړاوه او فرمایل به یې: "مرحبا بمن عاتبنی فیه ربی»

یعني: ښه راغلاست دې وي هغه چا ته چې د هغه په سبب الله تعالی زه ملامت کړی یم. په دې توګه د الله پیغمبر ټول دنیوي معیارونه یو په بل پسې له منځه یوړل او د ژوند په ټولو چارو کې یې فضیلت اوتقوی دغوره والي معیار وګرځاوه. په داسې توګه چې له هجرت څخه وروسته یې د مسلمانانو ترمنځ "مواخات" یعني وروروګلوي قایمه کړه او خپل تره، حضرت حمزه بن عبدالمطلب اوخپل آزاد شوی غلام، زیدبن حارثه یې وروڼه وګرځول. لکه څرنګه چې یې د خالدبن رویحه خثعمي او حبشي بلال ترمنځ وروروګلوي قایمه کړه. زید بن حارثه آزاد شوی غلام یې د "مؤته" په جنګ کې په داسې حا ل کې د درې زریز لښکر قوماندان وټاکه چې د خالدبن ولید په شمول د مهاجرینو او انصارو یو زیات شمیر مشران د ده تر قیادت لاندې وو. په دې جنګ کې زید بن حارثه د امیرپه توګه وټاکل شو. بیا د ده له شهادت څخه وروسته جعفر بن ابي طالب او بیا عبد الله بن رواحه انصاری په ترتیب سره د لښکرقوماندانۍ په غاړه واخیسته. همدارنګه د اسلام خوږ پیغمبرﷺ د ژوند په وروستیو ورځوکې اسامه د زید بن حارثه اتلس کلن ځوان زوی رضي الله عنهما له رومیانو سره په جنګ کې د اسلام د لښکر قوماندان وټاکه او لوی لوی شخصیتونه لکه ابوبکر صدیق، عمرفاروق، سعد بن ابي وقاص اوداسې نورو په دې لښکر کې حضور درلود. همدارنګه د

اسلام پېغمبرﷺ د سلمان فارسي په هکله اعلان وکړ: "**سلمان منا أهل البيت**" یعنې سلمان زما د اهل بیت څخه دی.

دا او لسګونې نورې واقعې د مسلمانانو د برابرۍ او د ایمان او تقوی له مخې د ارزښت او غوره والي نمونې دي، چې د اسلام پېغمبر او راشدو خلفاوو او اصحابو کرامو پلې کړې دي.

د لوست ګټې او لارښوونې

❖ د فضیلت اوغوره والي اساس او معیار ایما ن او تقوی ده.

❖ په دې آیتونو کې د پروردګار په نزد د نبي کریمﷺ مقام اومرتبه بیان شوې ده او الله تعالی په خپل غوره شوي رسول د غایب په صیغه ملامتیا ویلې ده.

❖ د نبوت د عالي ادب بیان، له دې واقعې وروسته به چې کله عبد الله بن ام مکتوم د رسول اللهﷺ حضورته تشریف راوړ، هغه به ورته ځای چمتو کاوه او خپل مبارک څادر به یې د هغه د کیناستلو لپاره غوړولو او د هغه درناوی به یې کاوه.

❖ پېغمبرﷺ د الهی وحې د تبلیغ امین و. ام المومنین عایشې رضی الله عنها فرمایلي دي: که چېرې د الله رسول له وحې څخه څه پټولی ، نو پرڅان به یې الهي ملامتیا د العبس په سورت کې پټه کړې وای.

پوښتنې

۱. د لاندې کلمو معنا واضحه کړئ:
(عَبَسَ- تَوَلَّى- يَزَّكَّى- يَذَّكَّر- اسْتَغْنَى- تَصَدَّى- تَلَهَّى)

۲. د العبس سورت د لومړنیو آیتونو د نزول لامل په لنډه توګه واضح کړئ.

۳. عبدالله بن ام مکتوم څوک و؟

٤. پېغمبرﷺ د عبد الله بن ام مکتوم پوښتنو ته ولې ځواب ورنه کړ او له ده څخه یې مخ وګرځاوه؟

۵. له دې واقعې وروسته پېغمبرﷺ له عبدالله بن ام مکتوم سره څرنګه چلند کاوه او څه به یې ورته ویل؟

٦. د عبس سورت د آیتونو د نازلیدو واقعه د اسلام په مقدس دین کې کوم اصل ثابتوي؟

۷. د مسلمانانو ترمنځ مساوات او د غوره والي معیار د تقوی پر اساس دی، د دې اصل د پلي کېدو څو نمونې د اسلام له تاریخ څخه بیان کړئ؟

د مؤمنانو یووالی

قال الله تعالي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ ۞ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَى عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ۞ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ۞ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ۞ وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۞ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ [آل عمران: ۱۰۰-۱۰۵]

د ځینو کلمو معناوې

فَرِيقًا:	طايفه، ډله
يَرُدُّوكُمْ:	بېرته گرځوي تاسي.
يَعْتَصِمْ:	په قوت سره منگولې نښلوي
حَقَّ تُقَاتِهِ:	حقيقي تقوى، د الله په اوامرو اونواهيو کې خپل وس لگوي.
بِحَبْلِ اللَّهِ:	د خداى په رسۍ يعني قرآن او اسلام.
شَفَا حُفْرَةٍ:	د ژور ځاى (کندې) غاړه او څنډه چې سړى په لږ غفلت کولو سره پکې لوېږي.

ژباړه

اى مؤمنانو، که تاسي ددې اهل کتابو ديوې ډلې خبره ومنئ، نو دوى به تاسي له ايمان نه بيرته دکفر لوري ته واړوي، ستاسي لپاره دکفر لوري ته دراتگ اوس څه ځاى پاتې دى چې تاسي ته د الله آيتونه لوستل کيږي اوستاسي په منځ کې دهغه رسول موجود دى؟ څوك چې د الله ددين لمنه کلکه ونيسي، هغه به هرومرو سمه لار ومومي.

اى مؤمنانو له الله نه داسې وويريږئ لکه څرنگه چې له هغه څخه د ويريدو حق دى، تاسي ته دې مرگ رانشي مگر په داسې حال کې چې مسلمان اوسئ.

ټول يوځاى د الله رسۍ کلکه ونيسئ او تيت پرک کيږئ مه، د الله هغه پيرزوينه درياده کړئ چې تاسي يود بل دښمنان وئ، هغه ستاسي په زړونو کې مينه واچوله او د هغه په مهربانۍ او

لورينه تاسې سره ورونه شوئ، تاسې يوې له اوره ډکې کندې پر غاړه ولاړ وئ، الله تاسې ور څخه وژغورلئ، په دغه شان الله خپلې نښانې تاسې ته څرګندوي چې په سمه لاره شئ.
په تاسې کې بايد څه خلك هرومرو داسې وي چې د نيکۍ لورې ته بلنه، په ښو امر او له بدو منع وکړي. کوم خلك چې دا کار کوي همدوی بريالي دي.
او تاسې د هغو خلکو غوندې نشئ چې په ډلو وويشل شول او له روښانه او څرګندو لارښوونو مينډلو نه وروسته په شخړو کې اخته شول او د همدوی لپاره ستر عذاب دی.

د نازلېدلو سبب

مفسرينو کرامو ويلي دي چې ذکر شوي مبارك آيتونه د دوو تنو مسلمانو انصارو په باره کې نازل شوي دي چې يو يې اوس بن قيظی د اوس له قبيلې څخه او بل يې جبار بن صخر د خزرج له قبيلې څخه و. د دوی د واقعې لنډيز داسې دی: يوه ورځ د اوس او خزرج د انصارو مسلمانانو يوه ډله خلك په مدينه منوره کې د مينې او محبت په فضا کې په خبرو مشغول وو. په دې وخت کې د يهودو يو بوډا سړی د شاس بن قيس په نامه پردوی تېرېده.
شاس چې د اسلام او مسلمانانو په نسبت يې ډېره بدبيني او کرکه درلوده، نو د دې ډلې مسلمانانو ترمنځ مينې او محبت لا ډېر کرکجن او غوسه کړ او داېې انګېرله چې که دا مينه او محبت د مسلمانانو ترمنځ دوام ومومي، نو زموږ سوکالي به له خطر سره مخ شي. په دې وجه ده يوه ځوان يهودي ته امر وکړ چې د مسلمانانو ډلې ته ورشي او د اوس او خزرج ترمنځ د پخوانيو جنګونو خبرې رامنځ ته کړي او د بعاث له جنګه څو شعرونه زمزمه کړي.
ځوان يهودي د ده د امر موافق عمل وکړ او وتوانيده چې د انصارو د محبت او مينې ډك مجلس د عصبيت او تربګنۍ او د اوس او خزرج ترمنځ په فخر او وياړنو او يو په بل ځان غوره ګڼلو بدل کړي. په نتيجه کې دواړو قومونو تورې راوايستې او جګړې ته چمتو شول.
په دې وخت کې د اسلام پيغمبرﷺ ته خبر ورسيد. هغه له يوې ډلې مهاجرو صحابه وو سره راغی او دوی ته يې داسې خطاب وکړ: ای د مسلمانانو ټوليه! له الله جَلَّ جَلَالُهُ څخه وويرېږئ! ايا په داسې حال کې چې زه ستاسو په منځ کې موجود يم، تاسو د جاهليت شعارونو ته مخه کوئ؟ وروسته له دې چې الله جَلَّ جَلَالُهُ تاسې ته د اسلام هدايت در په برخه کړ او په هغه سره يې تاسو ته عزت درکړ او جهالت يې درڅخه لرې کړ، له کفر څخه يې وژغورلئ او ستاسو ترمنځ يې مينه او محبت پيدا کړ. ددې اغېزناکو خبرو په اورېدو ټولو وسله پر ځمکه وغورځوله، په ژړا او زاريو يې يو بل په غېږ کې ونيول او له پيغمبرﷺ سره خپلو کورونو ته ولاړل. په دې توګه يې د الله جَلَّ جَلَالُهُ د دښمن شاس فتنه او دسيسه شنډه کړه او دا مبارك آيتونه نازل شول چې دا ورځ په (بدترين پيل او بهترين پای) ونومول شوه[1].

۱- التفسير الوسيط للطنطاوی ، تفسيرآيت ۱۰۲ سوره‌ء آل عمران.

تفسير

د دښمن له دسیسو او تدبیرونو څخه خبرتیا

په دې مبارکو آیتونو کې الله تعالی مومنانو ته خطاب کوي چې هرکله تاسې د اهل کتابو ځینو خبرو او غوښتنو ته غوږ ونیسئ او هغو ته تسلیم شئ، نونه یوازې ستاسې ترمنځ تفرقه او دښمني پیدا کوي بلکې زیار باسي چې تاسې له ایمان څخه بېرته کفر ته وګرځوي.

بیا قرآن کریم بیانوي چې اصلا د مؤمن لپاره معقوله او ښه خبره نه ده چې له داسې ډلو ټپلو څخه پیروي وکړي، یا دا چې پس له ایمانه کافر شي او له یووالي وروسته اختلافاتو او بې اتفاقیو ته لمن ووهي. مبارکو آیتونو د انکار په صیغه بیان کړی چې څرنګه ممکنه ده تاسو مؤمنان داسې کارته اقدام وکړئ؟ په داسې حال کې چې د الله ﷻ آیتونه نوي او تازه تاسو ته نازلیږي او د الله رسول ستاسو په منځ کې شتون لري چې که چېرې په غلطه لاره ولاړ شئ د حق لارې ته مو راګرځوي او ستاسو شکونه او شبهې له منځه وړي.

وروستیو آیتونو لارښوونه کړې چې د پیغمبرﷺ له رحلت څخه وروسته د یهودو او نورو دښمنانو له مکرونو او چلونو څخه د ځان ژغورنې یوازنۍ وسیله الله تعالی ته ستنیدنه، په هغه توکل او د هغه په دین منګولې لګول دي چې انحراف او کوږوالی پکې نشته ﴿وَمَن يَعْتَصِم بِاللهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾. په دې مبارک آیت کې دې ته اشاره ده کومو مؤمنانو چې پیغمبرﷺ نه وي لیدلی، هر کله چې د الله ﷻ په دین او کتاب منګولې ولګوي او په هغه ځان ملزم وګڼي، نو د دښمنانو له چلونو او غولونو څخه به په امن کې وي. له دې امله الله تعالی بیاهم مؤمنانو ته امرکوي چې خاص له الله تعالی څخه ووېرېږي او د اسلام د دین پابند واوسي او ترمرګه د اسلام له دین او ملت څخه پرته بل دین او ملت ته مخه ونه کړي.

د خلاصون او کامیابۍ رسۍ

وروسته له دې چې قرآني آیتونو مؤمنانو ته د تقوی او د الله ﷻ د وېرې او د الله ﷻ د امر منلو او پیروۍ کې د ژوند تېرولو امر وکړ، دوی یې په اسلام او قرآن باندې التزام کولو او په هغه باندې منګولو ښخولو ته راوبلل، فرمایي: ﴿واعتصموا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيعاً وَلاَ تَفَرَّقُواْ﴾ یعنی ټول د الله ﷻ په رسۍ منګولې ښخې کړئ او په خورو ورو لارو مه درومئ. د حبل(رسۍ) کلمه هغه وسیله ده چې د هغې ټینګ نیول د پورته کیدو او ښکته کیدو، له غرقېدو څخه د ژغورنې او نورو موخو د لاس ته راوړلو لپاره کارول کیږي.

دلته د الله ﷻ له رسۍ څخه مراد د الله ﷻ دین، د الله ﷻ زمنه او د الله ﷻ کتاب دی چې په هر یوه منګولې ټینګول انسان خلاصون او بریا ته رسوي. په دې مبارک آیت کې د مؤمنانو یووالی او د الله ﷻ په دین او کتاب باندې منګولې لګول د هغې ډلې سره تشبېه شوي دي چې

په یوې قوي او ټینګه رسۍ پې منګولې لګولې وي او له هر ډول خطر، غورځېدو، غرقیدو او هلاکت څخه خوندي او په امن کې وي.
امام فخرالدین رازي ددې آیت په تفسیر کې فرمایي: که څوك په یوه نرۍ لار حرکت کوي اوله ښویېدو او غورځېدو څخه وېرېږي، نو د ناچارۍ له وجې په یوه داسې رسۍ منګولې نښلوي چې له دواړو خواوو څخه ټینګه تړل شوې وي، ترڅو خپل ځان خوندي وساتي. د حق لاره نرۍ او باریکه ده او ډېر ځله ورڅخه پښې ښوییږي، نو هر چا چې د الله ﷻ په نښو او لارښوونو منګولې ټینګې کړې، ځان یې د ښویېدو او غورځېدو له خطر څخه خوندي کړ[1].
بیا قرآني آیتونو مؤمنانو ته د یووالي، مینې، محبت، او ایماني وروګلوۍ د نعمت په یادولو امر کړی چې تاسو مخکې له اسلامه یو د بل دښمنان وئ او یو د بل په له منځه وړلو بوخت وئ، خو د الله تعالی فضل او مهرباني پرتاسو وشوه او په تاسوکې یې اسلامي ورورولي، مینه، محبت، دوستي او مرسته پیدا کړه، نو باید د دې لوی نعمت شکر په ځای کړئ.

د لوست ګټې او لارښوونې

❖ د مخکیني لوست په آیتونوکې الله تعالی پیغمبرﷺ ته امر وکړ چې یهودو ته خطاب وکړي خو په دې آیتونو کې یې مومنان په خپله مخاطب کړل چې دا کار د مؤمنانو په قدر او عزت دلالت کوي.
❖ په مبارك آیت کې یې د مسلمانانو ترمنځ په تفرقه او دسیسه پیدا کولو کې د اهل کتابو یوه ډله یاده کړه، ترڅو ټول اهل کتاب په دې کار کې شامل نشي. دا کار په خپله د قرآن کریم د آیتونو په حقانیت او انصاف دلالت کوي.
❖ مبارك آیتونه د مؤمنانو په قدر او درناوي او د فتنه اچوونکو یهودو په نا امېدۍ دلالت کوي او دایې واضحه کړې چې، ترڅو د الله ﷻ کتاب او د هغه پیغمبر د مسلمانانو په منځ کې موجود وي، دوی نشي کولای خپلو ناوړو غوښتنو ته ورسیږي.
❖ د یهودو او نصاراوو پیروي او امر منته او د دوی د مشرانو په پلانونو عمل کول مسلمانان کفر ته راکاږي، نو مسلمانان باید ځان د دوی له دسیسو څخه وساتي.
❖ خلاصون او کامیابي د الله ﷻ په کتاب او د رسول په سنتو باندې په منګولو لګولو او پابندۍ کې نغښتې ده، نوهرڅوك چې پرهغو منګولې ټینګې کړي له ګمراهۍ او هلاکت څخه نجات مومي.
❖ د اسلام په دین منګولې ټینګول او ځان د هغه په احکامو پابند ګڼل واجب او اختلاف او تفرق حرام دی.

۱- تفسیر مفاتیح الغیب (تفسیر کبیر) ج۸ /۱۷۷.

❖ د شرك او ګناهونو ارتکاب انسان د جهنم کندې ته غورځوي، که څوك په دې حالت کې ومري د الله ﷻ په حکم او فیصله حتماً جهنم ته داخلیږي.

❖ له اسلامي امت څخه د یوې داسې ډلې شتون چې نور خلك او ملتونه اسلام ته راوبولي او د اسلام د دښمنانو په وړاندې د الله ﷻ د دین له حریم څخه دفاع وکړي او د امربالمعروف او نهی عن المنکر فریضه ادا کړي، یوه اړینه خبره ده.

پوښتنې

۱- د لاندې کلمو معناوې ووایاست:

(يَعْتَصِمْ- حَقَّ تُقَاتِهِ- بِحَبْلِ اللَّهِ- شَفَا- حُفْرَةٍ)

۲- ددې مبارك آیت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ﴾ د نزول لامل په لنډه توګه ووایاست؟

۳- د اوس او خزرج قبیلو چیرته ژوند درلود؟ له اسلام نه مخکې او وروسته له اسلامه، د دوی د اړیکو په هکله لنډ معلومات راکړئ.

۴- په مبارك آیت کې له رسۍ څخه مراد څه دی او څرنګه په هغې منګولې ټینګول د خلاصون او بریا سبب کیږي؟

۵- د اهل کتابو د مشرانو پیروي څه حکم لري او د مسلمان برخلیك کوم ځای ته رسوي؟

۶- مبارك آیت ﴿وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ...﴾ په څه دلالت کوي؟

کورنۍ دنده

(په اوسني وخت کې د اسلامي امت یووالي ته اړتیا) تر سرلیك لاندې دوه مخه مقاله ولیکئ.

وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد وعلی آله و أصحابه أجمعین، و آخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین